

Tartu Ülikool
Sotsiaal- ja haridusteaduskond
Ühiskonnateaduste instituut
Ajakirjanduse õppekava

Kärt Rebane

Väärtused Eesti Päevalehes ja Postimehes 1990-2014

Magistritöö

Juhendaja: prof. Veronika Kalmus

Tartu
2015

SISUKORD

Sisukord	2
Sissejuhatus	5
1. Teoreetiline ja empiiriline kontekst	8
1.1 Erinevaid teoreetilisi lähenemisi väärtustele	8
1.1.1 Lasswelli väärtussõnastik	8
1.1.1.1 Lugupidamise väärtused	10
1.1.1.2 Hüvangu väärtused	12
1.1.2 Rokeachi terminaalsed ja instrumentaalsed väärtused	14
1.1.3 Schwartzi väärtusklastrid	16
1.1.4 Ingleharti väärtuselised dimensioonid	21
1.2 Väärtuste edasiandmine ja muutumine	25
1.2.1 Väärtuste kujunemine	25
1.2.2 Avalike sõnumisüsteemide roll väärtuste kujundamisel	26
1.2.3 Juhtkirjad väärtuste kandjatena	27
1.3 Empiiriline kontekst: väärtushinnangud Eestis	29
2. Uurimisküsimused	35
3. Meetodi kirjeldus	36
3.1 Valim	36
3.2 Metoodika	37
3.2.1 Kodeerimine	40
4. Tulemused	45
4.1 1990. aasta kui eraldiseisev nähtus	45
4.2 1993. aasta kokkuvõte	46

4.3 1996. aasta kokkuvõte	49
4.4 1999. aasta kokkuvõte	51
4.5 2002. aasta kokkuvõte	53
4.6 2005. aasta kokkuvõte	55
4.7 2008. aasta kokkuvõte	58
4.8 2011. aasta kokkuvõte	60
4.9 2014. aasta kokkuvõte	63
5. Järeldused ja diskussioon	66
5.1 Enim esindatud väärtused	66
5.1.1 Enim esindatud üksikväärtused	66
5.1.2 Tugevaimalt esindatud väärtusklastrid	68
5.2 Hinnangulised kontekstid	69
5.2.1 Konsensuslikult positiivsed väärtused	69
5.2.2 Ambivalentsed väärtused	70
5.3 Eesti Päevalehe ja Postimehe väärtusorientatsioonide võrdlus	73
5.3.1 Üksikväärtuste võrdlus	73
5.3.2 Väärtusklastrite võrdlus	74
5.4 Väärtusorientatsioonide muutumine ajavahemikus 1990-2014	77
6. Meetodikriitika	81
Kokkuvõte	83
Summary	84
Kasutatud kirjandus	86
Lisad	91
Lisa 1. Valimisse kuuluvad juhtkirjad	91

Lisa 2. Väärtussüsteemide integreerimist seletav tabel	114
Lisa 3. Üksikväärtuste nimekiri	122
Lisa 4. Postimees 1990	128
Lisa 5. Postimees 1993	134
Lisa 6. Eesti Päevaleht 1993	140
Lisa 7. Postimees 1996	146
Lisa 8. Eesti Päevaleht 1996	152
Lisa 9. Postimees 1999	158
Lisa 10. Eesti Päevaleht 1999	164
Lisa 11. Postimees 2002	170
Lisa 12. Eesti Päevaleht 2002	176
Lisa 13. Postimees 2005	182
Lisa 14. Eesti Päevaleht 2005	188
Lisa 15. Postimees 2008	194
Lisa 16. Eesti Päevaleht 2008	200
Lisa 17. Postimees 2011	206
Lisa 18. Eesti Päevaleht 2011	212
Lisa 19. Postimees 2014	218
Lisa 20. Eesti Päevaleht 2014	224
Lisa 21. Kodeerimise näited	230
Autori lihtlitsents	243

SISSEJUHATUS

Valgustusajastust alates on Euroopa kultuuriruumis domineerinud mõtteviis, et inimene on võimeline ise, arutluse käigus ja oma mõistust kasutades, probleeme lahendama ning endast, oma eksistentsist ja ühiskonnast aru saama. Taoliste ideede edukat levikut kinnitab tõsiasi, et kui mõnd eesmärki on vaja põhjendada, siis peetakse parimaks põhjenduseks sellist, mis on ratsionaalne ja argumenteeritud. Ma ei taha käesolevaga valgustuslikku meetodit kahtluse alla seada, kuid tahan alla kriipsutada, et *ratio* abil on võimalik põhjendada igat laadi käitumist ja eesmärke. Mõistus on siiski töövahend ning töövahendit kasutatakse selleks, et saavutada seda, mida inimesed peavad oluliseks.

Ent mida peavad inimesed oluliseks? Mis on see, millesse nad *usuvad*? Usuvad ka need, kes end traditsioonilises ja/või religioosses mõttes usklikeks ei pea. Kasutades *ratio*t kui tööriista toetuvad käitumisi või eesmärke põhjendavad arutluskäigud lõpuks siiski mõnele väärtusele, mis käituvad taolistes konstruktsioonides kui lammutamatud tuumad. Nõnda põhjendatakse sõnavabadust ja demokraatiat, aga ka elu jätkumise ja laste saamise olulisust. Olen kohanud inimesi, kes peavad ülimalt väärtuseks pidevat enesearengut ja neid, kes peavad oluliseks oma elu jooksul lihtsalt võimalikult palju huvitavaid ja intensiivseid elamusi kogeda. Punktist, miks peaks elu jätkuma või mille jaoks on vajalikud kogemused või eneseareng, enam edasi ei arutleta. Sellest siinkirjutaja jaoks intrigeerivast tähelepanekust sündis ka käesoleva uurimistöo fookuse üks osa: mida inimesed oluliseks peavad? Mida nad usuvad?

Loomulikult ei ole mul võimalik isegi kirja panna kõiki neid küsimusi, millele vastuse leides suudaksin adekvaatselt kogu inimkäitumise, -kultuuri jne põhjuseid, tagajärgi, seoseid, vastastikmõjusid jne kokku võtta. Ent on võimalik kaardistada üht väikest osa, olgugi et vaid ühel mõõtmel väga paljudest.

Käesoleva töö eesmärk on kaardistada väärtuseid Eesti suuremate päevalehtede (Postimees, Eesti Päevaleht) juhtkirjades. Eeldus, et mõistus on vaid vahend, mis on allutatud väärtustele, sobib hästi kokku Milton Rokeachi (1973) väärtuse määratlusega. Ka Rokeach täheldab, et inimesed toetuvad hoiakuid ja arvamusi formuleerides väärtustele ehk “püsivale

usule, et spetsiifiline käitumisviis või olemise seisund on isiklikult või sotsiaalselt eelistatavam vastandlikule või teistpidisele käitumisviisile või olemise seisundile.” (Rokeach 1973: 5). Rokeach leiab, et väärtuse kontseptsioon peaks olema kõigi sotsiaalteaduste keskseks huviobjektiks (*ibid.*).

Uurimistöo teoreetilises osas tuginengi paljuski Rokeachi tuvastatud terminaalsetele ja instrumentaalsetele väärtustele ning Shalom Schwartzi väärtusklastrite süsteemile, mille välja arendamisel Schwartz Rokeachile toetus. Latentsemat laadi väärtuste tuvastamiseks integreerin Rokeachi ja Schwartzi süsteemid Lasswelli väärtussõnastikuga. Et asetada tuvastatud väärtused ühe tuntuma maailma väärtusuuringute *World Values Survey* (WVS) konteksti, kasutan kodeerimiseks väärtuskategooriaid luues ka Ronald Ingleharti poolt eritletud üksikväärtusi ning esitan tulemused ka Ingleharti väärtusdimensioonidest lähtudes.

Tulemused esitan valimisse valitud aastate kaupa. Toon välja igal aastal domineerinud üksikväärtused ja domineerinud väärtusdimensioonid Ingleharti järgi. Diskussiooni peatükis arutlen selle üle, mil moel on väärtuste rõhutamine lehtede juhtkirjades aja jooksul muutunud ning kuivõrd erinevad omavahel kaks uuritud päevalehte. Võrdlen tulemusi ka juba varasemalt teada olnud empiirilise teadmiselega Eestis domineerivate väärtuste kohta.

Meedia nii peegeldab kui ka kujundab ühiskonnas levinud väärtusi. Võimalik ka, et ajalehtedes esitatud väärtused ei lange kokku ühiskonnas enim levinutega. Näiteks on Eestis viimasel ajal kogunud hoogu diskussioon võõrtööjõu vajaduse, aga ka immigratsiooni ohtude üle. Seda, et Eesti kuulub Euroopasse, aga ei ole omaks võtnud euroopalikke kultuurinorme, on heidetud ette mitmel korral. Euroopalike normide ja tolerantsuse puudumine on Eesti ühiskonna puuduseks ka näiteks kooseluseaduse pooldajate meelest. Arvan, et see, mida nimetatakse sallimatuseks (immigrantide ja samasooliste kooselu osas), on suuresti tingitud hirmust ja sellest, et inimesed tunnevad end ebakindlalt.

Ent ka sallimatust kõrvale jättes oleme igapäevaselt avaliku debati mõjuväljas. Viimasel ajal on arutletud eeskätt selle üle, kas koalitsioonileping, mis tänavu kevadel sõlmiti, teenib ühiskonna parimaid huve. Näiteks arutelus, mis puudutab aktsiisitõusu, on kuulda nii neid hääli, mis peavad oluliseks keskkonda säästa, kui ka neid, mis peavad oluliseks raha säästa jne. Kõigi nende vaidluste ja nende aluseks olevate väärtuste edastamises on meedial oluline roll, juhtkirjad pakuvad aga ka ajalehe toimetuse seisukohta, kuidas toimuvat

tõlgendada. Seega on käesoleva magistritöö probleemipüstitus tänapäeva Eesti ühiskonna kontekstis aktuaalne. Töö kokkuvõttes näitan, milliseid väärtuseid ajalehtede juhtkirjad vaadeldud perioodil on rõhutanud.

1. TEOREETILINE JA EMPIIRILINE KONTEKST

1.1 Erinevaid teoreetilisi lähenemisi väärtustele

1.1.1 Lasswelli väärtussõnastik

Kommunikatsiooniteoreetik Harold Lasswell on tuntud nii oma kommunikatsioonimudeli (kes ütleb, mida, kellele, millise kanali kaudu ja missuguse mõjuga?) (McQuail 2000: 48) kui ka propagandauurijana. Lasswell oli üks neist uurijatest, kes alustas kahe maailmasõja vahelisel perioodil sotsiaalpsühholoogiast lähtuvat uurimistööd, et selgitada välja, milline mõju on meedial ja täpsemalt propagandal (McQuail 2000: 375).

Toetudes Harold D. Lasswelli ja Abraham Kaplani 1950. aasta teosele “Võim ja ühiskond” (*Power and Society*) võtavad J. Zvi Namenwirth ja Robert Philip Weber (1987) Lasswelli väärtuste sõnaraamatu kokku raamatus “Dynamics of Culture”. Lasswelli väärtuste sõnaraamatu struktuur Namenwirthi ja Weberi käsitluses on järgmine. On kaheksa peamist väärtuskategooriat (vt tabel 1).

TABEL 1. Lasswelli väärtussõnastik

(allikas: Namenwirth & Weber 1987: 46-53, Lasswell & Kaplan 1950: 72)

Kategooria	Tegelikud (<i>substantive</i>) väärtused	Väärtustehingud (<i>value transactions</i>)
Võim (<i>Power</i>)	Käskiv (<i>Authoritative</i>) võim Koostöö solidaarsus (<i>Cooperation Solidarity</i>) Konflikt (<i>Conflict</i>) Doktriin (<i>Doctrine</i>) Muu (<i>Other</i>)	Väljad (<i>arenas</i>) Kasv (<i>gains</i>) Kahanemine (<i>losses</i>) Sihid (<i>ends</i>) Vahendid (<i>means</i>) Üldised osalised (<i>general participants</i>) Käskivad (<i>authoritative</i>) osalised

Õige käitumine (<i>Rectitude</i>)	Eetika (<i>Ethics</i>) Religioon (<i>Religion</i>)	Kasv Kahanemine Sihid
Austus (<i>Respect</i>)	Muu	Kasv Kahanemine
Kiindumus (<i>Affection</i>)	Muu	Kasv Kahanemine Osalistes (<i>participants</i>)
Rikkus (<i>Wealth</i>)	Muu	Tehingud (<i>transactions</i>) Osalistes
Heaolu (<i>Wellbeing</i>)	Füüsiline (<i>Physical Wellbeing</i>) Psühholoogiline (<i>Psychological Wellbeing</i>)	Kasv Kahanemine Osalistes
Valgustatus (<i>Enlightenment</i>)	Muu	Kasv Kahanemine Sihid Osalistes
Oskus(ed) (<i>Skill</i>)	Esteetika (<i>Aesthetics</i>) Muu	Osalistes

Väärtuste sõnaraamatus tehakse vahet tegelikel (*substantive*) väärtustel ning väärtuste leviku protsessi elementidel ja omadustel (isiklikud hinnangud ja sotsiaalne paigutus). Lisaks tegelikele eesmärkidele on Lasswelli väärtuste sõnaraamatu järgi võimalik määratleda väärtuste tehingu elemente ja omadusi. Selleks, et teha selgeks, kas tekstis kirjeldatakse väärtuse lisandumist või vähenemist, eristab Lasswell tehinguid, kus väärtus kasvab ja neid, kus väärtus kahaneb. Sarnaselt Rokeachi instrumentaalsete ja terminaalsete väärtustega teeb

Lasswell vahet sihtidel ja vahenditel. (Lisaks eristatakse Lasswelli sõnastiku järgi välju (*Arenas*) ja osalisi, kuid käesoleva töö raames kitsendamise huvides neid aspekte ei vaadelda.)

Kohati on konkreetse väärtustehingu tegelik spetsiifiline eesmärk määratletav. Näiteks kirje „imetlus“ tähendab austuse kasvu. Sõna tähenduse uurimine ei anna aga alati sellist selget tulemust. Iga väärtuskategooria puhul ei olegi võimalik eristada kasvu ja kadu, eesmärke ja vahendeid jne. Selline asümmeetria tuleneb sellest, et keele kasutamise reeglid ei võimalda alati rääkida kontseptsioonidest, mis Lasswelli teooriaga haakuksid. Näiteks ei ole keeles selgesti määratletavaid sõnu, mis kirjeldaksid oskus(t)e kahanemist.

Lasswelli kaheksa peamist väärtuskategooriat jagunevad lugupidamise (*deference*) väärtusteks ja hüvangu (*welfare*) väärtusteks. Esimeste hulka kuuluvad võim, austus, õige käitumine ja kiindumus ning teiste hulka heaolu, rikkus, osku(sed) ja valgustatus. Chadwicki (1991) tõlgenduses on tegu väärtustatud suhetega ja väärtustatud omadustega.

1.1.1.1 Lugupidamise väärtused

“**[Võim]** on eriline mõju avaldamise viis, protsess, mille käigus teiste mittesobivat poliitikat mõjutatakse (tegeliku või ähvardava) puudusega.” (Lasswell & Kaplan: 76). Võimu kategooriasse kuulub Lasswelli sõnastiku järgi viis tegeliku (substantive) väärtuse alamkategooriat ja kuus tehingukategooriat.

Käskiv võim sisaldab kirjeid, mis puudutavad formaalse võimu kirjeldusi ja kasutamist, “võimu ootuspäraseid ja legitiimseid avaldusi”. (Lasswell & Kaplan: 133). (“valitsema”, “määrus”, “statuut”, “autoriseerima”).

Koostöö kategooriasse kuuluvad kirjed, mis tähendavad “erinevate vaatenurkade lõimimist” (Lasswell & Kaplan: 30) (“kolleeg”, “nõusolek”, “vahendamine”, “ettepanek”). See alamkategooria puudutab võimu ja grupitegevust isiklike eesmärkide kooskõlastamisel.

Konflikt sisaldab kirjeid, mis kirjeldavad ja märgivad tegevuste ja tegijate kokkupõrkeid võimu püüeldes, kus kasutatakse või ähvardatakse (nii füüsilise kui ka psühholoogilise) vägivallaga, mis on tihti võitlevate osapoolte (“ebakõla”, “vastuseis”, “ummikseis”, “patrull”) jaoks vahekohtuniku rollis.

Doktriini alamkategooriasse kuuluvad mõisted, mis kirjeldavad erinevaid mõttesüsteeme, mis kirjeldavad “peamisi arusaamu ja nõudeid, mis puudutavad võimusuhteid

ja praktikaid ühiskonnas”. (Lasswell & Kaplan: 117) (“demokraatia”, “sotsialism”, “totalitaarsus”, “*laissez-faire*”).

Lisaks kuuluvad võimu kategooriasse kõik muud kirjed, mis võimule viitavad, kuid ei ole eelkirjeldatud alamkategooriatega määratletud (“mööndus”, “konformsus”, “vastus”, “diplomaatia”).

Võimu tehingukategooriate hulka kuuluvad väljad, mis märgivad poliitilisi kohti ja keskkondi, välja arvatud rahvusriikide nimed (näiteks “Aafrika”, “valdus”, “territoorium”, “erapooletus”). Võimu kasvu märgivad sõnad, mis kirjeldavad protsesse, mille käigus võim suureneb (“ametisse määrama”, “tõendama”, “kaitsma”, “võtma”) ja võimu kahanemist märgivad sõnad, mis kirjeldavad selle vähenemist (“blokk”, “keeld”, “tagasi astuma”, “alla suruma”).

Võimu sihid koosneb kirjetest, mis puudutavad võimu protsessi loomumaseid eesmärgi ja väärtuseid (“ambitsioon”, “juhtimine”, “veenmine”, “valdama”).

Käskiva võimu osalised tähendab nimekirja individuaalsetest ja kollektiivsetest toimijatest võimu protsessis, kes on võimelised käskivaid otsuseid tegema või peale sundima (“haldur”, “esindus”, “kuberner”, “nõukogu”). Võimu osalised tähendab nimekirja kõikidest toimijatest võimu protsessis, keda pole määratletud käskiva võimu osalistena, väljadena või rahvustena. (“näitleja”, “kandidaat”, “fraktsioon”, “vabatahtlik”).

“[Õige käitumine] sisaldab moraalseid väärtusi, [...nagu] voorus, headus, õiglus jne” (Lasswell & Kaplan: 56). Siia kuuluvad kaks alamkategooriat ja kolm tehingukategooriat.

Eetika alamkategooria hõlmab kõiki neid õige käitumise väärtuseid, mida sotsiaalne kord vajab, et vastata õigustatavuse nõudmis(t)ele (“südametunnistus”, “siirus”, “usaldus”, “õelus”).

Religiooni alamkategooria hõlmab kõiki neid kirjeid, mis kirjeldavad transsendentaalset, müstilist või üleloomulikku (“aukartus”, “kirik”, “püha”, “hing”).

Õige käitumise tehingukategooriate hulgas teeb Lasswell vahet õige käitumise kasvul (“armu andma”, “hüvitama”, “andestama”, “jumaldama”), kahanemisel (losses) (“süüdi mõistma”, “patt”, “hukka mõistma”, “sisse mässima”) ning sihtidel (“kõikvõimsus”, “andestus”, “voorus”, “kohustus”).

“**[Austus tähendab]** staatust, au, tunnustust, prestiiži.” (Lasswell & Kaplan: 76). Lasswelli sõnastikus kuuluvad siia kasv (“õnnitus”, “imetlus”, “täiendus”, “au”), kahanemine (“mööndus”, “solvang”, “häbi”, “naeruvääristamine”) ning muud, kuhu kuuluvad kirjed, mis on austuse kui väärtusega seotud (näiteks “küpsus”, “vääritus”, “vulgaarne”, “üllas”).

“**[Kiindumus]** hõlmab armastust ja sõprust.” (Lasswell & Kaplan: 133). Kiindumuse kategooria kirjed jaotuvad kolme alamkategooriasse: kasv (“hellitus”, “pühendumine”, “armastus”, “kaastunne”), kahanemine (“võõrdumine”, “lahutus”, “ebaisiklik”, “üksindus”) ja osalised, mis hõlmab neid nimisõnu, mis määratlevad selle väärtuse kandjate olulisi rolle (“vend”, “suguselts”, “inimkond”, “armuke”). Muud kirjed, mis kiindumust kui väärtust kirjeldavad, kuuluvad samuti kiindumuse kategooriasse (“sõbralik”, “kirg”, “pesa”, “hellus”).

1.1.1.2 Hüvangu väärtused

“**[Rikkus on defineeritud kui]** sissetulek [või] kaubanduslikud teenused ja inimesed, kes isikule mingil moel omandit toodavad.” (Lasswell & Kaplan: 55) See kategooria hõlmab kõiki viiteid tootmisressurssidele ja kauba või teenuste vahetamise akumulatsioonile. Rikkuse tehingutele viitavad sõnad ja väljendid nagu “oksjon”, “laen”, “ostma”, “tagasi maksuma”. Rikkuse tehingute osalistele viitavad sõnad nagu “pankur”, “korporatsioon”, “tööline” ja “kasumisaaja”. Rikkuse kategooriasse kuuluvad ka muud sõnad nagu “põllumajandus”, “vili”, “nafta” ja “tariif”.

“**[Heaolu kategooriasse kuuluvad viited]** organismi tervise ja ohutuse kohta”. (Lasswell & Kaplan: 55) Lasswelli sõnastik eristab siin kaht tegeliku väärtuse alamkategooriat ja kolme tehingukategooriat. Füüsiline heaolu sisaldab viiteid füüsilisele tervisele ning elu ja surma küsimustele (“veri”, “kliinik”, “toitumine”, “haavad”). Psühholoogiline heaolu sisaldab aga viiteid õnnelikkusele ja teistele eelistatud või välistatud psüühilistele seisunditele (“ärevus”, “erutus”, “kurbus”, “õnnetus”). Heaolu tehingutest viitavad kasvule sõnad nagu “lõbustama”, “mugavus”, “tervendama”, “riietama” ja kahanemisele sõnad nagu “depressioon”, “nõtrus”, “madal sissetulek”, “haav”. Osalisi võivad kirjeldada näiteks “alkohoolik”, “nõustaja”, “hambaarst”, “ohver”.

“**[Valgustatus tähendab kõike, mis puutub]** teadmist, taipamist ja infot isiklike ja kultuuriliste suhete kohta.” (Lasswell & Kaplan: 55) Seega, kõik kirjed, mis tähendavad ja

kirjeldavad akadeemilisi asjaajamisi ning protsesse, mille käigus tekitatakse ja kommu­ni­keeritakse informatsiooni, mõtteid ja arusaamist. Valgustatuse alla kuuluvad neli tehingukategooriat ning üks suuresti tegeliku väärtusena piiritletud kategooria. Esimesse kuuluvad kasvu näitavad sõnad nagu “märkama”, “määratlema”, “nägema” “jälgi ajama”, kahanemist näitavad sõnad nagu “pettus”, “unustama”, “väärsti mõistma”, “kimbatus”, osalistele viitavad sõnad nagu “nõuandja”, “teaduskond”, “meedia”, “kõneisik” ning peamised eesmärgid, mis hõlmab kirjeid, mis on omased valgustuslikele ideedele (“küsima”, “jälgija”, “reflekterima”, “mõtlemata”).

“**Oskus** on] vilumus igas valdkonnas, kas kunstides, käsitöös, kaubanduses või ametis.” (Lasswell & Kaplan: 55). Nõnda klassifitseeritakse kirjeid, mis näitlikustavad füüsilise keskkonna valdamist ning oskuseid ja tööriistu, mida selleks kasutatakse. Oskus(t) kategoorial on üks tehingutele viitav alamkategooria: osalised. See sisaldab sõnu, millega tähistatakse spetsialiseerunud tegijaid, kes püüdle­vad, toodavad või kannavad edasi oskuste väärtust (“kunstnik”, “leiutaja”, “juhataja”, “tehnik”). Esteetika on eraldi alamväärtus, mis kuulub oskuse kategooriasse. Esteetikale viitavad spetsiifilist vilumust kirjeldavad sõnad: ilu kui eesmärk ning loomingulisus kui viis, kuidas vallata füüsilist ja looduslikku keskkonda (“arhitektuur”, “muusika”, “elegantne”, “poetiline”). Oskuse alla kuuluvad ka muud kirjed nagu “läbikukkumine”, “töö”, “komponeerimine”, “inetu”.

Lasswelli meetod väärtuste uurimiseks on olemasolevatest ainus, mis on välja töötatud just meediatekstide analüüsimiseks. Lasswelli väärtussõnastik on aga pärit aastast 1950 ning Lasswelli töö sõnastiku väljatöötamiseks algas juba enne Teist maailmasõda. Lasswelli huvitas peamiselt propaganda kasutamine muuhulgas sõjapidamise ja võimu kinnistamise vahendina ühiskonnas. Seepärast on tänapäeval vaja meediatekstide väärtuste analüüsimiseks Lasswelli meetodit täiendada. Seda eesmärki silmas pidades on tarvilik pöörduda teiste väärtusi uurinud teoretikute ja teaduste poole.

1.1.2 Rokeachi terminaalsed ja instrumentaalsed väärtused

Sotsiaalsühholoog Milton Rokeach on oma tööga lisanud märkimisväärse teoreetilise ja meetodilise panuse väärtuste mõistmisse. Rokeachi käsitus on esimene, kus väärtusi uurides on teadusliku süstemaatilise uurimise objektiks väärtuste vahelised suhted, väärtuste tegurid ja tagajärjed, käitumine ja enesekontseptsioon ning väärtuse muutus. (Gaskell & Tsirogianni 2011: 450)

Rokeachi teos “Inimväärtuste olemus” (The Nature of Human Values, 1973) põhineb eeldusel, et on loetud arv terminaalseid inimväärtusi (*human values*), millele kõik inimesed viitavad, kui nad oma hoiakuid ja arvamusi formuleerivad. Rokeachi järgi saab neid mõõtes prognoosida inimeste käitumist, sealhulgas poliitilist ja/või religioosset kuuluvust. Rokeachi väärtusuuringute (*Rokeach Value Survey - RVS*) meetod seisneb ankeetküsitluse läbiviimises, mille puhul vastajad peavad ette antud väärtused enda jaoks tähtsuse järjekorda asetama.

Rokeach defineerib väärtuse kui “püsivat usu, et spetsiifiline käitumisviis või olemise seisund on isiklikult või sotsiaalselt eelistatavam vastandlikule või teistpidisele käitumisviisile või olemise seisundile.” (Rokeach 1973: 5) Rokeach leiab, et väärtuse kontseptsioon peaks olema kõikide sotsiaalteaduste keskseks huviobjektiks, sest see on võtmeline kontseptsioon, mis “ühendab kõigi inimkäitumist uurivate teaduste esmapilgul erinevaid huviseid.” (Rokeach 1973: 3).

Oma püüdlustes väärtussüsteeme kontseptualiseerida käsitleb Rokeach neid binaarsete opositsioonide kaudu: miski on eelistatavam kui miski muu. Moraalsed väärtused on opositsioonis kompetentsi väärtustega ning sotsiaalsed väärtused on opositsioonis isiklike väärtustega. Nõnda tulenevad väärtustest just Rokeachi käsitluses esimest korda dilemmad (Gaskell & Tsirogianni 2011: 451).

Rokeach tegi vahet terminaalsel ja instrumentaalsel väärtustel. Terminaalsed väärtused kirjeldavad olemise seisundeid ja vastavad küsimusele “Mida ma tahan saavutada?” ning instrumentaalsed väärtused kirjeldavad käitumisviise ja vastavad küsimusele “Kuidas ma selle saavutan?”. Rokeach kirjeldas 18 instrumentaalset ja 18 terminaalsel väärtust (Gaskell & Tsirogianni 2011: 451) (vt tabel 2).

TABEL 2. Milton Rokeachi terminaalsed ja instrumentaalsed väärtused

(allikas: Gaskell & Tsirogianni 2011: 451, Rokeach 1973: 44)

Terminaalsed väärtused	Instrumentaalsed väärtused
Mugav elu (<i>A Comfortable Life</i>) õitsev, jõukas, edukas elu	Ambitsioonikus (<i>Ambitious</i>): töökus ja pürgimus
Võrdsus (<i>Equality</i>): võrdsed võimalused kõigi jaoks	Avarapilgulisus (<i>Broad-minded</i>): avatud mõtlemisega
Huvitav elu (<i>An Exciting Life</i>): stimuleeriv, aktiivne elu	Võimekus (<i>Capable</i>): kompetentne, efektiivne
Perekonna turvalisus (<i>Family Security</i>): lähedaste inimeste eest hoolitsemine	Puhtus (<i>Clean</i>): korras ja puhas
Vabadus (<i>Freedom</i>): iseseisvus ja vabad valikud	Julgus (<i>Courageous</i>): oma uskumise eest seismine
Tervis (<i>Health</i>): kehaline ja vaimne heaolu	Andestus (<i>Forgiving</i>): andeksandmine teistele
Sisemine harmoonia (<i>Inner Harmony</i>): sisemiste konfliktide vaba elu	Abivalmidus (<i>Helpful</i>): teiste heaolu jaoks töötamine
Küps armastus (<i>Mature Love</i>): seksuaalne ja spirituaalne intiimsus	Ausus (<i>Honest</i>): siiras ja tõemeelne
Riigi turvalisus (<i>National Security</i>): kaitse rünnakute eest	Kujutlusvõime (<i>Imaginative</i>): julge ja loominguline
Nauding (<i>Pleasure</i>): nauditav, jõudeolekuline elu	Iseseisvus (<i>Independent</i>): enesele lootmine, endaga toime tulemine
Lunastus (<i>Salvation</i>): päästetus, igavene elu	Intellekt (<i>Intellectual</i>): intelligentne ja reflekteeriv
Eneseaustus (<i>Self-Respect</i>): enesehinnang	Loogika (<i>Logical</i>): püsiv, ratsionaalne
Saavutustunne (<i>A Sense of Accomplishment</i>): püsiv panus	Armastus (<i>Loving</i>): kaastundlik ja õrn

TABEL 2. Milton Rokeachi terminaalsed ja instrumentaalsed väärtused

(allikas: Gaskell & Tsirogianni 2011: 451, Rokeach 1973: 44)

Terminaalsed väärtused	Instrumentaalsed väärtused
Sotsiaalne tunnustus (<i>Social Recognition</i>): austus ja imetlus	Lojaalsus (<i>Loyal</i>): truu sõpradele või grupile
Tõeline sõprus (<i>True Friendship</i>): lähedane suhe	Kuulekus (<i>Obedient</i>): kohusetundlik, austav
Elutarkus (<i>Wisdom</i>): küps arusaam elust	Viisakus (<i>Polite</i>): peenetundeline ja heade kommetega
Rahu maailmas (<i>A world at Peace</i>): sõdade ja konfliktide vaba maailm	Vastutustunne (<i>Responsible</i>): usaldusväärne ja töökindel
Maailm täis ilu (<i>A world of Beauty</i>): looduse ja kunstide ilu	Enesekontroll (<i>Self-controlled</i>): vaoshoitud, ennast distsiplineeriv
Õnnelikkus* (<i>Happiness</i>): rahulolu	Rõõmsameelsus* (<i>Cheerful</i>): lustlik

Märkus: Tabelis on esitatud nii eestikeelsed tõlked kui ka inglisekeelsed terminid, kusjuures eestikeelseina on väärtused esitatud nimetavas käändes ka siis, kui need on ingliskeelseina omadussõnad.

** Rokeach on oma väärtuste süsteemi aja jooksul ka kohendanud. Algselt (1973) ei olnud tema väärtuste hulgas terminaalsel väärtust tervis ja instrumentaalset väärtust lojaalsus, nende asemel olid terminaalne väärtus õnnelikkus (*Happiness*) ja rõõmsameelsus (*Cheerful*). Oma töös kasutan kodeerimiseks ka neid.*

1.1.3 Schwartzi väärtusklastrid

Sotsiaalpsühholoog ja kultuuriteoreetik Shalom Schwartzi teooria tugineb suuresti Rokeachi tööle, ent ta püüdis Rokeachi tüpoloogiat edasi arendada. Erinevalt Rokeachist ei näinud

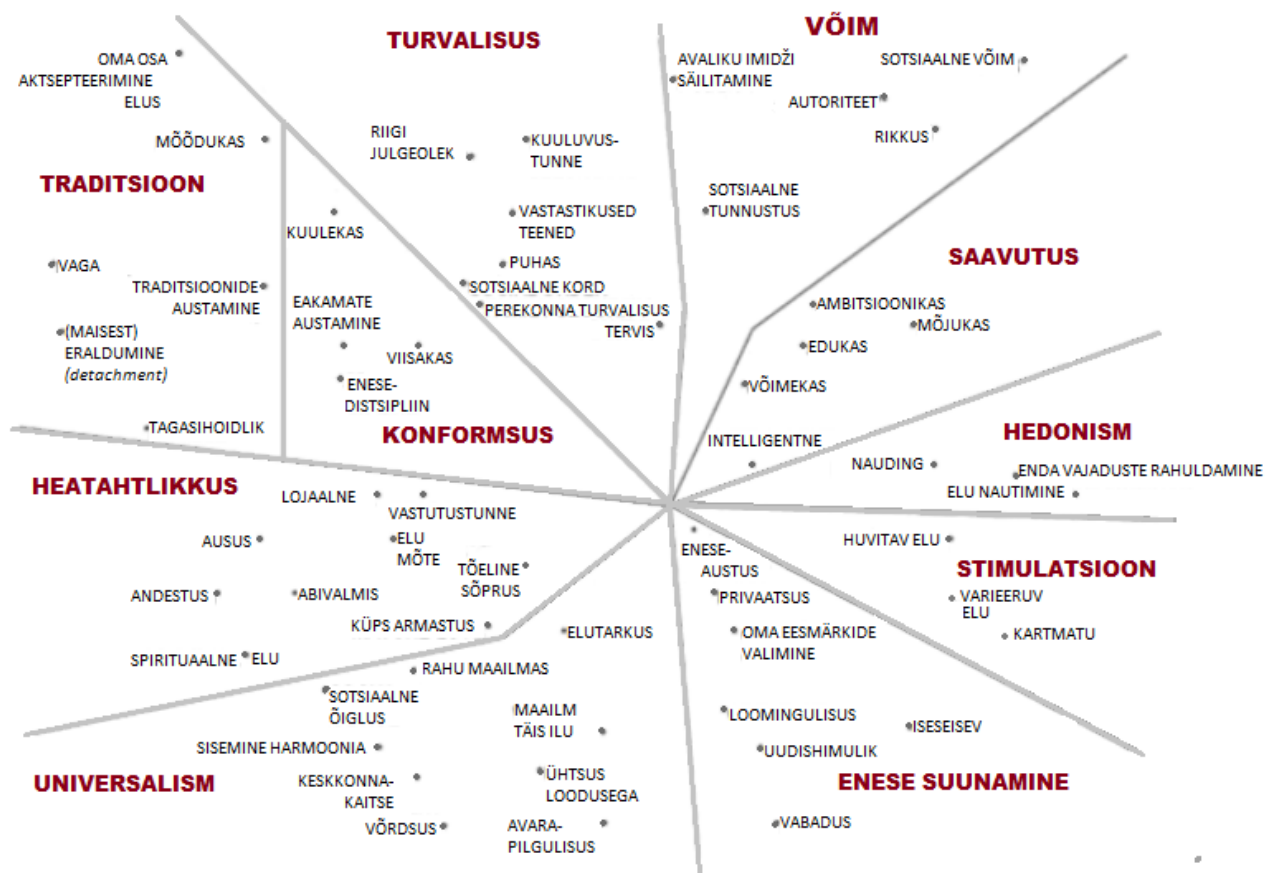
Schwartz teoreetilist ega empiirilist väärtust terminaalsete ja instrumentaalsete väärtuste eristamisel (Gaskell & Tsirogianni 2011: 453).

Schwartz võtab erinevate teoreetikute püüdlused väärtust defineerida kokku järgmiselt (Schwartz 2012: 1):

- Väärtused on uskumused. Kuid need on uskumused, mis on lahutamatult seotud emotsioonidega, mitte objektiivsete, külmade ideedega.
- Väärtused on motivatsioonilised konstruktsioonid. Nad viitavad ihaldatavatele eesmärkidele, mida inimesed püüavad saavutada.
- Väärtused ületavad spetsiifiliste tegude ja olukordade piirid. Nad on abstraktsed eesmärgid. Väärtuste abstraktne iseloom eristab neid kontseptidest nagu normid ja hoiakud, mis viitavad enamasti spetsiifilistele tegudele, objektidele või olukordadele.
- Väärtused juhivad tegude, poliitikate, inimeste ja sündmuste valikut ja hinnangut. Väärtused on kui kriteeriumid või standardid.
- Väärtused järjestuvad omavahelise suhtelise tähtsuse järgi. Inimeste väärtused moodustavad korrastatud väärtusprioriteetide süsteemi, mis iseloomustab neid kui indiviide. See hierarhiline väärtuste omadus eristab neid ka normidest ja hoiakutest.

Schwartz lasi kümnetes riikides (oma teooriat tutvustavas artiklis *Basic Human Values* (Schwartz 2012) on riike näiteks 67) inimestel vastata küsimustele, mis kirjeldasid respondentide suhet 56 erinevasse väärtusesse. Tulemusi kokku võttes leidis ta, et on väärtusi, mis on omavahel lähedased, ehk teisisõnu, need korreleeruvad. Näiteks vastajad, kes pidasid oluliseks loominguilisust, pidasid oluliseks ka uudishimulikkust, ning vastajad, kes pidasid oluliseks enesedistsipliini, pidasid oluliseks ka viisakust. Oma uuringute tulemusena leidis Schwartz, et kõik väärtused on võimalik rühmitada kümnesse suuremasse väärtuste klastrisse (Smith, Fischer, Vignoles & Bond 2013: 31-37) (vt joonis 1.1).

Igas väärtusklastris on n-ö üksikväärtused ning ühte klastrisse kuuluvad üksikväärtused on omavahel kongeniaalsed (klappivad, sobivad, kooskõlas). Lisaks on kõrvuti asetsevad väärtuskastrid üksteist toetavad või igal juhul mitte üksteisele vastandlikud.

JOONIS 1.1 Schwartzi individuaalse tasandi väärtuste struktuuri kaart (allikas: Smith, Fischer, Vignoles & Bond 2013: 34)

Üksteise vastas asuvad (vt Joonis 1 ja Joonis 2) väärtusklastrid on aga üksteist defineerivaid eesmärke vastastikku välistavad või konfliktised. Iga väärtusklastrit iseloomustab üldisem defineeriv eesmärk (vt tabel 3).

TABEL 3. Shalom Schwartzi väärtusklastrid

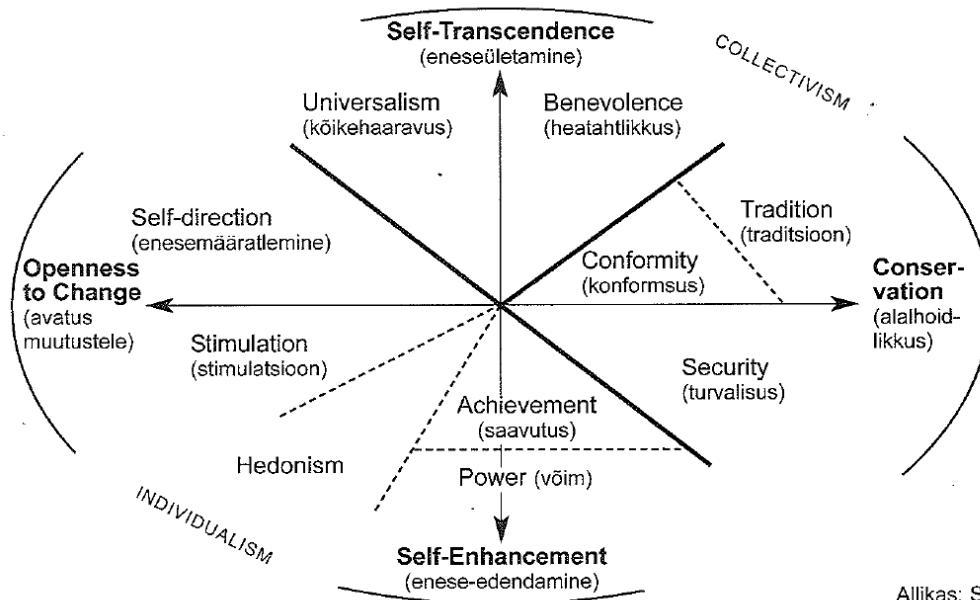
(Allikas: Schwartz 2012: 5-7)

Väärtusklastri	Defineeriv eesmärk
Enesesuunamine (<i>Self Direction</i>)	Sõltumatus mõtetes ja tegudes. Vajadus autonoomia ja sõltumatuse ning kontrolli ja meisterlikkuse järele

TABEL 3. Shalom Schwartzi väärtusklastrid

(Allikas: Schwartz 2012: 5-7)

Väärtusklast	Defineeriv eesmärk
Stimulatsioon (<i>Stimulation</i>)	Ergutus, uudsus, väljakutse. Vajadus vahelduse ja stimulatsiooni järele.
Hedonism (<i>Hedonism</i>)	Nauding või rahuldus iseendale. Vajadus kogeda tahtmiste rahuldamist.
Saavutus (<i>Achievement</i>)	Isiklik edu läbi kompetentsi demonstreerimise vastavalt sotsiaalsetele standarditele.
Võim (<i>Power</i>)	Sotsiaalne staatus ja prestiiž, kontroll inimeste ja ressursside üle.
Turvalisus (<i>Security</i>)	Ohutus, harmoonia ja stabiilsus (ühiskonnas, suhetes, enda jaoks)
Konformsus (<i>Conformity</i>)	Selliste tegevuste, kaldumiste ja impulsside piiramine, mis võiksid tõenäoliselt teisi ärritada või käia vastu ootustele
Traditsioon (<i>Tradition</i>)	Austus, pühendumine ja aktsepteeriv käitumine selliste tavade ja ideede suhtes, mis on kultuuris või religioonis juurdunud.
Heatahtlikkus (<i>Benevolence</i>)	Selliste suhete hoidmine ja edendamine, millega ollakse pidevas isiklikus kontaktis.
Universalism (<i>Universalism</i>)	Kõikide inimeste ja looduse mõistmine, hindamine, tolereerimine ja kaitsmine.

Allikas: Schwartz 1992

JOONIS 1.2 Schwartzi kümne väärtusklastri motivatsioonitüüpide vaheliste suhete teoreetiline mudel (allikas: Kalmus & Vihalemm 2004: 35)

Rahvusvaheline sotsiaal- ja käitumisteaduste entsüklopeedia nimetab Schwartzi kümne kategooriaga väärtuste süsteemi kõikehõlmavaks (*comprehensive*) (Kuczynski 2001: 16148). Entsüklopeedia järgi on tegemist integreeritud süsteemiga, mis ennustab, kuidas üksikud väärtused üksteisega sobituvad või konflikti satuvad. Ka Schwartz leidis, et on väärtusklastreid, mis on üksteisega sarnased ning selliseid, mis on üksteist välistavad. Ta esitas väärtusklastrid tsirkulaarse skeemina (vt joonis 1.2).

Taoline väärtuste jaotamine klastriteks on iseenesest subjektiivne protseduur. Algselt juhendus Schwartz eeldustest, et väärtused saab jaotada kolme tüüpi vajaduste järgi: bioloogilised vajadused, sotsiaalne koordineeritus (*social coordination*) ning grupi heaolu ja säilitamise (*maintenance*) vajadus(ed). Ent tuvastatud väärtusklastrid ei eristu selgelt just nende kolme vajaduse järgi (Smith, Fischer, Vignoles & Bond 2013: 31-37).

Kuna väärtuste struktuur on Schwartzi järgi tsirkulaarne, saab seda tõlgendada mitmel moel. Algselt võttis Schwartz selle kokku kahe bipolaarse dimensioonina: avatus muutustele (*Openness to Change*) vastandub alalhoidlikkusele (*Conservation*) ning enese edendamine

(*Self-Enhancement*) vastandub eneseületamisele (*Self-Transcendence*) (vt joonis 1.2). Hiljem on Schwartz, Cieciuch, Vecchione *et al* (2012) käinud välja idee, et väärtuseid saab vaadelda ka skaalal, mille ühes otsas on fookus individuaalsel (hedonism, stimulatsioon, enese suunamine) ja teises otsas on fookus kollektiivsel (Heatahtlikkus, Traditsioon, Turvalisus). Teine Schwartzi, Cieciuchi ja Vecchione (2012) välja pakutud skaala vastandab kasvu (*Growth*) (Enese suunamine, Universalism) ja enesekaitset (*Self-Protection*) (Võim, Turvalisus).

1.1.4 Ingleharti väärtuselised dimensioonid

Väärtuste uurijate seas eristatakse kaht koolkonda. Ülalpool käsitletud Milton Rokeach lähtub Clyde Kluckhohnist (vt Kroeber & Kluckhohn 1952), kes käsitleb väärtusi kui abstraktsiooni, kultuuri elementi. Rokeachki vaatleb väärtusi kui sõltumatut fenomeni, ühendamata üksikuid väärtusmõisteid mingiks ühtseks süsteemiks. Teise koolkonna esindaja Ronald Inglehart (nt Inglehart 1990) ja tema süsteemi modifitseerijad käsitlevad väärtusi kui inimeste reaktsioone keskkonna muutustele. Ingleharti järgi kajastub ühiskonna sotsiaalmajanduslik seisund ka vastava generatsiooni väärtustes (Kalmus & Vihalemm 2004: 31).

Schwartzi käsitluse positsioonil on ühiseid jooni nii Rokeachi kui ka Ingleharti omaga, sest Schwartz küll toetus Rokeachile, ent sarnaselt Inglehartile lõi ta süsteemi, mis väärtusmõisted koondas. Ingleharti järgi kujundab väärtusi keskkond, milles inimesed elavad. See on sarnane Schwartzi käsitlusega, mille järgi “kultuuris domineerivad väärtusorientatsioonid arenevad ja muutuvad, kui ühiskond seisab silmitsi inimtegevust reguleerivate põhimõtteliste probleemide või küsimustega” (Realo 2013, Schwartz 2004).

“Ingleharti post-materialiseerumise protsessi käsitlusega on sisult sarnane kultuurinihke kontseptsioon, mille järgi läänelik kultuur liigub traditsionalismist modernismi ja modernismist postmodernismi” (Kalmus & Vihalemm 2004: 31). “Lääne avalikkuses on väärtuste rõhuasetus muutunud ning liikunud materiaalselt heaolult ja füüsiliselt turvalisuselt elukvaliteedi suurema rõhutamise suunas. Selle nihke põhjused ja eeldused on kompleksed, kuid peamise printsiibi saab sõnastada väga lihtsalt: inimesi huvitavad enam vahetud (*immediate*) ohud kui kaugemad (*remote*) ohud või see, mida nad ohuks ei pea. Seega, iluihalus võib olla vähemal või suuremal määral universaalne, kuid näljased inimesed otsivad

suurema tõenäosusega toitu kui esteetilist rahuldust. Tänapäeval on pretsedenditult suur osa Lääne populatsioonist kasvanud majanduslikult erakordselt turvalistes tingimustes. Majanduslikku ja füüsilist turvalisust väärtustatakse endiselt positiivselt, kuid nende suhteline prioriteet on madalam kui minevikus.” (Inglehart 1989: 5)

Inglehart kasutab riikide (ühiskondade) väärtuste hindamisel kaht dimensiooni (vt tabel 4).

TABEL 4. Väärtuselised dimensioonid Ronald Inglehart’i (1995) järgi

(allikas: Kalmus 1999: 12)

Traditsiooniline domineerimine/Õiguslik-ratsionaalne domineerimine   **Alalhoidlikkus/Eneseväljenduslikkus**

Traditsiooniline domineerimine:

Religiooni tähtsus
 Jumala tähtsus
 Rahvuslik uhkus
 Töö tähtsus
 Perekonna tähtsus
 Palju lapsi
 Kuulekus
 Vanemate austamine
 Respekt autoriteedi suhtes

Alalhoidlikkus ehk defitsiidiväärtused:

Raske töö
 Raha
 Tehnoloogia
 Teadus

TABEL 4. Väärtuselised dimensioonid Ronald Inglehart'i (1995) järgi

(allikas: Kalmus 1999: 12)

Traditsiooniline domineerimine/Õiguslik-ratsionaalne domineerimine   **Alalhoidlikkus/Eneseväljenduslikkus**

Õiguslik-ratsionaalne domineerimine:	Eneseväljenduslikkus- ehk postmodernsed väärtused:
Kokkuhoid	Vaba aeg
Sihikindlus	Sõbrad
Vastutus	Sõltumatus, iseseisvus
Poliitika	Vabadus
	Sallivus
	Kujutlusvõime
	Ökoloogia
	Naiste eneseteostus
	Postmaterialistlikud väärtused

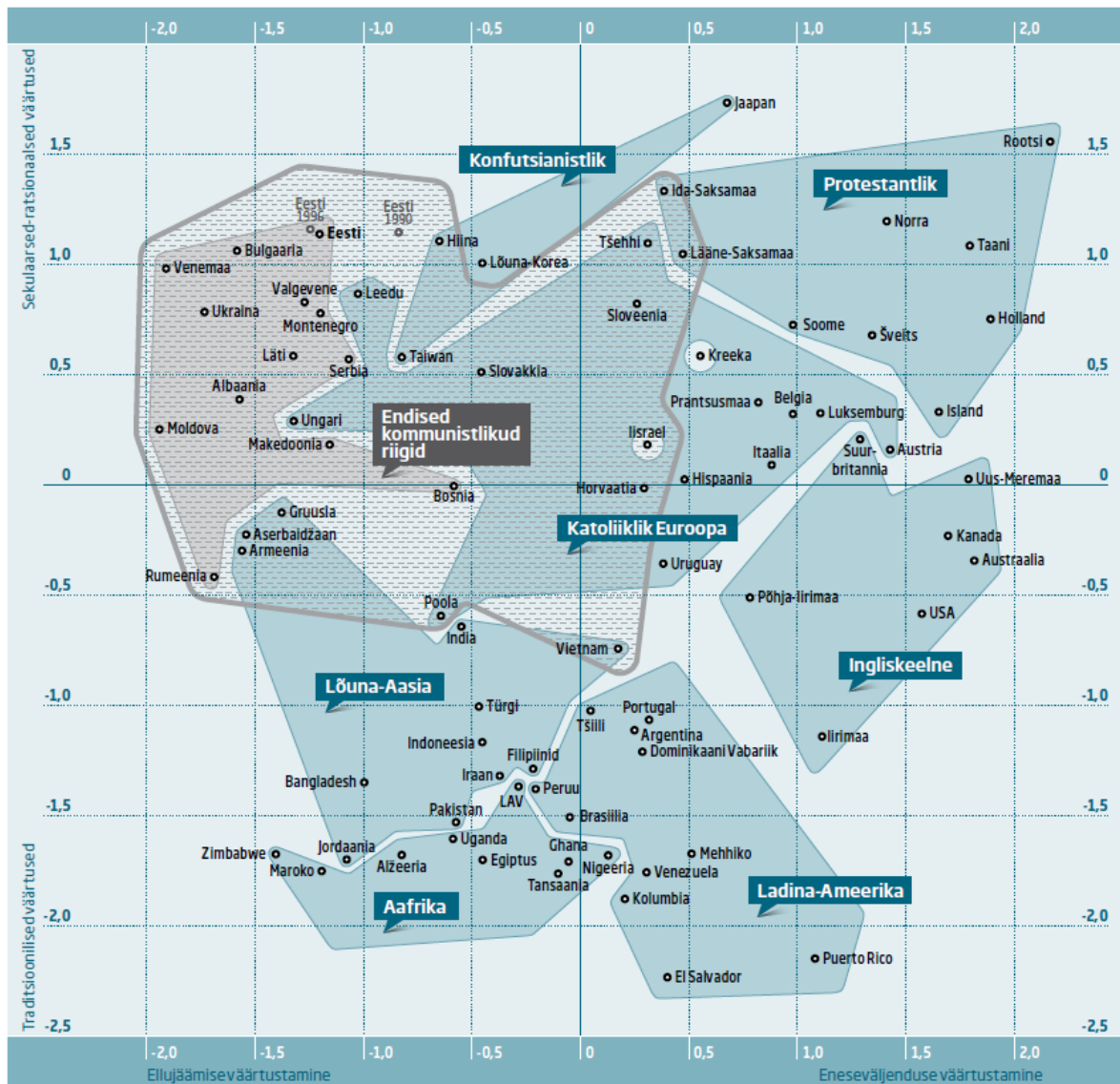
Alates 1981. aastast on üleilmne sotsiaalteadlaste võrgustik läbi viinud maailma väärtusuuringut (*World Values Survey* - WVS). Tegemist on longituuduuringuga, mis on aja jooksul hõlmanud üha enam riike. Viimane ehk kuues n-ö uuringulaine viidi läbi 2010-2014 aastal. Eesti kuulub uuritavate riikide hulka alates 1990. aastast. 2005. aasta seisuga paiknevad uuritud riigid Ingleharti dimensioonide järgi üksteise suhtes järgnevalt (vt joonis 2).

Olgu märgitud, et defitsiidi- ehk alalhoiduväärtuste ja eneseväljenduslikkuse ehk postmodernsed väärtused paigutuvad üpris sarnasele skaalale nagu paigutas inimvajadused Abraham Maslow. Maslow teooria näeb ette, et inimene rahuldab kõigepealt oma füsioloogilised vajadused, seejärel otsib kuuluvustunnet ning kui eelnevad vajadused on rahuldatud, siis eneseteostust.

“Eesti näide kinnitab üldist tendentsi: heaolu suurenemisega tõuseb inimeste vaheliste suhete ja vaba aja väärtustamine, kasvab üldine heaolu- ja õnnetunne ning inimesed muutuvad

usalduslikumaks ja osalusvalmimaks. Inglehart (1990) on seda tendentsi nimetanud kultuuriliseks nihkeks, liikumiseks materialistlikelt postmaterialistlikele väärtustele” (Saar 2009: 114).

Maailma väärtuste kaart 1999–2004

JOONIS 2. Inglehart-Welzeli maailma väärtuste kaart 1999-2004
(allikas: Realo 2013: 44)

Geert Hofstede väidab oma (video)loengus (Tartu Ülikooli Televisioon 2007), et kui ta 1970ndatel aastatel Maslow teooriat inimvajadustestuuris, siis ta avastas, et vajaduste hierarhia peab sellises järjekorras, nagu need on Maslow püramiidis kirjeldatud, paika vaid Ameerika Ühendriikides. Ta rõhutab, et Maslow ise on sealt pärit. On võimalik, et see näitab

ka, miks asub USA teiste Lääneriikidega võrreldes Ingleharti väärtuste kaardil hoopis mujal - sealne areng on toimunud justnimelt alalhoiult eneseväljenduslikkuse suunas, ent sekulaar-ratsionaalsel skaalal ei asu USA kuigi kõrgel. See teeb USA-st üpris teistsuguse riigi Eestiga võrreldes, kus sekulaar-ratsionaalsed väärtused on kõrges hinnas, kuid eneseväljenduslikkus mitte.

1.2 Väärtuste edasiandmine ja muutumine

1.2.1 Väärtuste kujunemine

Rahvusvahelise sotsiaal- ja käitumisteaduste entsüklopeedia järgi on väärtused “regulatsioonimustrid, mida antud kultuuris või perekeskonnas elavad inimesed aktsepteerivad ning mida nad peavad oma elu juhtivateks printsiipideks” (Kuczynski 2001: 16148). Varased väärtuste kujunemise uuringud juhendusid psühhoanalüüsist ja sotsiaalse õppimise teooriatest ning ei teinud erinevatel väärtustüüpidel vahet. Sotsiaalse õppimise uuringud keskendusid näiteks üksikutele väärtustele nagu kuulekus või altruism, võtmata arvesse erinevat tüüpi väärtuste vahelisi ühendusi või erinevusi. Eeldati, et väärtuse kujunemist võib mõista kui väga üldist õppimise või identifitseerimise protsessi. Taolisi mudeleid on psühholoogid ja sotsioloogid kritiseerinud just seetõttu, et need eeldavad, et ühiskond on staatiline ja homogeenne ning need käsitlevad lapsi passiivsete ja konformistlikena (Kuczynski 2001: 16148). Suurem osa uutest teooriatest rõhutavad, et väärtusi konstrueeritakse ja tõlgendatakse aktiivselt, mitte ei kanta passiivselt ja muutumata kujul ühelt põlvkonnalt teisele edasi. Aja möödudes on kasvanud uurijate huvi ka mitteteadliku ja planeerimata väärtuste kujunemise kui protsessi vastu (Kuczynski 2001: 16148).

Näiteks on võimalik, et (mõned) väärtused ei sõltu kuidagi vanemlikust praktikast, vaid kanduvad lapsele üle igapäevaste kultuuriliste praktikate käigus. On ka võimalik, et (mõned) väärtused juurduvad sotsiaalsete agentide tahtliku ja kaalutletud tegevuse tulemusena. Tahtlik sotsialiseerimine võib ilmned a iseäranis siis, kui ümbritsev kultuur lapsevanemate väärtusi ei toeta (Kuczynski 2001: 16148-16149).

Inglehartil on väärtuste kujunemise kohta kaks hüpoteesi:

- Nappuse hüpotees: peaaegu kõik inimesed hindavad vabadust ning autonoomiat, kuid majandusliku kitsikuse tingimustes tuleb inimestel ennekõike tegelda kõige olulisemate ja igapäevaste ellujäämiseks vajalike tegevustega, kindlustamaks enda materiaalsel ja füüsilisel turvalisust. Majandusliku heaolu kasvades suureneb seega ka postmaterialistlike, eneseväljenduslike väärtuste olulisus (Realo 2013: 45).
- Sotsialisatsiooni hüpotees: ühiskonna sotsiaalmajanduslik areng ei too üleöö kaasa muudatusi inimeste väärtuseelistustes. Nimetatud hüpoteesi kohaselt kujunevad inimeste väärtused nende kasvueas, väljendades sel ajal kehtivaid majanduslikke tingimusi. Nii muutuvad väärtused ühiskonna jõukuse kasvades järkjärgult, põlvkondade vahetuse läbi (*ibid.*).

Rahvusvahelise sotsiaal- ja käitumisteaduste entsüklopeedia järgi ei saa terminist „väärtussüsteem“ järeldada, et internaliseeritud väärtused moodustavad ratsionaalselt ülesehitatud ja loogilise süsteemi. Lisaks muutuvad väärtusorientatsioonid vastavalt sellele, millistes oludes inimesed elavad (Rezsohazy 2001: 16154), mis on ka kooskõlas Ingleharti hüpoteesidega. Väärtused ei kujune seega vaid lapsepõlves, vaid võivad elu jooksul muutuda, kui elukeskkond muutub, ent see ei käi üleöö. Väärtuste „tootjad“ on ajalooliselt olnud prohvetid, filosoofid, ideoloogid, intellektuaalid, teadlased, kunstnikud, kirjanikud, filmitegijad ja institutsioonid nagu kirikud, klubid, ülikoolid jne. Väärtuste edasikandmise roll on teiste hulgas meedial (Rezsohazy 2001: 16155).

1.2.2 Avalike sõnumisüsteemide roll väärtuste kujundamisel

Üheks avalikkuse suurimaks mõjutajaks on ajakirjandus ning seetõttu väärrib ajakirjandus avalikkuse mõjutaja ja kujundajana ka uurijate võimalikult suurt ja kriitilist tähelepanu. “Massimeedia kriitika põhineb eeldusel, et see, mida inimesed näevad ja kuulevad, mõjutab tugevasti nende suhtumisi ja käitumist.” (Hess, Markson & Stein 2000: 260).

Kommunikatsiooniteoretik George Gerbner on peamiselt tuntud kui televisiooni vaatamise mõjude uurija, ent temagi toetub üldisemalt massikommunikatsiooni tähtsusele avaliku teadvuse kujundamisel. Meediamõju teooriate hulgas on Gerbneri kultuurimallide leviku (*cultivation*) hüpotees üks paremini uuritud kontseptsioone. Kultuurimallide levik on lähedal ka sellele, mida kirjeldasid Frankfurdi koolkonna kriitilised teoretikud, ja hilisemale marksistlikule analüüsile (McQuail 2000: 100, 415).

Gerbneri järgi on avalikud sõnumisüsteemid ühine kultuur, mille kaudu levib kogukondade jagatud ja avalik arvamus faktide, väärtuste ja inimeksistentsi võimaluste kohta. “Muutused sõnumite massi sotsiaalses baasis ja majanduslikes eesmärkides viib varem või hiljem muutuseni ühises sümboolses keskkonnas, mis annab avalikkusele inimese tegevuse mõtte ja suuna” (Gerbner 1969: 123). Selleks, et kommunikatsiooni sisu mõista, tuleb Gerbneri järgi vastata järgmistele küsimustele (vt tabel 5).

TABEL 5. Avalike sõnumisüsteemide analüüsi küsimused ja terminid

(allikas: Gerbner 1969: 130)

Küsimus	Definitsioonid	Anaüüsimõõdikud ja terminid	Küsimuste lühidalt selgitused
Mis on?	Olemasolu avalikud eeldused	<i>Tähelepanu</i> jaotus, sagedus	Millele (või mis laadi asjadele) tõmbab sõnumisüsteem kogukonna tähelepanu?
Mis on oluline?	Prioriteetide kontekst	Järjestamine, skaleerimine (scaling), et rõhutada	Millises kontekstis või tähtsuse järjekorras on need asjad korrastatud (arranged)?
Mis on õige jne?	Vaatenurk, afektiivsed (affective) omadused	Eristavate <i>tendentside</i> mõõdikud	Millises valguses või millises vaatenurgast neid asju näidatakse?
Mis on millega seotud?	Läheduse või loogilised seosed	Võimalused, klasterdamine; <i>struktuur</i>	Millises omavaheliste seoste struktuuris on need asjad esitatud?

1.2.3 Juhtkirjad väärtuste kandjatena

Jürgen Habermas teose “Avalikkuse struktuurimuutus” (1962) keskne fookus on poliitilisel avalikkusel ja, nagu viitab pealkiri, selle struktuuri muutusel. Habermas eristab nelja ajaloolist avalikkuse vormi: hellenistlik, feodaalne (representatiivne), kodanlik (kriitiline) ja toodetud

avalikkus. Kõige paremat tüüpi avalikkuseks on Habermasi järgi kodanlik ehk kriitiline avalikkus ning ta eristab tõelist avalikku arvamust manipuleeritud avalikust arvamusest. Habermasi järgi peaks avalik aramus kujunema kriitilise ja ratsionaalse debati kaudu, mitte tuginema suhtekorraldusel või manipulatsioonil. Valged ajalehed on ajalooliselt osalenud just sellises avaliku arvamuse kujundamisprotsessis, mida Habermas parimaks peab.

Juhtkiri (*editorial*) on seisukoht, mille meediaväljaanne esitab avalikult ja avalikkusele ning ta sisaldab nii fakte kui ka arvamusi ning selle üks eesmärke on avalikku arvamust mõjutada. Autorlus ei ole juhtkirja puhul oluline, sest juhtkiri esindab kogu meediaväljaannet. Seetõttu on juhtkirjad sageli allkirjastamata (Pullerits 1997:149).

Juhtkirja puhul tuleb meeles pidada mitut mõõdet. Esiteks näitab teemavalik, mida peab antud (lehe) toimetus ühiskonnas oluliseks ja/või käsitlemist väärivaks. Võib ka juhtuda, et teema, mida toimetus peab küll oluliseks, ei saa juhtkirja ajendiks, sest toimetus leiab, et neil pole midagi uut või vajalikku lisada. Seega - juhtkirjade teemavalik näitab tõenäoliselt kätte just need kohad avaliku arvamuse väljal, kus toimetuse seisukoha järgi parasjagu debatt toimub või peaks toimuma. “Kõige suurem on teabevahendite mõju tarbijale pakutavate teemade valikul. Massikommunikatsiooniteooria-alases kirjanduses nimetatakse massimeedia sellist rolli väravavahi rolliks. Meedial on võim valida, mida avalikkus kuuleb ja näeb. Oma valikuga [...] loovad ajalehed, televisioon ja ajakirjad reaalsuse.” (Hess, Markson & Stein 2000: 261). Tuleb aga meeles pidada, et see, mille üle debateeritakse, ei hõlma kõike, mida avalikkus õigeks või valeks peab. Kui toimetus leiab, et neil pole midagi uut või vajalikku lisada, siis valitseb toimetuse poolt vaadatuna ühiskonnas tõenäoliselt selles vallas pigem konsensus (ent toimetust mõjutab ka vajadus olla uudne, värske).

Võimalik on ka see, et juhtkirja kirjutaja tunnetab end vaikuse spiraalis olevana ning jätab mõne teema (endiselt) puutumata. Vaikuse spiraali teooria järgi “lähtuvad paljud inimesed oluliste avalike teemade puhul sellest, millised arvamused on nende arvates ümbritsevas keskkonnas domineerivad ja millised põlu all.” Spiraali efekt seisneb selles, et domineerivaks peetavad arvamused võimenduvad veelgi ja alternatiivsed taanduvad. (McQuail 2000: 413). Vaikuse spiraali üheks rängemaks tagajärjeks on tabude teke.

Juhtkirjad mõjutavad avalikku arvamust. Isegi kui nad ei suuda määrata seda, kuidas avalikkus peaks mõtlema, saab ta mõjutada seda, millest avalikkus mõtleb. McCombs ja

Shaw (1977) nimetavad seda nähtust *agenda-setting*'uks. Käesolevas töös on kasutatud ka mõistet tematiseerimine.

Lisaks teemavalikule sisaldab juhtkiri ka hinnanguid. Van Dijk (1996: 28) juhib tähelepanu sellele, et juhtkirju lugedes ei saa me infot vaid selle kohta, mida öeldakse, vaid ka kirjutaja või/ehk ajalehe kohta. Van Dijk märgib ka, et arvamus on hinnanguline uskumus. "Iga uskumus, mis eelneb väärtusele, ja see hõlmab millegi kohta otsustust, on grupi või kultuuri suhtes hinnanguline, näiteks "X on hea (halb, ilus, kole, aus, intelligentne). Mõned otsused on hinnangulised vaid kaudselt või spetsiifilistes olukordades [...]" (1998: 29). "Ideoloogilised arvamusel ei ole alati eksplitsiitselt väljendatud. Väga tihti on neid mõista antud, nad on peidetud, neid eitatakse või eeldatakse. Seega peab teksti semantilist struktuuri süstemaatiliselt uurima, et taoliste suundumustele vihjeid leida" (1996: 63).

Ideoloogia kui mõiste on kandnud pikka aega negatiivseid konnotatsioone - ideoloogiat nähti 20. sajandi esimesel poolel kui represserivat, end kehtestavat süsteemi. Küllap on selle käsitlusega seotud ka põhjused, miks huvitas Lasswelli meedia mõju uurides just propaganda. Van Dijki käsitluses ei ole ideoloogia niivõrd selgelt negatiivne nähtus, vaid jagatud uskumuste süsteem (2005). Van Dijki järgi (1996) on "ilmselge, et juhtkirjadel on sotsiaalsed, poliitilised ja kultuurilised funktsioonid. [...] Nad mängivad rolli avaliku arvamusel formuleerimisel ja muutumisel [...]. Kui arvamusel ja ideoloogiad väljendatakse juhtkirjades, siis toodavad neid ajakirjanikud ning teised professionaalsed kirjutajad [...]" Seega, juhtkirjade puhul tasub väärtusi otsida nii teemavalikust kui ka selles eksplitsiitselt ja implitsiitselt väljendatud hinnangutest.

1.3 Empiiriline kontekst: väärtushinnangud Eestis

Uurimuse "Eesti elavik 21. sajandi algul" tulemusena selgus, et "[ü]ldtendentsina - sarnaselt kõigis sotsiaalsetes rühmades - on üksikväärtuste keskmisi võrreldes põhjust arvata, et siirdeperioodil (1991-2003) on Eestis muutunud tähenduslikumaks ning inimeste silmis olulisemaks mitmed nautlemise, lähisuhete ja enesetunnetusega seotud väärtused nagu õnn,

mugav elu, meeldiv elu, huvitav elu, armastus, ühiskondlik tunnustus, võrdsus, tarkus, eneseaustus, eneseteostus, kaunis maailm, tõeline sõprus” (Kalmus & Vihalemm 2004: 41).

Samas uurimuses käsitletakse Eestit siirdekultuurina. Sotsiaalseid muutuseid ja sellest tekkinud kollektiivset traumat postkommunistlikes riikides on käsitlenud Poola sotsioloog Piotr Sztompka raamatus “Kultuuriline trauma ja kollektiivne identiteet” (*Cultural Trauma and Collective Identity*) (2004: 155-195). Potentsiaalselt traumaatilised muutused on järsud, kõikehõlmavad, fundamentaalsed ja ootamatud (2004: 15). Taolised muutused toovad kaasa ka muutused väärtustes ja normides (2004: 161). Muude sümptomite hulgas iseloomustab endisi kommunistlikke maid vahetult pärast Nõukogude Liidu lagunemist kõrge usaldamatus, kuritegevuse tõus, elatustaseme langus, poliitiline apaatia ja pessimistlik suhtumine tulevikku (2004: 175-181).

Ka maailma väärtuskaardil (vt joonis 3) kuulub Eesti ühte tsooni endiste sotsialistlike riikidega. Seal on olulised sekulaar-ratsionaalsed väärtused ning teisel dimensioonil toimetulekuväärtused. “Viimaste aastate (1995–2008) uuringud on näidanud, et Eesti elanikkond on ühelt poolt tänu paranenud majanduslikule olukorrale selgelt liikumas toimetulekuväärtustelt eneseväljenduslike väärtuste suunas. See tähendab, et ühiskonnas suureneb nende inimeste arv, kelle jaoks majandusliku ja füüsilise kindlustunde väärtused ei ole esikohal (sest need väärtused on juba saavutatud), mistõttu nende jaoks muutuvad oluliseks subjektiivne heaolu, eneseväljendamise võimalused ja elukvaliteet. [...] Maailma väärtuste uuringute kolmandaks väga oluliseks järelduseks on tõdemus, et sellised kultuuriväärtused nagu usaldus ja demokraatia ning sooline võrdõiguslikkus eristavad inimeste mõttemaailmu regionaalselt üle maailma. Nende väärtuste esinemise sagedus võimaldab hinnata ühiskondi sellest aspektist, millises arengujärgus on need teel demokraatiale.” (Saar 2009: 108-109).

Peamistest eluvaldkondadest on 2009. aasta Eesti Inimarengu Aruande kohaselt Eesti inimestele 2008. seisuga olulisim perekond (Saar 2009: 110-111), ent 2013. aasta Eesti Inimarengu Aruande toob välja, et “nii 1990., 1996. kui ka 1999. aastal pidasid Eesti elanikud teiste riikidega võrreldes enam oluliseks ilmalik-ratsionaalseid, kuid samas ellujäämisega seotud väärtusi. Maailma riikide võrdluses rõhutasid Eesti elanikud ühelt poolt

individualistlikke püüdlusi, ei toetanud autoriteetide (ei jumala, riigi ega perekonna) ülimuslikkust.” (Realo 2013: 46).

2009. aasta Eesti Inimarengu Aruande järgi ei olnud Töö osatähtsus 2008. aasta seisuga alates 1990. aastast Eestimaa elanike jaoks suurenenud (1990: 84%, 1999: 88%, 2008: 85%). Muutunud on aga nõudmised tööle. Lisaks suurele töötasule oodatakse üha enam, et töö oleks huvitav, arendav, vastaks inimese võimetele, võimaldaks näidata initsiatiivi ja et see oleks vastutusrikas. Kasvanud on ka nende inimeste osakaal, kes arvavad, et töö ei peaks olema liiga pingeline (Saar 2009: 110-111).

Perekonna ja töö tähtsustamises ei olnud 2008. aasta seisuga alates 1990. aastast suuri muutusi toimunud, ent muudes sfäärides küll. Inimesed on hakanud tähtsustama enam suhteid sõprade-tuttavatega ja vaba aega. Poliitika on muutunud elanikkonna jaoks üha vähemtähtsaks valdkonnaks. Tõusnud on religiooni tähtsus (Saar 2009: 110-112).

Elanikkonna tolerantsus on liikunud korrakahe suunas. Ühest küljest on tõusnud tolerantsus narkomaanide, alkohoolikute, homoseksuaalide ja AIDSi-haigete suhtes. Samal ajal on aga tõusnud tõrjuv suhtumine teiste rahvuste või rasside ning immigrantide ja võõrtööliste suhtes. “Lootus, et tolerantsus Eesti ühiskonnas kasvab seoses ühiskonna suurema avatusega muule maailmale, ei leia kahjuks kinnitust. Suurenenud on hoopis talumatus „teiste” suhtes, milles on tunda globaliseerumisprotsesside negatiivset mõju.” Suhtumine kriminaalse minevikuga inimestesse vaadeldud ajaperioodi jooksul praktiliselt ei muutunud. Üldine usaldus teiste inimeste suhtes oli 2008. aasta seisuga alates 1990. aastast kasvanud. (2008: 32%, 1999: 23%) (Saar 2009: 112-113).

Nii 1990., 1996. kui ka 1999. aastal väljendasid Eesti inimesed “suhteliselt madalat natsionalismi ja rahvusliku uhkuse taset, leidsid abielulahutuse, abordi ja enesetapu olevat ühiskonnas aktsepteeritavad nähtused ning väljendasid tugevat usku teaduse ja tehnoloogia progressi olulisusesse (ilmalik-ratsionaalsed väärtused). Teiselt poolt näitavad 1990. aastatel korraldatud uurimuste tulemused Eesti elanike vähest usaldust teiste inimeste suhtes, madalat tolerantsust, subjektiivset heaolu ning kasinat poliitilist aktiivsust, nappi keskkonnateadlikkust ja isiklikku algatust (ellujäämist rõhutavad väärtused). Tugev rõhuasetus ilmalik-ratsionaalsetele, aga samas ka ellujäämisega seotud väärtustele on Ingleharti ja kolleegide sõnul 50 aastat kestnud kommunistliku režiimi otsene saavutus või

päränd [...]. Eelnimetatud kümne aasta jooksul ei toimunud olulisi muudatusi Eesti elanike ilmalik-ratsionaalsete väärtuste olulisuses. Küll aga toimus väike nihe ellu- jäämisega seotud väärtuste veelgi suurema rõhutamise suunas ajavahemikul 1990 kuni 1996. 1999. aastaks oli Eesti asend eneseväljendust vastandina ellujäämist rõhutaval väärtusmõõtmel jäänud praktiliselt samaks, mis kolm aastat varem.” (Realo 2013: 46).

Seda, et Eestis ja ka teistes Ida-Euroopa riikides defitsiidiväärtuste osatähtsus 1990. aastate kestel tõusis, on Inglehart ja Baker tõlgendanud kui reaktsiooni keerulistele oludele, mis Nõukogude Liidu lagunemise järel endistes sotsialistlikes maades tekkisid (Inglehart & Baker 2000: 41-42). Ka religiooni osatähtsuse mõningane tõus nendes riikides 1990. aastatel on Ingleharti ja Bakeri järgi Nõukogude Liidu kokkukukkumise tagajärg - kuna kommunistlik süsteem forsseeris sekulariseerumist, siis selle süsteemi kadudes ilmnisid varem allasurutud ideed ja väärtushinnangud uuesti (Inglehart & Baker 2000: 46). Seda, et religiooni osatähtsus on pärast Liidu lagunemist Eestis mõnevõrra kasvanud, ei saa aga üle tähtsustada, sest oma laste suunamisel eelistavad Eesti lapsevanemad neid suunata pigem olema visad ja otsusekindlad, mitte sõnakuulelikud ja religioossed, mis on iseloomulik ilmalik-ratsionaalsete väärtuste hindamisele (Realo 2013: 48).

Eesti asukoht traditsiooniliste *versus* ilmalik-ratsionaalsete väärtuste hindamise osas maailma väärtuste kaardil (vt joonis 3) ei ole 2013. aastal ilmunud Eesti Inimarengu Aruande kohaselt muutunud (Realo 2013: 49). See tähendab, et alates hetkest, mil Eesti on Maailma Väärtusuuringusse hõlmatud, on Eestis püsivalt väärtustatud õiguslik-ratsionaalsed väärtused. Sama aja jooksul ka teisel skaalal ehk materialistlikku *versus* postmaterialistlikku maailmavaadet näitavates väärtushinnangutes “tuleb tõdeda, et muutused viimase kahekümne aasta jooksul ei ole märkimisväärselt suured” (*ibid.*). See tähendab, et ka defitsiidiväärtused on sama aja jooksul Eestis domineerinud ning ei ole toimunud tugevat suunamuutust eneseväljendust rõhutavate ehk postmodernsete väärtuste poole, mis on iseloomulik näiteks heaoluriikidele nagu Soome ja Rootsi.

Nagu ka ülal kirjeldatud, tõusis materiaalsete ehk defitsiidiväärtuste olulisus Eestis 1990. aastatel. 2008. aastaks langes näitaja uurimuse algperioodiga (1990. aasta) samale tasemele ning püsis seal 2011. aastani. Postmaterialistlike väärtuste olulisus on vaadeldud perioodi jooksul pisut tõusnud ja langenud, kusjuures see oli 1990. aastal kõrgem kui 2011. aastal. (Realo 2013: 49). “Võrreldes teiste maailma riikidega *Maailma väärtuste uuringu*

viimase laine andmete alusel paikneb Eesti jätkuvalt koos endise Nõukogude Liidu vabariikidega (nt Usbekistan, Kasahstan, Venemaa, Armeenia, Valgevene jt) pingerea lõpus, kus postmaterialistlike väärtusi rõhutavate inimeste osakaal elanikkonnas on 5% või isegi madalam” (*ibid.*).

Näiteks usaldus on üks võtmenäitajatest, mis indikeerib postmodernsete väärtuste rõhutamist ja olulisust ühiskonnas (Realo 2013: 49). “Eesti elanike üldise usalduse määr langes 1990. esimesel poolel, kuid on alates 1996. aastast (22%) järk-järgult tõusnud. 2011. aasta uuringu kohaselt arvas 40% vastajatest, et „enamikku inimesi võib usaldada”, samal ajal kui 2008. aastal oli vastav näitaja 33% ja 1999. aastal vaid 24%. Samas, viimasel kümnendil toimunud märkimisväärsest usalduse kasvust hoolimata arvab jätkuvalt suurem osa (60%) Eesti elanikkonnast, et inimestega kokku puutudes peab olema väga ettevaatlik” (*ibid.*).

Alates 2000. aastatest kasvas inimeste rahulolu eluga. Kui sajandi alguses oli Eesti elanike rahulolu eluga üks Euroopa madalamaid, tõusis see järgneva viie aastaga “ligi kolmkümmend protsenti, jõudes haripunkti 2006. aasta septembris, mil Eurobaromeetri küsitluste kohaselt oli eluga rahul või väga rahul 79% Eesti elanikest” (Realo 2013: 49). Hiljem on rahulolumäär mõnevõrra langenud ning stabiliseerus 2012. aastal 69% juures.

Kuigi Eesti sisemajanduse kogutoodang on alates 2010. aastast kasvanud, ei ole see endaga kaasa toonud elanike eluga rahulolu kasvu. “Selle põhjuseid võib ilmselt otsida tösiasiast, et alates 2007. aastast on Eestis suurima osakaaluga kuluartiklite, s.o eluaseme ja toidu hinnad kasvanud märkimisväärselt kiiremini kui keskmine palk” (Realo 2013: 50).

Usalduse, heaolu ja tolerantsuse kasv Eesti elanike seas viimastel kümnenditel annab tunnistust väikesest nihkest eneseväljenduslike väärtuste rõhutamise suunas, kuid ilmselt pole Eesti senine sotsiaalmajanduslik areng olnud piisav, et tagada Eesti elanike materiaalset ja füüsilist kindlustunnet ning seeläbi ka tugevamat postmaterialistlike väärtuste esiletõusu. (Realo 2013: 51).

Kuigi Eestis on postmodernsed väärtused vaadeldud perioodil mõnevõrra kasvanud, “on Eesti elanikud võrreldes näiteks Skandinaavia rahvastega jätkuvalt ja märgatavalt vähem usaldavad, sallivad ja õnnelikud ning rõhutavad pigem võitlust hinnatõusuga ja riigis korra säilitamise olulisust kui üldist sõnavabadust ning võimalust riigiasjades kaasa rääkida” (Realo 2013: 51).

Nihet eneseväljenduslike ehk postmodernsete väärtuste poole väga hilises minevikus illustreerib ehk ka fakt, et näiteks 2012. aastal protesteerisid nii õpetajad kui ka arstid ning tänavatele tulid ACTA-vastased meeleavaldajad, et väljendada meelsust internetivabaduse

poolt. Ka on olulisemaks muutunud nautlemise, lähisuhete ja enesetunnetusega seotud väärtused, kusjuures individualistlikke väärtusi ja enesekehtestamist hindavad enam just nooremad põlvkonnad (Kalmus & Vihalemm 2004: 41).

Kokkuvõtlikult võib öelda, et suures plaanis ei ole Eestis olemasoleva empiirilise andmestiku põhjal alates 1990. aastast väärtusnihet toimunud, kuid mõningaid tendentse eneseväljenduslikkuse ehk postmodernsete väärtuste poole võib täheldada.

2. UURIMISKÜSIMUSED

Ülaltoodud teoreetilise ja empiirilise materjali põhjal võib väita, et Eestis on toimumas väärtusnihe. On oluline tuvastada, kas ka Eesti kahes suurimas valges päevalehes on selline suund tuvastatav ning mil moel (kui üldse) nendes lehtedes väärtused erinevad. Laias laastus otsin vastust küsimusele, millist reaalsust on ajalehtede juhtkirjad Eestimaa lehelugejatele ajavahemikus 1990-2014 väärtuslikuna kirjeldanud. Selle küsimuse olen tükeldanud väiksemateks küsimusteks ning töö käigus otsin vastust järgmistele küsimustele:

1. Millised väärtused on enim esindatud?
2. Missuguses hinnangulises kontekstis esitatakse erinevaid väärtusi?
  1. Missuguseid väärtusi esitatakse konsensuslikult positiivsena, normina?
  2. Missuguseid väärtusi esitatakse ambivalentset, sõltuvalt kontekstist kas positiivse või taunitavana?
3. Mil määral toetuvad Eesti Päevaleht ja Postimees sarnastele, mil määral erinevatele väärtustele?
4. Kas aja jooksul on toimunud väärtusnihe (nii Postimehes kui ka Eesti Päevalehes)? Kui, siis millises suunas?

3. MEETODI KIRJELDUS

3.1 Valim

Uurimiseks on valitud Postimehe ja Eesti Päevalehe juhtkirjad. Põhjuseid selleks on mitmeid. Esiteks on mõlemad lehed Eestis ühed loetumad ja sellest võib järeldada, et ka mõjukamad. Näiteks Emori, Saar Polli ja Meema uuringute põhjal (Vihalemm & Kõuts 2004: 71) lugesid aastatel 2002-2003 Eesti Päevalehte 19% eestlastest ja 26% venelastest ning Postimeest 34% eestlastest ja 37% venelastest. Lehtede mõjuväljas oli aga märgatavalt suurem hulk inimesi: Eesti Päevalehe mõjuväljas oli 67% elanikest ja Postimehe mõjuväljas 77%.

Teiseks, mõlemad lehed ilmusid ka juba 1990. aastal. (Postimees ilmus 1990. aastal Edasi nime all. Eesti Päevaleht alustas taasilmumist 1990. aasta veebruarist.) See teeb võimalikuks pikemaajalise uuringu.

Valimisse kuuluvadki lehtede juhtkirjad ajavahemikus 1990-2014. Valimisse on hõlmatud 1990., 1993., 1996., 1999., 2002., 2005., 2008., 2011. ja 2014. aasta. Kolmeaastane samm on 24 aasta lõikes optimaalne ajavahemik, et tuvastada väärtusnih(k)e(d) ning samal ajal ei muutu valim liialt hõredaks. Mõlema ajalehe puhul kuulub valimisse iga aasta puhul 12 juhtkirja, igast kalendrikuust üks.

Kuupäevad on valitud süstemaatiliselt (vt lisa 1): iga aastakäigu igast kuust on valitud üks juhtkiri, kasutatud on nädalapäevi esmaspäevast reedeni ning kõigi kuude nädalaid esimesest neljandani, kusjuures samm algas esimese aasta jaanuari neljanda nädala esmaspäevast, sellele järgnes sama aasta veebruari esimese nädala teisipäev jne. Nädalavahetuselehed jäid valimist välja, kuna igal aastal nendel päevadel lehti ei ilmunud ning pealegi võivad nädalavahetuse lehed olla liialt erilised. Süstemaatilise valitud kuupäevad olid mõlema ajalehe jaoks samad. Juhul, kui valimisse võetud kuupäeval lehte ei ilmunud (näiteks 18. aprillil 2008. aastal, mil lihavõttepühade tõttu ei ilmunud kumbki leht) või kui antud ajalehes juhtkirja ei olnudki (nagu tuli ette mitmete 1990. ja 1993. aasta lehtede puhul), siis on uurimiseks kasutatud järgmist ilmunud lehte, milles ka juhtkiri sisaldus.

Eesti Päevalehe puhul ei olnud 1990. aastakäigu lehtedest juhtkirju võimalik tuvastada. Seepärast on 1990. aasta puhul vaadeldud vaid Postimehe juhtkirju ning 1990. aasta moodustab antud uurimistöös eraldi alaosa.

Kokku kuulub valimisse 204 juhtkirja.

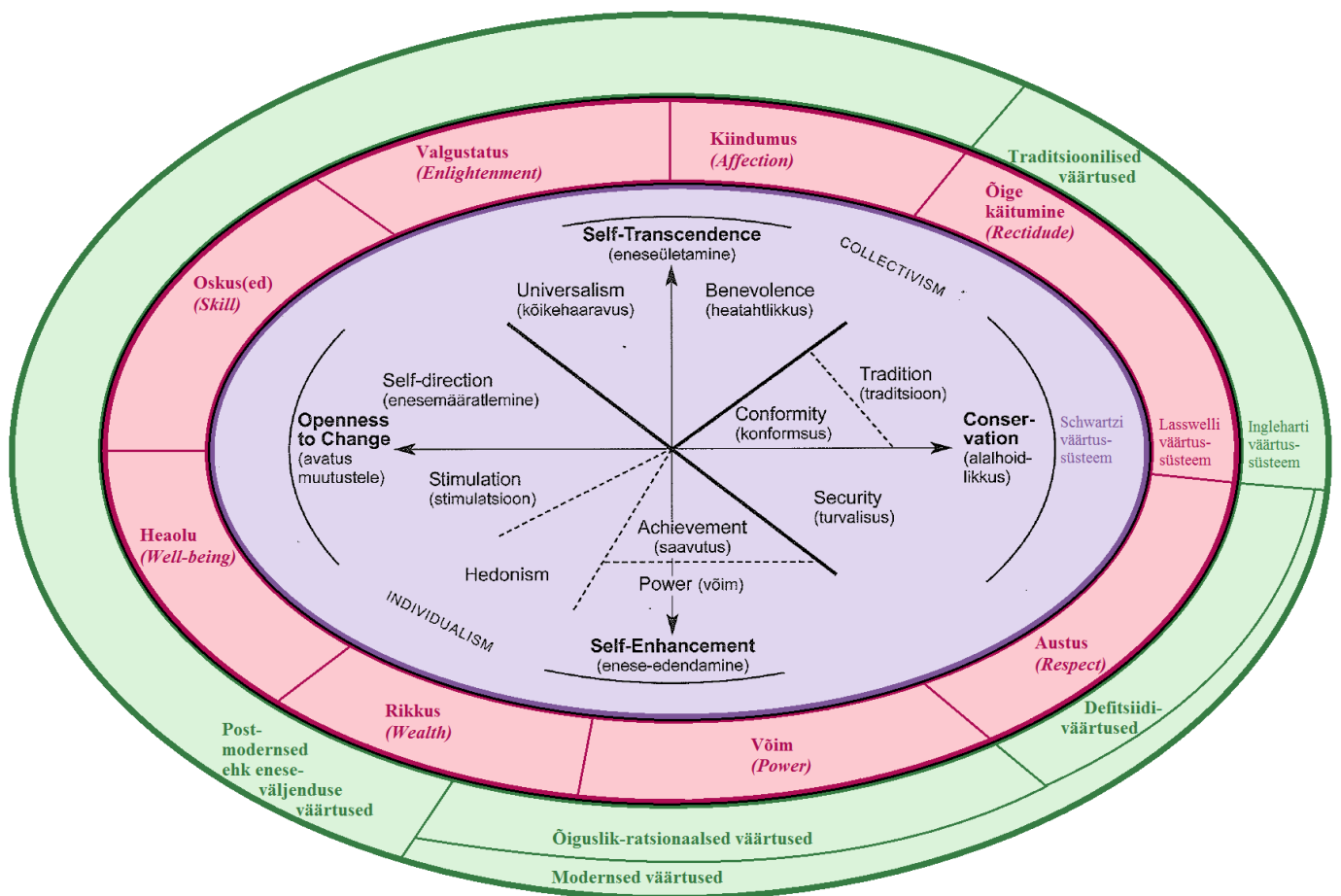
3.2 Metoodika

Eeltoodud teooriast johtub, et väärtused ilmnevad tihti tekstides latentsel kujul. Juhtkiri on kindlasti sedalaadi žanr, kus taolist väärtuste esitamist latentsel kujul tihti ette tuleb. Seepärast on juhtkirjade väärtuste tuvastamiseks vajalik kvalitatiivne sisuanalüüs. Samal ajal peab see aga olema piisavalt süstemaatiline, et oleks võimalik ühtsetel alustel kõrvutada nii erinevaid aastakäike kui ka erinevaid ajalehti. Kõige otstarbekam on seega kasutada analüüsimoodust, mida Meri-Liis Laherand kirjeldab kui summeerivat kvalitatiivset sisuanalüüsi. (Laherand, 2008: 296–298). Taolist meetodit on kasutatud ka aabitsatekstide ja -piltide väärtusanalüüsiks (Kalmus 1999).

Kokku on uurimistöö käigus kasutatud kategooriaid 112. Need on tuletatud Lasswelli väärtussõnastikust, Rokeachi terminaalsete ja instrumentaalsete väärtuste, Schwartzi väärtusklastrite alamkategooriate ja Ingleharti väärtusdimensioonide põhjal. Summeeriva kvalitatiivse sisuanalüüsi meetod võimaldab esinenud väärtused kokku lugeda ning esitada nende esinemissageduse väärtusklastrites.

Väärtuskategooriate järjestatust illustreerib joonis 3 (vt ka lisa 2). Antud joonist ei saa aga võtta liiga rangelt, näiteks ei pruugi olla piir postmodernsete ja modernsete väärtuste vahel just seal, kuhu see on asetatud joonisel. Pigem tuleb joonist vaadata kui skeemi, mis aitab mõista käesolevas uurimistöös kasutatud väärtuskategooriate omavahelist suhestumist ja integreeritust.

Schwartz tugines oma väärtusklastrite kategooriates suuresti Rokeachi väärtuskategooriatele. Schwartzi väärtusklastreid ja Lasswelli väärtussõnastiku kategooriaid võrreldes selgus, et Schwartzi väärtusklastrid vastavad oma defineerivate eesmärkide poolest suuresti Lasswelli väärtussõnastiku kategooriatele. Omavahel on lähedased Schwartzi Konformsus ja Traditsioon ning Lasswelli Õige käitumine ja Austus. Samamoodi suhestuvad Schwartzi Võim ja Lasswelli Võim, Schwartzi Saavutus ja Lasswelli Rikkus. Schwartzi

JOONIS 3. Schwartzi, Lasswelli ja Ingleharti väärtussüsteemide integreerimise teoreetiline mudel

Hedonism ja Stimulatsioon ning Lasswelli Heaolu on suuresti kattuvad ning samamoodi kattub Lasswelli Oskus Schwartzi Stimulatsiooni ja Enesesuunamisega. Lasswelli Valgustus on sarnane Schwartzi Universalismiga, samamoodi sarnanevad Lasswelli Kiindumus ja Schwartzi Heatahlikkuse klaster.

Kuna kodeerimise huvides on vaja väärtuste kategooriad esitada eukleidilises ruumis lineaarsena, siis oli vajalik Schwartzi tsirkulaarne skeem n-ö lõhkuda. Selle aluseks võtsin Ingleharti lähenemise.

Kuigi ka Ingleharti dimensioonid on esitatud kahemõõtmelisena, on ka neid võimalik esitada sotsiaalteadustes tuttavates kategooriates ehk teisisõnu, neid on võimalik jaotada traditsioonilisteks, modernseteks ja postmodernseteks. Nõnda on talitanud aabitsaväärtusi uurides ka Veronika Kalmus (1999). Inglehart (1997) jaotab ühiskonnad traditsioonilisteks, modernseteks ja postmodernseteks. Traditsioonilised ühiskonnad väärtustavad religiooni, kogukondlikke norme, rahvuslikku uhkust ja perekondi. Modernsed ühiskonnad väärtustavad sihikindlust, saavutamist, raha, üldist motiveeritust ja edasipüüdlikkust. Postmodernsetes

ühiskondades on olulisemal kohal n-ö pehmemad väärtused: pööratakse tähelepanu vabale ajale, aga ka keskkonnakaitsele ja sallivusele.

Traditsioonilised väärtused (ehk traditsioonilist domineerimist kirjeldavad väärtused) hõlmavad seega neid kategooriaid, mis kuuluvad Lasswellil Õige Käitumise ja Austuse ning Schwartzil Konformsuse ja Traditsiooni klastritesse. Modernistlike väärtuste alla olen Kalmuse (1999) eeskujul paigutanud nii Ingleharti Toimetulekuväärtused (ehk defitsiidi- ehk alalhoiuväärtused) ja Sekulaar-ratsionaalsed (ehk õiguslik-ratsionaalset domineerimist kirjeldavad) väärtused. Schwartzi tsirkulaarsel skeemil (vt Joonis 2) paigutuvad Ingleharti Toimetulekuväärtused Turvalisuse klastrisse. Sekulaar-ratsionaalsed väärtused hõlmavad Schwartzi Võimu ja Saavutuse klastreid.

Postmodernsed väärtused tähendavad Ingleharti käsitluses suuresti Eneseväljenduslikkuse väärtuseid ning siia kuuluvad Schwartzi käsitluse klastritest Hedonism, Stimulatsioon, Enesesuunamine, Universalism ja Heatahtlikkus.

Vastavalt nendele teoreetilistele seostele järjestasin kõik väärtuskategooriad nii, et nende omavaheline n-ö üleminek ühel skaalal oleks võimalikult sujuv. Olles erinevate teoreetikute väärtused ja klastrid tabelivormis seostesse asetanud (vt lisa 2), projitseerisin lõpptulemusena kõik väärtused ühele skaalale (vt lisa 3). Hilisema töö käigus lisasin siiski mõned kategooriad juurde.

Summeeriva kvalitatiivse sisuanalüüsi meetod lubab tekstide kodeerimise käigus induktiivselt klastritesse kategooriaid lisada. Käesoleva töö käigus tuligi seda teha: juba tuletatud üksikväärtustele tuli juhtkirjade sisust tulenevalt lisada kategooriad Õiglane karistus, Üksikisiku turvalisus, Haridus, Juriidiline autoriteet, Tasakaal, Usaldus, Avatus ja Selgus. Mõningate üksikväärtuste puhul oli vajalik see ümber nimetada. Näiteks üksikväärtus Palju lapsi tuli ümber nimetada üldisemaks üksikväärtuseks Lapsed, sest laste paljusust ei olnud juhtkirjades rõhutatud, küll aga laste olulisust üldisemalt. Samamoodi tuli Enesedistsipliin ümber nimetada Distsipliiniks, et eristada seda paremini üksikväärtusest Enesekontroll ja et see sobituks paremini just traditsiooniliste väärtuste hulka.

3.2.1 Kodeerimine

Olles väärtuskategooriad ja üksikväärtuste klastrikuuluvused kindlaks määranud, on vajalik kirjeldada ka nende mõistete esinemise määramist juhtkirjades ehk kodeerimist. Käesolevas töös on kodeeritud üksikväärtuseid (vt lisa 3). Kodeerimiseks on kasutatud numbrilist skaalat. Väärtuste tuvastamisel on juhtkirjad kodeeritud vastavalt sellele, kas tekstis oli väärtust maha laidetud, selle üle ironiseeritud, seda neutraalselt kirjeldatud, normina kirjeldatud või ülistatud (vastavalt -2, -1, 0, 1, 2). See võimaldab leida väärtused, mille suhtes on esinenud ambivalentseid hinnanguid ja ka neid, mis on esitatud konsensuslikult positiivsetena.

Ambivalentseid väärtuskirjeldused on siinkohal defineeritud kui need väärtused, mida on kas laidetud või mille üle ironiseeritud. Konsensuslikult positiivsed väärtused on defineeritud kui väärtused, mida on kirjeldatud neutraalselt, normina või ülistatud. Ülistamiseks lugesin ka selle, kui väärtus on juhtkirjas positiivses võtmes kesksel kohal või kui teda on mitmel korral positiivses võtmes olulise suuna või nähtusena rõhutatud. Kvalitatiivne sisuanalüüs lubab analüüsiühikute ja -kateooriate paindlikkust. See tähendab, et kõik tuvastatud väärtuskirjed ei ole päris võrdse kaaluga. Näiteks, kui kogu juhtkiri räägib avatusest ja seda on ka pealkirjaga rõhutatud, siis on see analüüsi seisukohast samaväärne kirje taolisega, mis esindab tugevalt rõhutatud vajadust avatuse järele, kuid on esitatud ühe või kahe lausega.

Seega, analüüsiühikud olid erinevad. Kõige väiksem analüüsiühik oli sõna juhul, kui see oli lauses olulisel kohal ehk rõhutatud sõna (vt tabel 6). Kõige suurem analüüsiühik oli terve juhtkiri. Tabelis 6 on toodud näiteid erinevate analüüsiühikute kodeerimisest (rohkem näiteid vt lisa 21).

TABEL 6. Kodeerimise näited

Analüüsiühik	Tekstinäide	Tuvastatud üksikväärtused	Numbriline kodeerimine
Kogu juhtkirja läbiv teema	Postimees 14.11. 2002 Juhtkiri, mille pealkiri on <i>Parteistumisvähk</i> , kirjeldab negatiivsetes toonides <i>erakondade kosjasobitamist, erakondade kaalutlusi, võtmepositsioonide hõivamist</i> võimumängudes ning lõpeb tõdemusega, et <i>parteistumine ei pea imbuma kõikjale, kuni argitasandini välja.</i>	Poliitika	-2
Juhtkirja pealkiri	Postimees 28.01.2014 <i>Eestlane, maailma parim</i>	Rahvuslik uhkus	2
Lõik juhtkirjast	Eesti Päevaleht 12.03.1996 <i>Uuring näitab, et Eesti riigil jääb varimajanduse pärast maksudena saamata 5-6 miljardit krooni aastas. Võrrelduna meie 13-miljardilise eelarvega on see number ebaseeldivalt kainestav. Kuid kestnud vaidlused ettevõtete tulumaksust vabastamise teemal keerlesid ümber küsimuse - kas riik saab hakkama ilma maksuna seni laekunud 1 miljardi kroonita või mitte. Varimajanduse puhul on tegemist 5 korda suurema summaga, aga see Eestit suurt ei morjenda.*</i>	Raha	1

TABEL 6. Kodeerimise näited

Analüüsiühik	Tekstinäide	Tuvastatud üksikväärtused	Numbriline kodeerimine
	*Märkus: ka selles lõigus, ent mujalgi antud juhtkirjas rõhutatakse ka muude väärtuste olulisust, näiteks Ausus, Selgus, Avatus, Kokkuhoid.		
Lause juhtkirjast	Eesti Päevaleht 28.01.2014 <i>Igatiiks vastutab oma tegude eest ise.</i>	Vastutav olemine	2
Rõhutatud sõna	Postimees 02.10.2002 Juhtkiri lõpeb lausega: <i>Eesmärk ei ole ju saadikute alaväärtustamine, vaid ausus ja eetilisuus.</i>	Ausus	2
		Eetika	2
Latentne või hägune	Eesti Päevaleht 22.09.2005 <i>Alles see oli kui majandusminister</i>	Ausus	2

TABEL 6. Kodeerimise näited

Analüüsiühik	Tekstinäide	Tuvastatud üksikväärtused	Numbriline kodeerimine
rõhutus	<p><i>Edgar Savisaar hoiatas inimesi kinnisvaramulli eest. [...] Ilmselt polnud aga [...] minister kas asjadega kursis või siis liialdas lootusetult. Tallinna-lähedastes kaunites kohtades saab nimelt kinnisvara osta ka 1997. aasta hinnaga või koguni odavamalt. Näiteks Edgar Savisaarel ja Kristiina Ojulandi elukaaslase Raimo Kägu firmal õnnestus eelmise aasta lõpus osta endale Keila-Joale suvila 500 000 krooni eest. [...] Nii et tuleb välja: hinnad on hoopis vahepeal langenud. [...] Inimesed, nõudke kauplustest saadaolevaid kaupu 1997. aasta hindadega!*</i></p>	Avatus	2
	<p>* Märkus: selle juhtkirja teiste osade põhjal võib näha ka muude väärtuste (näiteks Kokkuvõid, Sotsiaalne õiglus) rõhutamist, millele näib olevat vihjatud ka selles näites.</p>		

Nagu ülaltoodud näidete põhjal näha, ei ole alati omavahel analüüsiühikutena eristatavad rõhutatud sõna ja lause juhtkirjast ning kogu juhtkirja läbiv teema ja juhtkirja pealkiri. Tihtipeale on kogu juhtkirja läbivat teemat rõhutatud ka pealkirjaga ning samamoodi toetab kogu lause üht väärtust, mida on ühe sõnaga lause olulisima osana välja toodud. Samamoodi illustreerivad näited ka seda, et üks lõik või ka lause võib korraga esile tõsta mitut väärtust. Enamasti ei rõhuta ajalehed väärtust juhtkirjades vaid korra, vaid mitmel korral

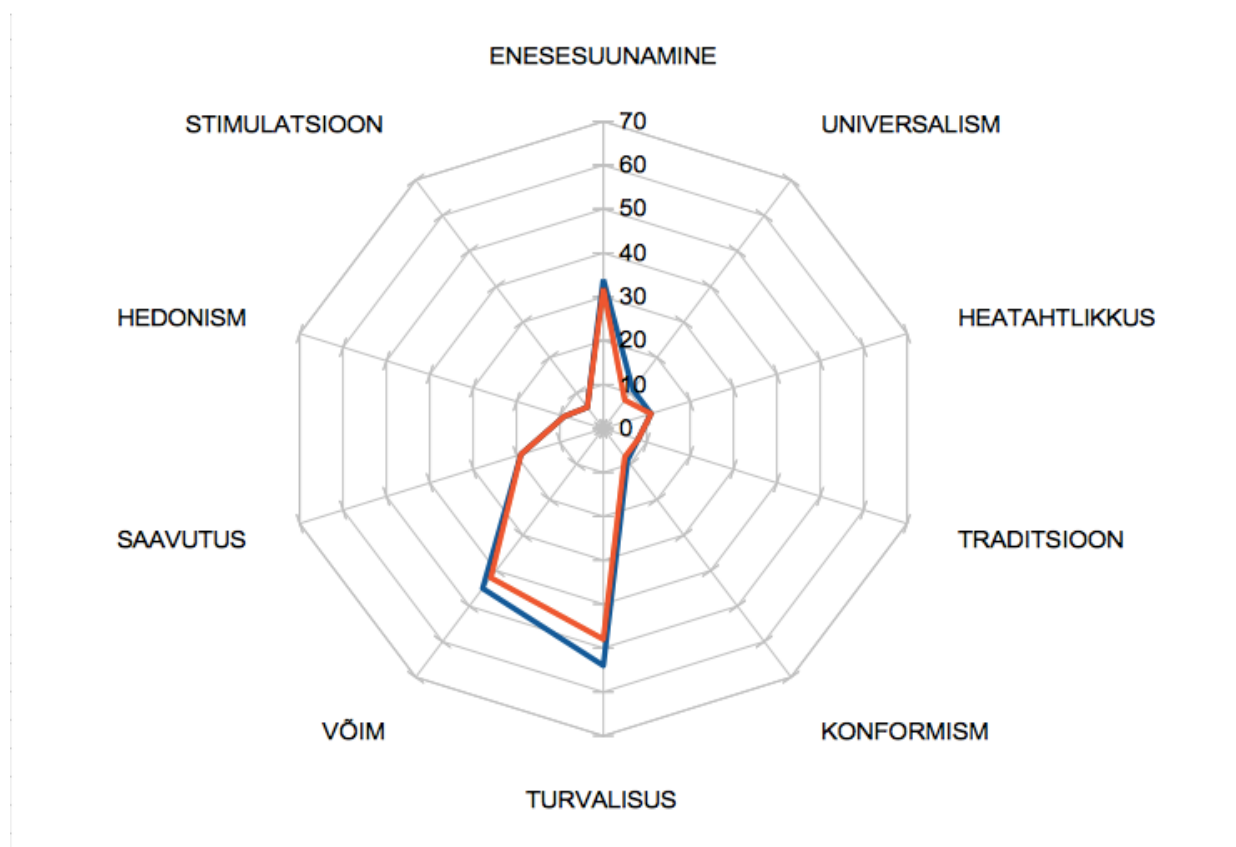
ja erinevates sõnastustes, erinevates lõikudes ja lausetes. Sel juhul on üksikväärtust kodeeritud siiski vaid iga juhtkirja kohta kokkuvõtlikult ühe korra.

4. TULEMUSED

4.1 1990. aasta kui eraldiseisev nähtus

Antud uurimistöö kontekstis paistab esimene valimisse võetud aastakäik silma mitme asjaolu poolest. Esiteks hakkas Eesti Päevaleht (uuesti) ilmuma sel aastal alates veebruarikuust (enne seda kandis see nime Noorte Hää) . Lähemal vaatlusel selgus aga, et Eesti Päevalehes sel aastal selgelt eristuvaid juhtkirju ei avaldatud. Ära trükiti erinevate organite (nt Eesti Vabariigi valitsuse, Ülemnõukogu jt) pöördumisi, reportaaže, tavapäraseid uudised ja erinevaid segažanre, kuid lehel ei olnud igas numbris korduvat struktuuri ning juhtkirja kui sellist Eesti Päevaleht ei avaldanud.

Postimees ilmus 1990. aastal Edasi nime all. Kuna aastakäik siiski valimisse kuulus, siis olgu siinkohal lühidalt ära toodud Edasis ilmunud juhtkirjade väärtuste kokkuvõte (vt lisa 4).

JOONIS 4. Väärtusklastrite koondtulemused. Postimees 1990

Sinine joon tähistab klastrisse kuuluvate kirjete kogusummat, punane joon tähistab klastrisse kuuluvate kirjete konsensuslikult positiivset hulka ja nendevaheline ala näitab ambivalentsete kirjete hulka.

Kõige enam olid agendas väärtused Iseseisvus ja Konflikt. Iseseisvust oli käsitletud täielikult konsensuslikult positiivse väärtusena (esines 11 juhtkirjas 12-st ning konsensuslikult positiivsena), Konflikti oli käsitletud aga kui ambivalentset väärtust. Teised enim agendas olnud väärtused olid Käskiv võim, Doktriin, Ühtekuulumistunne, Juriidiline autoriteet, Võimu omamine, Poliitika, Suutlikkus ja Oskus. Valdavalt oli käsitletud defitsiidiväärtuseid ja õiguslik-ratsionaalse domineerimise väärtuseid.

Tulemusi on võimalik selgitada sellega, et tegemist oli pöördelise ja Eesti ühiskonnas väga erilise ajaga. Iseseisvus kui kõige olulisem väärtus oli toona mõistetavalt aruteluteemaks, sest järgmisel aastal Eesti iseseisvuskki ning ühiskonnas toimusid vastavad protsessid.

Väärtusklastritest on tugevaimalt esindatud Turvalisus, Võim ja Enesesuunamine (vt joonis 4).

4.2 1993. aasta kokkuvõte

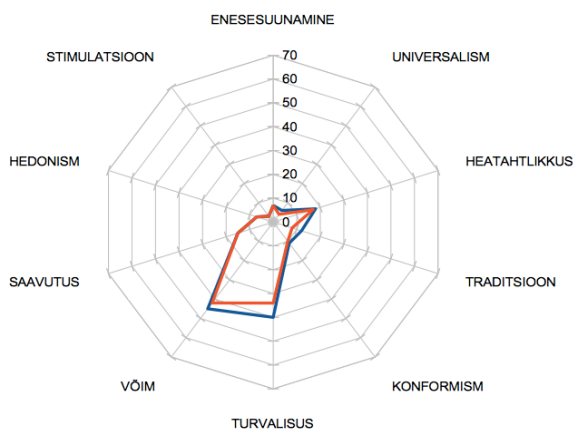
1993. aasta **Postimehe** juhtkirjades domineerivad 1993. aastal just need väärtused, mis ka Ingleharti järgi Eestis olulisimad on: kõige tihedamalt olid esindatud defitsiidiväärtused ja õigus-ratsionaalsed väärtused. Enim kirjeldatud väärtus oli Käskiv võim (üheksa korda) ja seda konsensuslikult positiivse normina. Ka Poliitika, mis kuulub Võimu väärtusklastrisse (vt joonis 5) on 1993. aasta Postimehe juhtkirjades konsensuslikult positiivne norm ning Poliitika oli esindatud seitsmel korral. Teised olulised väärtused olid Riigi julgeolek, Doktriin, Juriidiline autoriteet ja Staatus (kõiki kuus korda).

Palju kirjeldatakse selle aasta Postimehe juhtkirjades valitsuse ja riigikogu tööd. Enim kirjeldatakse ministrite ja teiste poliitikute tegemisi. Näiteks 12. märtsi juhtkiri tõdeb: “Poliitiku eetika on Eestis alles kujunemas [...]” Enim käsitletud poliitik on Lennart Meri (26. mai, 8. juuli, 27. september, 16. detsember). Palju on käsitletud ka Edgar Savisaare isikut (01. veebruar, 12. märts, 19. aprill), kellele heidetakse ka 19. aprilli juhtkirjas ette vastuolulisust ja endasse sulgumist. Riigi julgeolekuga seonduvalt on olulisel kohal Eesti-Vene suhted (13. veebruar, 26. mai, 27. september, 5. oktoober), sealhulgas

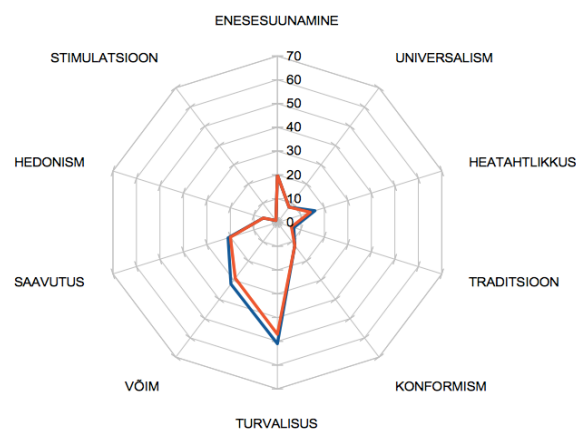
kodakondsuspoliitika vene emakeelega inimeste suhtes (26. mai), ja Eesti piir. Nii on näiteks kogu 2. juuni juhtkiri piirkontrollile pühendatud.

Kuigi traditsioonilisi väärtusi küll 1993. aasta Postimehe juhtkirjades esines, siis jäi pilt nende osas pigem hõredaks. Neist olulisimana võib välja tuua Traditsioonide austamise, mida oli kirjeldatud viiel korral ja konsensuslikult positiivse normina. Postmodernsete väärtuste osas on huvipakkuv aga see, et kui muus osas esines neid üpris juhuslikult, siis Selgus ja Ausus tõusid selgelt esile kui konsensuslikult positiivsed normid (vastavalt seitse ja viis korda).

Väärtusklastritest on tugevaimalt esindatud Võim ja Turvalisus, võrreldes 1990. aastaga on tõusnud Heatahtlikkuse, langenud aga Enesesuunamise tähtsustamine (vt joonis 5). Kui 1990. aastal oli Turvalisus Võimust olulisem, siis 1993. aastal on vastupidi.

JOONIS 5. Väärtusklastrite koondtulemused, Postimees 1993

JOONIS 6. Väärtusklastrite koondtulemused, Eesti Päevaleht 1993

Sinine joon tähistab klastrisse kuuluvate kirjade kogusummat, punane joon tähistab klastrisse kuuluvate kirjade konsensuslikult positiivset hulka ja nendevaheline ala näitab ambivalentsete kirjade hulka.

Eesti Päevalehe 1993. aasta juhtkirjad maalivad sarnase, kuid siiski mitmes aspektis erineva pildi. Ka siin on olulisim Käskiv võim ning ka siin on seda kõigil üheksal korral kirjeldatud konsensuslikult positiivsena. Teist kohta tähtsuselt jagavad aga Riigi julgeolek ja Sotsiaalne kord - taas konsensuslikult positiivsed väärtused. Kõik eelpoolkirjeldatud kuuluvad Turvalisuse väärtusklastrisse (vt joonis 6). Raha, Poliitika ja Suutlikkus olid samuti olulised väärtused ning neid kõiki kirjeldati kuues juhtkirjas ja samuti konsensuslikult positiivselt.

Kui Postimehe 1993. aasta juhtkirjades domineerivad Käskiva võimu esindajad konkreetsete isikute näol, siis Eesti Päevaleht ei kasuta *namedropping*'ut peaaegu üldse.

Pigem on juttu Käsivat võimu esindavatest institusioonidest, näiteks valitstusest (Eesti valitsuse kõrval on väga oluline ka Vene Käsiv võim) ja Riigikogu. On mitmeid juhtkirju Eesti-Vene suhetest rõhuasetusega Riigi julgeolekule (12. märts, 19. aprill, 2. juuni, 20. august, 5. oktoober, 16. detsember). 12. märtsi juhtkirjas nimetatakse Venemaal mõistusega pahuksis oleva hiidriigiks, mida maailm huvi ja kartusega jälgib ning 16. detsembri juhtkiri ütleb, et “[p]unapruunide edu ja imperialistlike ning šovinistlike ideede vaieldamatu populaarsus Venemaal peaksid täiskäigul tööle panema Eesti seadusandjad ning täidesaatjad, kindlustamaks maksimaalselt meie riigi sõltumatust ja julgeolekut” ning juhtkirja üldine toon annab mõista, et Eesti riigi huvides ei tohi naaberriigile Venemaale järeleandmisi teha, ent 2. juuni juhtkiri jällegi, et “Eesti poliitikutel tuleb tulevikus tihti valida rahvuslikus poliitikas dogmadeks kujunenud seisukohtade ja majanduslikult tulutootvate otsuste vahel.”

Võrreldes Postimehega tõuseb esile ka Eesti Päevalehe rõhuasetus olmelisele elule ja Sotsiaalsele korrale. Juttu on hinnatõusust, elukallidusest, vaesusest (27. jaanuar, 2. juuni), kuritegevuse vohamisest (4. veebruar, 2. mai, 17. november) ning inimeste füüsilisest turvalisusest (enamasti seoses vägivallega) üldisemalt (27. jaanuar, 4. veebruar, 12. märts, 5. oktoober, 17. november). Nii on 17. novembri juhtkirjas kirjeldatud, kuidas “[p]ommiplahvatused politseijaoskondade ees ja hoovides sunnivad seaduskuulekat kodanikku kartlikult pead veel rohkem õlgade vahele tõmbama.”

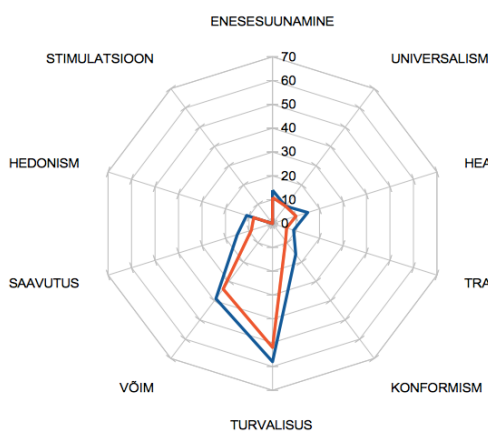
Mis puudutab traditsioonilisi väärtusi, siis on Eesti Päevaleht 1993. aastal Postimehega sarnane: kirjeldusi esineb, aga mitte palju. Olulisim on Distsipliin (kolm korda, konsensuslikult positiivne). Postmodernsetest väärtustest on Eesti Päevalehes olulisim aga hoopis Intellekt, mida on esile tõstetud kuuel korral ja taas konsensuslikult positiivselt.

Väärtusklastritest on tugevaimalt esindatud Turvalisus ja Võim, pisut nõrgemalt aga ka Saavutus, Enesesuunamine ja Heatahtlikkus. Võrreldes 1993. aasta Postimehe juhtkirjadega on Turvalisus olulisem, Võim aga vähem oluline. Võrreldes Postimehega on olulisem ka Saavutus ja Enesesuunamine (vt joonis 6).

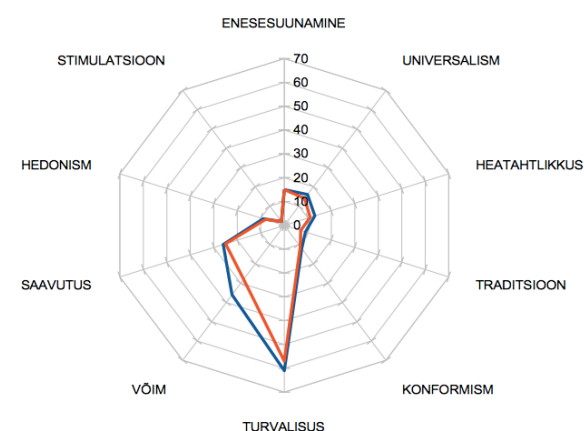

4.3 1996. aasta kokkuvõte

1996. aastalgi on kõige domineerivam väärtus **Postimehes** Käskiv võim (8), ent nüüd ei ole tegemist enam konsensuslikult positiivse väärtusega. Näiteks 3. oktoobri juhtkiri iroonitseb, et “[K]ui otsida eelarve praegusest variandist vähenevaid kulusid ehk valitsuse väljakuulutatud riigiparaadi vähendamise poliitikat, siis seda on küll raske leida” ja 25. septembri juhtkirjas leiab Postimees, et valitsuselt pole võimalik oodata poliitikast mõjutamata seisukohti ja otsuseid. Olulise koha on samamoodi saanud Võimu omamine (6), ent ka selle kirjeldus on ambivalentne. Näiteks 25. septembril kirjutab leht: “Majanduse kasvutempo ja arutlused selle üle on poliitikute lüpsilehmaks igas riigis. Kuid on tähelepanuväärne, et hinnangud kipuvad sõltuma sellest, kas hindaja on parasjagu võimul või alles tahab sinna saada.”

JOONIS 7. Väärtusklastrite koondtulemused. Postimees 1996

JOONIS 8. Väärtusklastrite koondtulemused. Eesti Päevaleht 1996

Sinine joon tähistab klastrisse kuuluvate kirjete kogusummat, punane joon tähistab klastrisse kuuluvate kirjete konsensuslikult positiivset hulka ja nendevaheline ala näitab ambivalentsete kirjete hulka.

Konsensuslikult positiivse väärtusena on aga kirjeldatud Riigi julgeolekut (7), Raha (7) ja Vastutav olemist (6). Kokkuvõttes domineerivad ka 1996. aastal Postimehes defitsiidi- ning õiguslik-ratsionaalsed väärtused. Näiteks 23. mai juhtkiri manitseb Eesti võime mitte Venemaaga paindlikult suhtlema hakata. Hiljem aga soovitab 7. juuni juhtkiri majanduslikest huvidest (Raha) lähtuvalt Hiinaga sõbrustada: “Vaja on mitte sõlmida diplomaatilisi suhteid Taivaniga, jätta valitsuse tasemel vastu võtmata dalai laama, Tiibetist rääkidest mitte kasutada sõna okupatsioon ning jätta ka inimõiguste tõlgendamise Hiina siseasjaks.”

Traditsiooniliste väärtuste osas on toimunud sel aastal üks väike huvitav nihe. Nimelt kirjeldatakse enim Kuulekust (4) ja Oma osa aktsepteerimist elus, (4) ent Kuulekust on kirjeldatud ainult negatiivses võtmes. Näiteks pahandab 17. aprilli juhtkiri, et *“majanduspolitseil on [Estonian Airi erastamises] täita vaid etturi roll”* ning 20. augusti juhtkiri rõhutab, et ajateenijad ei peaks lähtuma vaid *määrustikust*, vaid ka *inimlikkusest* (Antud juhul on inimlikkusele rõhumist kodeeritud Postmateriaalse väärtusena). Üksikväärtust Oma osa aktsepteerimine elus on kirjeldatud ambivalentset. Näiteks 26. jaanuari juhtkiri, mis käsitleb Poola riigi häbi seoses peaministri süüdistamisega spionaažis ütleb, et *“[k]ergelt kahjurõõmsalt võiks lisada, et iga rahvas väärrib oma valitsust või valitsus rahvast”*.

Postmodernsetest väärtustest on olulisim Ausus (5), mis esineb peaaegu täielikult positiivse väärtusena ning Vabadus (4).

Väärtusklastritest on tugevaimalt esindatud Turvalisus ja Võim (vt joonis 7). Kui 1993. aastal domineeris Võim Turvalisuse üle, siis 1996. aastal on Turvalisus Võimust märgatavalt olulisem. Märkimisväärselt on tõusnud ka negatiivsete väärtuskirjete hulk peaaegu kõigis väärtusklastrites.

Eesti Päevalehes on sarnaselt Postimehega ilmunud varasemalt vaid konsensuslikult positiivselt kirjeldatud väärtustesse ambivalentset. Üht olulisemat väärtust Poliitika (7) on kirjeldatud kolmel korral negatiivsena. Nii kirjeldab 5. veebruari juhtkiri parteipoliitilisi hinnanguid negatiivsetena, 8. juuli juhtkiri kütusefirma Esoili erastamiskandaali kui *poliitilist mängu* ning 16. detsembri juhtkirjas, mis kirjeldab peamiselt Tallinna linnavalitsuse suutmatust lund koristada, on kirjas: *“Siinkohal on just õige linnapea Lepiksonile nina peale visata valimiseelseid esinemisi, kus ta armastas rääkida, et linnavalitsemisel pole poliitikaga mingit pistmist.”*

Lumekoristuse kõrval tõusevad üldisemas plaanis sotsiaalset struktuuri käsitlevad teemad nagu maksud, varimajandus ja kuritegevus (26. jaanuar, 12. märts, 25. september). Näiteks 12. märtsil kirjutab Eesti Päevaleht: *“Kui te ostate näiteks mõnest nurgatagusest tanklast maksuvaba bensini, vahetate tänaval valuutat, võtate oma palga vastu ümbrikus, ostate turult odavaid sigarette või külastate bordelli - kõigi nende toimingute puhul edendate te varimajandust.”* Ambivalentne ja samas palju kirjeldatud väärtus (7) on Konflikt.

Konsensuslikult positiivsena on esitatud Raha (7). Ka Eesti Päevalehes domineerivad selgi aastal defitsiidi- ja õiguslik-ratsionaalsed väärtused, ent need on Postimehega võrreldes enam defitsiidiväärtuste poole kaldu. Nii on palju käsitletud ka väärtusi nagu Sotsiaalne kord (6), Käskiv võim (6), Doktriin (6), Koostöö solidaarsus (6), aga ka Vastutav olemist (5), Staatust (5) ja Suutlikkust (7).

Traditsioonilistest väärtustest on Päevalehe käsitluses esikohal Distsipliin, mida on kirjeldatud konsensuslikult positiivsena ja viiel korra. Postmodernsetest väärtustest on olulisim Sotsiaalne õigus (7), mida on kirjeldatud peaaegu täielikult positiivse väärtusena. Näiteks 7. juuni juhtkiri, mis käsitleb peamiselt haiglate rahastamist, ütleb: *“Ei saa ju kannatanut tänavale jätta, olgu ta pealegi alkohoolik, kurjategija või hulkur, kes ise oma tervisest sugugi ei hooli.”*

Väärtusklastritest on tugevaimalt esindatud Turvalisus ja Võim, aga ka Saavutus (vt joonis 8). Võrreldes 1993. aastaga on Turvalisuse tähtsus veelgi tõusnud ja suurenenud Võimu ambivalentsus. Vähenenud on Heatahtlikkuse tähtsus, suurenenud Saavutuse osatähtsus. Ka sama aasta Postimehe juhtkirjades on Turvalisusel suur tähtsus, Eesti Päevalehes on aga Võimu osatähtsus Postimehega võrreldes väiksem. Saavutuse osatähtsus on Eesti Päevalehes seevastu samal aastal suurem.

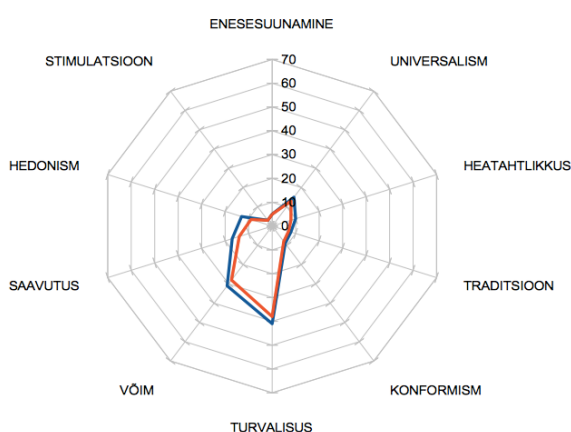
4.4 1999. aasta kokkuvõte

1999. aasta on **Postimehes** väärtuste poolest ühtlasem, mis tähendab, et vähem on silmapaistvalt rõhutatud üksiväärtuseid. Suures plaanis domineerivad endiselt defitsiidi- ning õiguslik-ratsionaalsed väärtused, ent nende kirjeldamine on muutunud hajusamaks. See tähendab, et kirjeldatud on peaaegu kõiki defitsiidi- ja õiguslik-ratsionaalseid väärtuseid, kuid teiste seas tõusevad tugevamalt esile vaid Sotsiaalne kord (6), Riigi julgeolek ja Poliitika (6). Kõiki nimetatud väärtuseid on kirjeldatud konsensuslikult positiivsetena. Näiteks 24. mai leht kirjutab: *“Niisiis: suurus ei määra veel edu. Selle toob selgus. Pikemas perspektiivis jääb peale see erakond, kes aitab (taas)luua Eesti keskklassi.”*

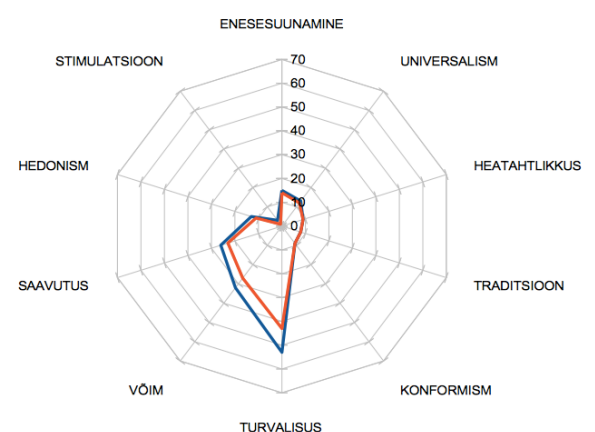
Traditsioonilisi väärtusi esineb samuti, ent mõõdukalt. Nende seast tugevaimalt tõuseb esile aga Õiglane karistus, mida on kolmes juhtkirjas kirjeldatud konsensuslikult positiivsena. Näiteks 24. septembri juhtkiri käsitleb endise Tallinna abilinnapea Mait Metsamaa põhjustatud liiklusavariid ning ütleb, et “[Kaitseorganite] põhjendamatu leebus paneb üldsuse muretsema. Kodanik ootab õiguskaitseorganitelt oma turvalisuse tagamist. [...] Ka Metsamaa loole on viimane aeg punkt panna ja kohtulahendini jõuda.” Õiglase karistuse nõue tõuseb esile ka 1. juuni juhtkirjas, mis käsitleb matemaatikaeksami ülesannete müümist: “Ajukäübikud, kes kaasõpilaste eksamihirmust endale rahaallika teevad, peavad saama karistatud.”

Postmodernsetest väärtustest on olulisemad Õiglus (5) ja Sotsiaalne õiglus (4) ning ka neid on kirjeldatud konsensuslikult positiivsetena. Kui vaadata peale 1999. aasta Postimehe juhtkirjade olulisematele traditsioonilistele ja postmodernsetele väärtustele, siis selgub ka, et neid kõiki ühendab see, et kirjeldatakse õiglust.

Väärtusklastritest on tugevaimalt esindatud Turvalisus ja Võim (vt joonis 9). Kui 1996. aastal olid pigem silmatorkavalt olulised ka Heatahtlikkus ja Enesesuunamine, siis 1999. aastal on need väärtused taandunud, pisut on aga kasvanud Universalismi tähtsus. Vähenenud on ka väärtusi negatiivselt kirjeldavate juhtkirjade hulk.

JOONIS 9. Väärtusklastrite koondtulemused. Postimees 1999

JOONIS 10. Väärtusklastrite koondtulemused. Eesti Päevaleht 1999

Sinine joon tähistab klastrisse kuuluvate kirjet kogusummat, punane joon tähistab klastrisse kuuluvate kirjet konsensuslikult positiivset hulka ja nende vaheline ala näitab ambivalentsete kirjet hulka.

Eesti Päevalehes on 1999. aasta erakordne seepoolest, et kõigis valimisse võetud juhtkirjades räägitakse Rahast. Kaheteistkümnest juhtkirjast kümnes on tegemist positiivse

väärtuskäsitlusega. Teemaatilisel on juttu maksudest (11. märts, 16. aprill, 19. august), riigikaitsest (26. jaanuar, 24. mai, 24. september, 15. detsember), pensionidest ja toimetulekutoetustest (1. juuni), õpetajatest (4. oktoober), vabamajandustsoonidest (03. veebruar) ja isegi Bryan Adamsi kontserdist (14. juuli), ent kõiki teemasid on käsitletud läbi selle, mida miski maksab (Raha).

Väga oluline on aga ka Käskiv võim, mida on käsitletud 11 juhtkirjas ja peaaegu alati positiivses võtmes. Olulised väärtused on ka Doktriin (6), Oma avaliku imidži säilitamine (5) ja Mõjusus (6). Olulisel kohal on ka Kokkuvõid (6), mis rõhutab veelgi Raha tähtsust. Näiteks 16. aprilli leht kirjutab: *“Nii kallist kingitust ei saa Laari valitsus halvenenud majandusoludes teha, selleks pole lihtsalt kusagilt raha võtta.”*; 1. juunil kirjutab leht: *“Hoolimata paljusid omavalitsusi tabanud kitsikusest kavatseb kolmikliit kärpida toimetulekutoetuste maksmiseks mõeldud summat säästueelarves 58 miljoni võrra.”* jne.

Postmodernsetest väärtustest tõuseb esile Sotsiaalne õiglus (5) ja seda konsensuslikult positiivisena. Näiteks 1. juuni leht kirjutab: *“Tänavu tekkis omavalitsuste seas ebaõiglane olukord, sest vaesemates valdades napib raha isegi kõige vaesematele elanikele 500 krooni suuruse toimetulekutoetuse väljamaksmiseks, sellal kui jõukamal järjel omavalitsused maksavad riigieelarvest eraldatud raha oma elanikele välja mitmesuguste täiendavate toetustena.”* (See juhtkiri rõhutab ka Raha olulisust). Traditsioonilistest väärtustest on olulisimad Distsipliin (3), Eetika (3) ja Töö tähtsus (3).

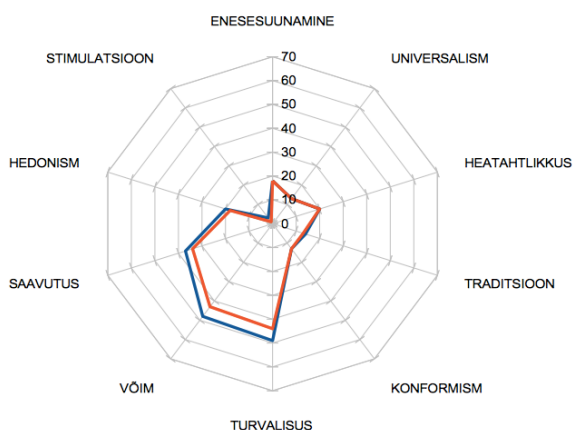
Väärtusklastritest on tugevaimalt esindatud Turvalisus ja Võim, aga ka Saavutus ja Enesesuunamine (vt joonis 10). Võrreldes 1996. aastaga on Turvalisuse olulisus küll vähenenud, ent see klaster domineerib endiselt. Postimehega võrreldes on Eesti Päevalehes olulisemad Turvalisus ja Saavutus.

4.5 2002. aasta kokkuvõte

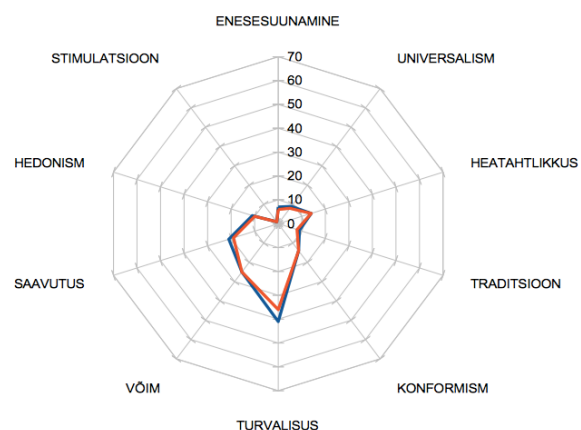
2002. aastal on **Postimehe** juhtkirjades tõusnud postmodernsete väärtuste olulisus, kuid domineerivad siiski endiselt defitsiidi- ja õiguslik-ratsionaalsed väärtused. Olulisim on Sotsiaalne kord (8), mida on kirjeldatud Eesti kontekstis vaid positiivisena. Peaaegu alati on

positiivsena käsitletud Käskivat võimu (7) ja Juriidilist autoriteeti (7). Märkimisväärne on aga see, et Poliitika, mida on väärtusena käsitletud kuuel korral, oli positiivselt käsitletud vaid kahes juhtkirjas. Näiteks 11. märtsil kirjutab Postimees, et *rahvas keerab poliitikutele selja*, sest viimased on hakanud *riiki omavahel piruka kombel jagama*. 22. mai ja 14. novembri juhtkirjad kirjeldavad parteistumist negatiivse nähtusena, kasutades väljendeid nagu “*sunderakonnastamine*” ja “*parteistumisvähk*”. 20. detsembri juhtkiri ütleb: “*Miks-küsimuse esitamine pole poliitikas sageli kombeks.*”

Postmodernseid väärtusi on varasemaga võrreldes sel aastal enam kirjeldatud. Neist olulisimad on Füüsiline heaolu (7), Mugav elu (6), Pädevus (5) ja Intellekt (5). Näiteks 6. juuni juhtkiri kiidab *Eesti e-valitsust* ning rõhutab seejuures kõiki nimetatud väärtusi. Samamoodi rõhutab Füüsilist heaolu, Pädevust ja Intellekti 12. juuli juhtkiri, mis kokkuvõtlikult ütleb, et *ka puuetega inimesed saavad tänapäeval riigikaitstes kaasa lüüa*, sest “*sõjavägi ei tähenda enam ammu üksnes kaevikutes roomamist.*” Samal ajal näitavad tõusu ka traditsioonilised väärtused, nende hulgas on olulisimad Eetika (5), Töö tähtsus (4) ja Distsipliin (4). Eraldi tasub ära märkida, et 2002. aasta kaks esimest (24. jaanuar ja 1. veebruar) valimisse võetud juhtkirja käsitlesid Kristina Šiguni dopingujuhtumit. Need juhtkirjad rõhutasid ka nende Eetikat, Töö tähtsust ja Distsipliini.

JOONIS 11. Väärtusklastrite koondtulemused. Postimees 2002

JOONIS 12. Väärtusklastrite koondtulemused. Eesti Päevaleht 2002

Sinine joon tähistab klasse kuuluvate kirjete kogusummat, punane joon tähistab klasse kuuluvate kirjete konsensuslikult positiivset hulka ja nende vaheline ala näitab ambivalentsete kirjete hulka.

Väärtusklastritest on tugevaimalt esindatud Turvalisus, Võim ja Saavutus (vt joonis 11). Võrreldes 1999. aastaga on Saavutuse tähtsus märkimisväärselt tõusnud, kuid taas on

kasvanud ka Enesesuunamise ja Heatahtlikkuse tähtsustamine. Kui 1999. aastal oli Turvalisus olulisem kui Võim, siis 2002. aastal on nende tähtsuse osakaalud sarnased.

Eesti Päevalehes tõuseb taas silmatorkavalt esile Raha. Nimelt on Raha kirjeldatud kümnel korral ja konsensuslikult positiivsena. Enamasti on teemaks riigihanked ja riigiettevõtted (25. jaanuar, 16. aprill, 12. juuli, 2. oktoober), aga juttu on ka varimajanduse käibest (11. märts), notaritest (22. mai), Tallinna eelarvest (6. juuni), tööstusest (19. august), tudengite sissetulekutest (24. september) ja haiglate eelarvest (14. november).

Oluline on ka Käskiv võim, mida on kõigil kaheksal korral samuti käsitletud konsensuslikult positiivsena. Teised olulisemad väärtused on Suutlikkus (5) ja Enesekontroll (6). Traditsioonilistest väärtustest on olulisemad distsipliin (7) ja Töö tähtsus (4). Raha, Käskiva võimu, Suutlikkuse, Enesekontrolli ja Distsipliini väärtused on tihti ka omavahel seotud, näiteks 6. juuni leht kirjutab: *“Majandusajalugu näitab, et kõrge inflatsiooni ja valuutade kukkumise kõige sagedasem põhjus on olnud avaliku sektori suutmatus kulusid tuludega vastavuses hoida. Tulega ei tasu mängida.”* Postmodernseid väärtusi ei ole Eesti Päevalehes nii palju kirjeldatud kui Postimehes, kuid neid siiski on. Olulisematena paistavad silma Selgus (6) ja Ausus (4).

Väärtusklastritest on tugevaimalt esindatud Turvalisus ja Võim (vt joonis 12). Võrreldes 1999. aastaga on Turvalisuse olulisus vähenenud. Võrreldes sama aasta Postimehe juhtkirjadega on Eesti Päevalehes vähem olulised Võim ja Saavutus.

4.6 2005. aasta kokkuvõte

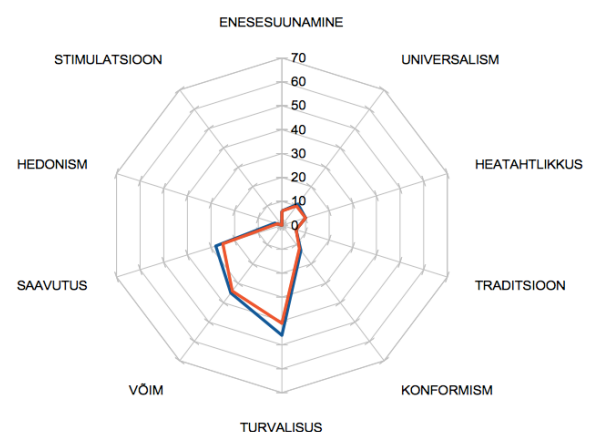
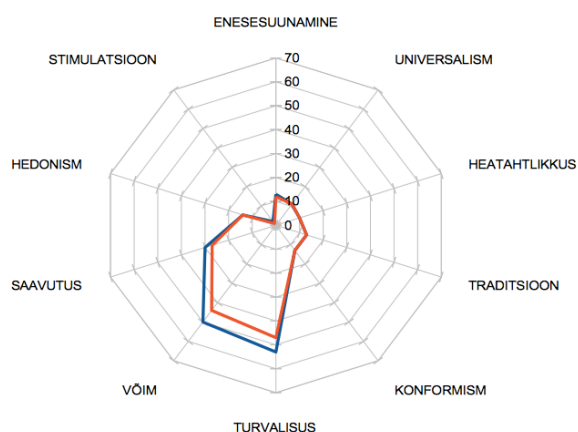
Postimehes on olulisimal kohal 2005. aastal Käskiv võim (8), mida on kirjeldatud ambivalentsest. Oluline on ka poliitika (7), mida on samuti ambivalentsest kujutatud. Need väärtused käivad tihti ka paaris. Nii kirjeldab 24. jaanuari juhtkiri keerulisi võimusedeid Tallinna linnavõimu ja haiglate juhtide vahel ning ütleb, et *“haiglajuhtide politiseerumine pole õieti kasulik kellelegi”*. Ka 22. septembri leht kirjutab: *“Ent need kümme krooni, mis Repsi juhitud teadus- ja haridusministeerium on kavandanud vastavalt koalitsioonilepingule*

ühe põhikooli õpilase koolilõuna kulude katteks, pole küll summa, mille väljavõitlemise eest minister end õnnitleda võiks.” Eelnev on heaks näiteks ka Raha (7) ja Hariduse (5) väärtustamise osas - mõlemaid kirjeldati konsensuslikult positiivsete väärtustena. Poliitika negatiivset käsitlust illustreerib ka 27. mai juhtkiri: “Sestap on rõõm selle üle, et ehk ei pea nüüd iga nurga peal poliitiku otsa komistama, enneaegne ja liialdatud.”

Olulisele kohale on tõusnud ka Tervis (5). Lisaks septembrikuisele koolitoidu-teemalisele juhtkirjale, kus rõhutati ka *mitmekesise toidu olulisust* tervise seisukohast, on juttu ka näiteks *haiglatest* (24. jaanuar) ja *linnugripi ohtlikkusest* (17. august).

Võrreldes varasemate aastatega on tõusnud Tehnoloogia (5) osatähtsus, enamasti seoses internetiga, aga ka relvadega. Näiteks 12. juuli juhtkiri osutab *tasuta kättesaadavale keeleabile internetis* ning 6. juuni leht soovitab proovida *Eesti tiigrihüpet ka Afganistanis*. Olulised väärtused on ka Oma avaliku imidži säilitamine (5), Rikkus (6) ja Suutlikkus (5).

Postmodernsetest väärtustest on olulisim Pädevus (6), aga ka Füüsiline heaolu (5). Näiteks 6. juuni juhtkiri ütleb, et Eestil on Afganistanile pakkuda hästi väljaõpetatud sõdureid ning rõhutab ka seda, et Afganistani normaliseerimine on ka Eesti huvides, kuna Afganistanis toodetakse heroini ja “seda vähemaks jääb heroini, mida Euroopa - ka Eesti - narkosõltlased süstida saavad.” Traditsioonilistest väärtustest väärneb mainimist Mõõdukuse väärtustamine (4).

JOONIS 13. Väärtusklastrite koondtulemused. Postimees 2005
 JOONIS 14. Väärtusklastrite koondtulemused. Eesti Päevaleht 2005
 Sinine joon tähistab klastrisse kuuluvate kirjetega kogusummat, punane joon tähistab klastrisse kuuluvate kirjetega konsensuslikult positiivset hulka ja nendevaheline ala näitab ambivalentsete kirjetega hulka.

Väärtusklastritest on tugevaimalt esindatud Turvalisus ja Võim, aga ka Saavutus (vt joonis 13). Võrreldes 2002. aastaga on pisut vähenenud Heatahtlikkuse tähtsus, kuid üldiselt väärtusklastrite omavahelises võrdluses Postimehe juhtkirjades suuremaid muutusi toimunud pole.

Eesti Päevalehes Käskivat võimu (7) ambivalentsena ei kirjeldata, küll aga on peaaegu läbinisti negatiivne Konflikt (5). Näiteks 17. augusti leht kirjutab: “*miks siis ei huvita Vene võime Astrahani skinhead'id, kes mais pussitasid seitset dagestanlast, ega kolme armeenlase tapmine Sverdlovski oblastis, nagu ka mitte kahe rabi pekmine Moskva kesklinnas ja tudengitest abielupaari tümitamine Jekaterinburgis, [...]*.” 24. jaanuari leht kirjutab, et Vabaduse ausammas on tekitanud *mõttetu vastasseisu* ning 8. veebruari leht nimetan Juhan Partsi ja Kristiina Ojulandi *sõnavahetust piinlikuks*. Eesti Päevalehe jaoks on endiselt oluline väärtus ka raha (6) ja Doktriin (6). Viimane seisneb peamiselt seaduste ja demokraatlike põhimõtete oluliseks pidamises, näiteks 12. juuli leht, mis kiidab muuhulgas kodanikuühiskonna toimimist, ütleb: “*Lõpptulemus ei pruugi kõiki rahuldada, kuid kinnitab demokraatia toimimist [...]*.”

Olulisel kohal on ka Tehnika areng (5), Võimu omamine (5), Suutlikkus (5) ja Mõjukus (7). Olgu ka öeldud, et Tehnika arengust on juttu kahes Markko Märtinit ja rallisõitu käsitlevas juhtkirjas (7. oktoober ja 14. november). 14. novembri juhtkiri kirjeldab ka *ralli erilist kohta* (ehk Mõjukust) Eestis: “[...] *huvi selle spordiala vastu on aasta-aastalt kasvanud - eeskätt muidugi tänu meie esisõitjatele.*”

Postmodernsete väärtuste hulgas väärivad ehk mainimist Pädevus (3), Selgus (3) ja Ausus (3). Traditsioonilistest väärtustest on olulisim Töö tähtsus. Näiteks 12. juuli juhtkiri rõhutab, et uus sadam toob *Saaremaale tööd ja leiba* ning 14. novembri juhtkiri kirjeldab seda, kuivõrd *raske on heal tasemel rallimeestel tööd saada*, lisades: “*Kuigi MM-sari eile lõppes, pole Märtinil veel töökohta.*” Sama juhtkiri rõhutab ka näiteks Märtini oskuseid rallisõitjana ehk Pädevust.

Väärtusklastritest on tugevaimalt esindatud Turvalisus, Võim ja Saavutus (vt joonis 14). Võrreldes 2002. aastaga on Saavutuse olulisus taas tõusnud. Võrreldes Postimehega on Eesti Päevalehes Võim vähem oluline. Kuigi Eesti Päevalehes on Saavutuse tähtsus tõusnud, on Postimehes samal aastal Saavutuse tähtsus kõrgem.

4.7 2008. aasta kokkuvõte

Postimehes on sel aastal traditsiooniliste väärtuste seas lisaks juba varasemalt olulisel kohal olnud Mõõdukusele (4) ja Distsipliinile (4) tõusnud Rahvuslik uhkus (5). Näiteks 23. jaanuari juhtkiri ütleb, et *“eestlased [võivad] vähemalt esmapilgul endale rõõmsalt vastu rinda taguda”*, sest Freedom House’i maailma vabaduse raporti hinnang *“siinsele poliitilisele ja ühiskondlikule korrale on suurepärase”*. 7. veebruari juhtkiri käsitleb presidendi aumärke ning Rahvuslik uhkus on läbivaks teemaks. 14. märtsi juhtkiri käsitleb emakeelepäeva puhul eesti keele tulevikku ning rõhutab samuti eesti keelt kui Rahvusliku uhkuse panti. Sama juhtkiri peab oluliseks ka Distsipliini eesti keele kaitsmise puhul.

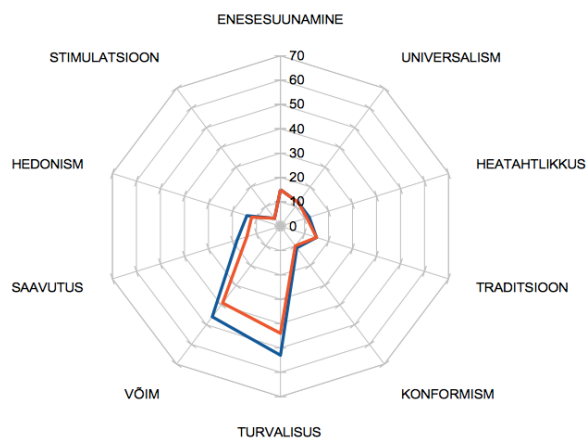
Defitsiidiväärtustest on olulised 2008. aasta Postimehe juhtkirjades Sotsiaalne kord (8), mida käsitletakse konsensuslikult positiivselt ja Käskiv võim, mille osas on suhtumine ambivalentne. Negatiivset suhtumist Käskiva võimu suhtes illustreerib näiteks 7. oktoobri riigifirmade erastamist käsitlev juhtkiri: *“Riik ei ole hea omanik ning sinna ei ole midagi parata.”* Sotsiaalset korda on olulise väärtusena kirjeldatud mitmes kontekstis: *“[...] jutud kultuuri olulisusest ühiskonnas ei ole sõnakõlks”* (4. juuni), *“[...] tegelikult tähendab see, et nii saame Eestisse palju probleemseid peresid”* (10. juuli), *“Kui riigis ei austata ajakirjandusvabadust ja puudub oma rikutud õiguste kaitse võimalus sõltumatus kohtus, pole mõtet rääkida demokraatlikust ühiskonnakorraldusest [...]”* (12. november).

Viimane illustreerib ka näiteks Juriidilise autoriteedi (5) olulisust. Enamasti ongi Juriidilise autoriteedi kandjaks kohtuvõim. Endiselt on olulisel kohal ka Doktriin (6) ja Raha (7). Õiguslik-ratsionaalsetest väärtustest on oluline ka Tunnustus (6) ja Poliitika (5). Poliitikat kirjeldatakse aga ambivalentset. Näiteks 7. oktoobri juhtkiri ütleb, et *“[tihti] saab firmade tulevikku otsustades määravaks poliitiline, aga mitte majanduslik valik. Poliitikast ei ole majandusajades aga kasu.”* Viimane näide illustreerib hästi ka Raha olulisust.

Raha olulisus on seotud ka Füüsilise heaoluga (5) näiteks 18. detsembri juhtkirjas, mis käsitleb inimeste *tervisekäitumist* ja nendib samal ajal, et *haigekassa on rahapuuduses*. Teised postmodernsed väärtused, mis Postimehes 2008. aastal esile kerkivad, on juba varasemalt oluline Pädevus (4), aga ka näiteks Rõõmsameelsus (4), Elutarkus (4) ja Avatus (4). Näiteks 23. jaanuari juhtkirjas on Rõõmsameelsust kirjeldatud positiivse *rõõmuna*, aga ka *eestlasliku*

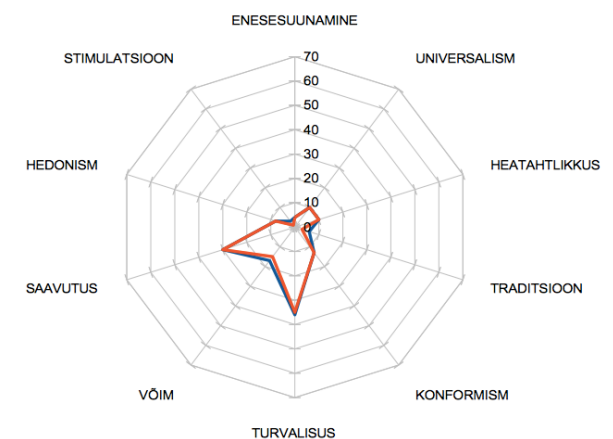
kahjurõõmuna. Elutarkus seisneb peamiselt mõistlikkuses ja vigadest õppimises. Näiteks 7. oktoobri juhtkiri ütleb: “*Riik peab kunagistest eksimustest õppima [...]*” ja 4. juuni juhtkiri ütleb: “*Nüüd vajame tarkust, et vahet teha kultuuri mõiste enda piirides - mis on olulisem ja millega kannatab oodata.*” Avatusest räägitakse enamasti avalikustamise kontekstis, näiteks 27. mai leht kirjutab: “*Ometi oleme praegu olukorras, kus fond ei taha avalikustada esimese investeeringu suurust ega muid andmeid [...].*”

Väärtusklastritest on tugevaimalt esindatud Turvalisus ja Võim (vt joonis 15). Võrreldes 2008. aastaga on vähenenud Saavutuse olulisus.

JOONIS 15. Väärtusklastrite koondtulemused. Postimees 2008

Sinine joon tähistab klastrisse kuuluvate kirjetega kogusummat, punane joon tähistab klastrisse kuuluvate kirjetega konsensuslikult positiivset hulka ja nende vaheline ala näitab ambivalentsete kirjetega hulka.

JOONIS 16. Väärtusklastrite koondtulemused. Eesti Päevaleht 2008

Eesti Päevalehes on samal aastal olulised üpris teised väärtused. Ainsa traditsioonilise väärtusena tõuseb esile Distsipliin (7), mis on sarnane Postimehele, aga näiteks Rahvuslikku uhkust rõhutab vaid üks juhtkiri ja Mõõdukust 2. Distsipliin on see-eest konsensuslikult positiivne väärtus samamoodi nagu Postimehes.

Defitsiidi- ja juriidilis-ratsionaalsetest väärtustest tõusevad enim esile Raha (9), Kokkuvõid (7), Käskiv võim (6), Enesekontroll (6) ja Rikkus (6). Kõik need väärtused ja ka Distsipliin keerlevad peamiselt laenude, eelarvete, pankade ümber - 2008. aasta majanduskriis tuleb väga ilmekalt esile. Näiteks 15. augusti Eesti Päevaleht kirjutab: “*Selle loo juures on kõige naeruväärsem, et need ministrid, kes nüüd räägivad eelarvekulude kokkutõmbamise võimatuses, on nendesamade parteide esindajad, kes mullu allkirjastasid ülikulukaid*

lubadusi andva koalitsioonilepingu.” 7. oktoobri leht kirjutab: “Finantskriis puudutab tervet Euroopat.” 4. juuni leht kirjutab: “Selles mängib oma osa nii pankade ettevaatlikkus uute laenude väljastamisel kui ka tarbijate-ettevõtete soovimatus võlgu võtta - tulevik näib paljudele ebakindel.” 27. septembri leht kirjutab: “Investorid olid paanikas, pangad löid vaakuma ja turud kukkusid kokku [...]. [...] Laenubuumi ajal teadsid kõik: elatakse tuleviku arvelt.”

Postmodernsed väärtused on sel aastal Eesti Päevalehest pigem taandunud. Mainimisväärtus on ehk vaid Selguse olulisus (3). Näiteks 10. juuli juhtkiri ütleb, et “[i]mselt oleks partnerite vastu ausam udujutu ajamine lõpetada.” (Selles juhtkirjas on olulisel kohal ka Ausus, ent see oli ka ainuke juhtkiri sel aastal, kus Ausust rõhutati). 23. jaanuari juhtkiri edastab Selguse vajalikkuse aga nõnda:

“[...] Eile arenes Päevalehe ja kaitseväge vahel järgmine vestlus.

EPL: Kuhu ja millal miinipildujate rühm saadetakse?

KV: Seda ei ole veel otsustatud.

EPL: Kui palju inimesi kuulub sinna rühma ja kust nad võetakse?

KV: Seda ei ole veel otsustatud. Maaväe staap on saanud ülesande analüüsida olukorda ja leida lahendus.

EPL: Kui suur on missioonist tulenev täiendav kulu?

KV: See analüüs veel puudub.”

Väärtusklastritest on tugevaimalt esindatud Turvalisus ja Saavutus (vt joonis 16). Võrreldes 2008. aastaga on mõnevõrra vähenenud Turvalisuse ja hüppeliselt vähenenud Võimu olulisus. Sama aasta Postimehe juhtkirjades on Turvalisus ja Võim palju olulisemad, ent Saavutus on Eesti Päevalehega võrreldes vähem oluline. Võrreldes kõigi eelnevate aastatega erinevad Eesti Päevalehe ja Postimehe väärtusorientatsioonid enim just 2008. aastal.

4.8 2011. aasta kokkuvõte

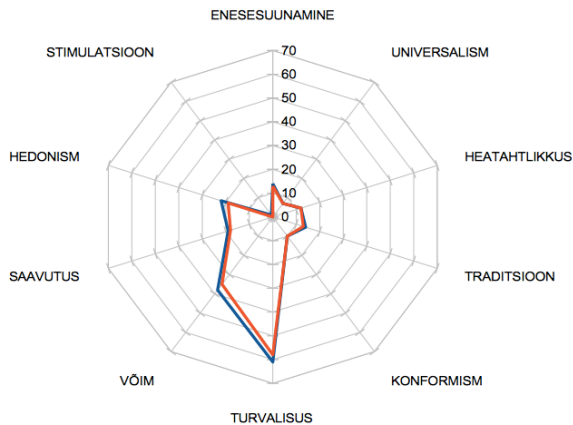
Postimehes on 2011. aastal endiselt olulisel kohal Sotsiaalne kord (9), Käskiv võim (9) ja Raha (7), ent nende kõrvale on tõusnud Tervis (6). Näiteks 20. aprilli juhtkiri diskuteerib

tervisliku mahetoidu kalliduse (Raha) üle ning ütleb, et *“teadlikkus sellest, mis on tervislik toit, mida poes müüdavad toiduained või valmistoidud sisaldama ei peaks, ja oskus vajalik info üles leida on üsna suur”*, kuid tõdeb ka, et *tervislik toit on paljude inimeste jaoks liiga kallis*. 11. novembri leht kirjutab aga apteekidest: *“[A]rvestatav osa inimesi on jäänud ilma võimalusest jõuda mõistliku aja jooksul esmavajalike ravimiteni.”* Ka see juhtkiri rõhutab *apteekide vajadust kasumit teenida* (Raha).

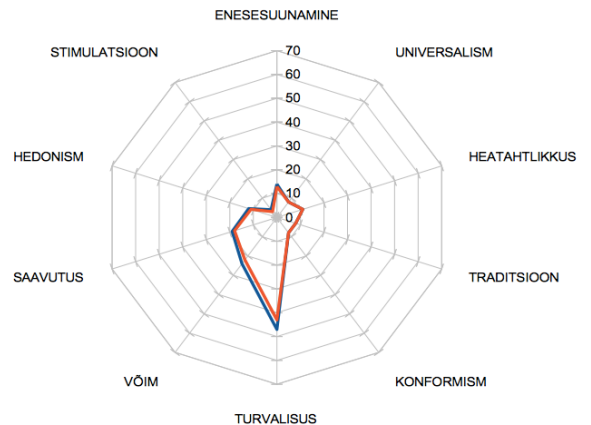
Poliitika kirjeldamise osas võrreldes 2008. aastaga Postimehes muutust ei ole. Mõlemal aastal kirjutatakse Poliitikast viies juhtkirjas ja mõlemal aastal on Poliitikat käsitletud ambivalentset. Näiteks 19. detsembri Postimehe juhtkiri, mis käsitleb transpordiühendust erinevate maakondade vahel, ütleb: *“Selle juures, et uuteks maavanemateks määrati ametisse erakondlasi, tehti alguses natuke kometit, heal juhul punastati. Nüüdseks on maavanemaks saamine ühemõtteliselt võimuerakondade privileeg.”* Õiguslik-ratsionaalsetest väärtustest on olulisel kohal ka Doktriin (5), Tehnoloogia (5) ja Vastutav olemine (5).

Postmodernsete väärtuste osas on tõusu teinud Füüsiline heaolu (9), mida on ka kirjeldatud konsensuslikult positiivse nähtusena. Lisaks eelpool toodud juhtkirjadele Tervisest kirjutatakse ka loomade füüsilise heaolu olulisusest. Näiteks 26. mai leht kirjutab, et *Tallinna loomaaias on mitmeid liike, kelle eluruum ei kannata kriitikat*. Olulisel kohal on ka Psühholoogiline heaolu (5), Intellekt (5) ja Selgus (5). Psühholoogilisest heaolust kirjutavad kaks juhtkirja seoses lastega (6. oktoober ja 28. september). Intellekti olulisust rõhutab näiteks 8. märtsi juhtkiri, mis ütleb, et *e-valimiste kodulehekülge oleks pidanud arendama tervest mõistusest lähtudes*. Selguse olulisust rõhutab aga näiteks 11. juuli juhtkiri: *“Erakondade sees toimuvad protsessid, võimukemplus loomuliku osana sealjuures, ning toimuva arusaadavus on seda olulisem, mida tugevamaks erakonnad meie poliitilises süsteemis saavad.”*

Traditsioonilistest väärtustest on endiselt oluline Distsipliin (5), aga uue väärtusena ka Eetika (4) (vt joonis 17). Näiteks 7. veebruari juhtkiri rõhutab *eetikanõuete järgimise olulisust ravimiuuringutes*. Tervisega seotult rõhutatakse Eetika tähtsust ka 11. novembri juhtkirjas, kus kirjutatakse muuhulgas *arstieetikast*. Väärtusklastritest on tugevaimalt esindatud Turvalisus ja Võim, võrreldes 2008. aastaga on tõusnud Hedonismi osatähtsus.

JOONIS 17. Väärtusklastrite koondtulemused. Postimees 2011

JOONIS 18. Väärtusklastrite koondtulemused. Eesti Päevaleht 2011

Sinine joon tähistab klastrisse kuuluvate kirjade kogusummat, punane joon tähistab klastrisse kuuluvate kirjade konsensuslikult positiivset hulka ja nendevaheline ala näitab ambivalentsete kirjade hulka.

Eesti Päevalehes on ka 2011. aastal jätkuvalt kõige olulisemaks väärtuseks Raha (11), mida on ka peaaegu alati positiivse väärtusena käsitletud. Mitte ükski teine väärtus ei ole leia nii palju käsitlust, näiteks Sotsiaalsed korda ning Käskivat võimu käsitlevad viis juhtkirja, teised väärtused on aga veel vähem olulised. Raha puhul on teemadeks euro kasutuselevõtt (7. veebruar, 8. märts), transpordi majanduslik mõju (20. aprill, 3. juuni, 11. november) toimetulek (26. mai, 6. oktoober), raha väärkasutus (16. august, 19. detsember) ja laste koolitoit (28. september). Ainus hukkamõist Raha kui väärtuse suhtes esineb 12. juuli juhtkirjas: “[...] aga ikkagi mindi ülekoormatult lõbusõiduga [laeval] raha teenima.”

Sotsiaalsest korrast räägitakse samuti läbi Raha, näiteks 19. detsembri juhtkiri kirjeldab rahaväärkasutust ehk “*lisalüpsi maksumaksja rahakoti kallal*” ning 7. veebruari juhtkiri käsitleb Euroopa Liidu suunda rahaliidust poliitilise liidu ja elanike integreerituse poole. Ka Käskiv võim esineb juhtkirjades koos Rahaga, kusjuures lisaks Eesti valitsusele (8. märts) on juttu ka Euroopa Liidu juhtidest ja teiste riikide juhtidest, näiteks Läti presidendist ja Tuneesia riigipeast.

Juriidilis-ratsionaalsetest väärtustest on sel aastal Eesti Päevalehes olulisemad Vastutav olemine (4), Suutlikkus (4) ja Mõjukus (4). Esimest kaht rõhutab näiteks 8. märtsi juhtkiri, mis loetleb kõike seda, mida uus valitsus eesotsas Reformierakonnaga peab suutma ja mille eest vastutama. Huvitav on seegi, et ka Mõjukuse puhul sarnaselt Käskiva võimuga on

juttu teistest riikidest. Näiteks 3. juuni juhtkiri kirjeldab haiguspuhanguid Hispaanias ja Saksamaal, mis mõjutavad majandust ning 11. novembri juhtkiri rõhutab viisavabaduse olulisust Brasiiliaga, mida on nimetatud Ladina-Ameerika mõjukaimaks maaks. Samamoodi kirjeldab 28. jaanuari juhtkiri rahutuste ja meeleavalduste mõju araabia maailmale ning isegi 20. aprilli juhtkiri ütleb, et “[s]eda enam tuleks meil kasutada veenmisjõudu, tegemaks Läti praegustele liidritele selgeks, et Euroopa suunalisi projekte ei ole ajaloolist kogemust arvestades mõistlik unarusse jätta.”

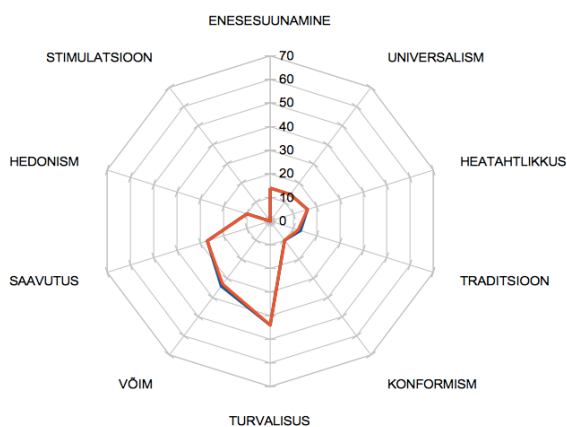
Viimane näide ilmestab hästi ka postmodernsete väärtuse Intellekti (4) olulisust, mis on Oma eesmärkide valimise (4) samuti sel aastal Eesti Päevalehes olulisel kohal. Intellekti puhul räägitakse enamasti mõistmisest, mõistlikkusest, arukusest, tervemõistuslikkusest. Ka 3. juuni juhtkiri rõhutab haiguspuhangute ajal terve mõistuse säilitamist kui ainust abinõu ning 8. märtsi juhtkiri ootab valitsuselt mõistuspärasest valitsemist. Sama juhtkiri rõhutab ka Oma eesmärkide valimist. Esitatud on mitmeid küsimusi selle kohta, millises suunas valitsus Eestit juhtima hakkab, näiteks: “*Vaja on välja mõelda, kust tuleb välistööjõud ja milline ta on.*” Vastumeelsust võõrtööjõu suhtes selles juhtkirjas ei väljendata.

Traditsioonilistest väärtustest on Eesti Päevalehes 2011. aastal endiselt olulised Distsipliin (4) ja Töö tähtsus (3). Näiteks 6. oktoobri juhtkiri kirjeldab Soomes töötavaid eestlasi korraga nii *tublide kui ka töökatena*.

Väärtusklastritest on tugevaimalt esindatud Turvalisus. Võrreldes 2008. aastaga on taas vähenenud Saavutuse olulisus ja Turvalisuse olulisus tõusnud (vt joonis 18). Sama aasta Postimehe juhtkirjades on Eesti Päevalehega võrreldes olulisemal kohal Hedonismi ja Võimu väärtusklastrid.

4.9 2014. aasta kokkuvõte

Postimehes on ka 2014. aastal olulisimaks väärtuseks Sotsiaalne kord (9), mida on kirjeldatud konsensuslikult positiivsena. Peaaegu sama oluline on Raha (8). Oluliste väärtustena on kirjeldatud ka Juriidilist autoriteeti (5), Suutlikkust (5) ja Edukust (5).

JOONIS 19. Väärtusklastrite koondtulemused. Postimees 2014

Sinine joon tähistab klastrisse kuuluvate kirjete kogusummat, punane joon tähistab klastrisse kuuluvate kirjete konsensuslikult positiivset hulka ja nendevaheline ala näitab ambivalentsete kirjete hulka.

JOONIS 20. Väärtusklastrite koondtulemused. Eesti Päevaleht 2014

Väärtused nagu Suutlikkus ja Edukus on võrreldes 2008. aastaga olulisemaks muutunud. Näiteks 26. mai juhtkiri kiidab Sotsiaalset korda just nende väärtuste kaudu: *“Oleme järk-järgult kasvanud üha enam Euroopa Liidu kodanikeks. See kehtib nii poliitikute-riigijuhtide kui valijate kohta [...]”* Taasiseseisvumise tähtsust rõhutav juhtkiri 21. augustist rõhutab samuti Eesti riigi edusamme ja erinevate eestlaste Suutlikkust, aga ka Pädevust tõstab esile 28. jaanuari juhtkiri, mille pealkiri on *“Eestlane, maailma parim”*.

Traditsioonilistest väärtustest ongi esikohal Rahvuslik uhkus, mida illustreerivad ka ülaltoodud näited, ent ka Töö tähtsus. Näiteks 28. jaanuari juhtkiri rõhutab just eestlaste Edukust ja Suutlikkust tööelus ja karjääris. Teistmoodi rõhutatakse Töö olulisust aga 5. veebruari juhtkirjas: *“Infotehnoloogias seevastu varitseb risk, et tehtud töö tuleb korstnasse kirjutada.”* Lohaka töö tegemist *tee-ehituses* mõistab hukka aga 26. septembri juhtkiri.

Postmodernsetest väärtustest on olulised Pädevus (6), Psühholoogiline heaolu (4) ja Avatus (4). Avatuse, aga ka Selguse ja Aususe olulisust illustreerib 13. märtsi juhtkiri, mis tõstatab Siim Kallase hämara mineviku probleemi: *“Kui peaminsitrikandidaat ei mäleta või annab segaseid vastuseid, siis jätkatakse [meedias] küsimist kuni vastused saadakse. [...] Reformierakonna puhul on otserääkimisega piisavalt probleeme olnud ning vassimised on Eesti sisepoliitikas piisavalt pahandusi põhjustanud.”*

Väärtusklastritest on tugevaimalt esindatud Turvalisus, Võim ja Saavutus, kusjuures võrreldes 2011. aastaga on Saavutuse osatähtsus tõusnud, Hedonismi osatähtsus aga langenud (vt joonis 19).

Eesti Päevalehes on sel aastal endiselt olulisel kohal Kaskiv võim (6), Raha (6), Vastutav olemine (6) ja Suutlikkus, ent ka Juriidiline autoriteet (5), Võimu omamine (5) ja Poliitika (5), kusjuures sarnaselt Postimehega on ka Eesti Päevalehes just Poliitika kirjeldamine ambivalentne. Näiteks 13. märtsi juhtkiri nimetab *Taavi Rõivast uue peaministri kandidaadina naljanumbriks* ning 3. juuni juhtkiri, kus käsitletakse *unustamisaotlusi*, mida Google'ile saadetakse, küsib: *“Huvitav, kes meie poliitikutest on taotluse juba ära saatnud?”* Viimane näide illustreerib hästi ka järsult tähtsuse pingereas tõusnud Tehnoloogia (7) ja Tehnika arengu (5) olulisust. Neid illustreerib ka 9. juuli juhtkiri, kus on juttu *kommentaariumi haldamisest ja modereerimisest interaktiivses meedias* ning 21. aprilli juhtkiri, kus rõhutatakse vajadust *muuta elamislubade taotlemine elektrooniliseks*.

Ka 2014. aastal jätkab Eesti Päevaleht võrdluses Postimehega väheste traditsiooniliste ja postmodernsete väärtuste rõhutamisega. Traditsioonilistest väärtustest väärrib ehk mainimist Õiglane karistus (3), Erapooletus (3) ja Distsipliin (3), postmodernsetest Avatus (3), Selgus (4) ja Ausus (3). Selgus ja Ausus on ka varem Eesti Päevalehes olulisel kohal olnud, Avatust illustreerib Tehnoloogiaga seoses näiteks 17. detsembri juhtkiri, kus käsitletakse *maksuskeemide lekitamist avalikkusele*. Leht ütleb: *“Kahtlemata ei olnud Deltour dokumente lekitades PwC-le lojaalne, kuid ühiskonna seisukohast võttes on tema ja ka järgmiste allikate leke olnud tänuväärne.”* Sama juhtkiri käsitleb ka Õiglast karistust: *“[...] Antoine Deltouri, kes oma tööandja sepietatud maksuskeemid avalikkusse lekitas, ähvardab praegu Luksemburgis kuni viieaastane vanglakaristus. Kas pole see ebaõiglane?”*

Väärtusklastritest on tugevaimalt esindatud Turvalisus ja Võim (vt joonis 20). Võrreldes 2011. aastaga on Võimu olulisus tõusnud, kui Postimehe sama aasta juhtkirjadega võrreldes on Võimu tähtsus endiselt Eesti Päevalehes väiksem. Postimehes on samal aastal olulisem ka Saavutus.

5. JÄRELDUSED JA DISKUSSIOON

5.1 Enim esindatud väärtused

5.1.1 Enim esindatud üksikväärtused

Üksikväärtustest on kogu vaadeldud ajaperioodi jooksul olnud enim esindatud need, mis on seotud võimul olemise, võimumängude, riikliku julgeoleku ja rahaga. Vaadeldud perioodi jooksul on üksikväärtuste esindatuses toimunud aga ka mõningaid muutusi.

1990. aasta erineb järgnevatest samasse aastakümnesse jäävatest vaadeldud aastakäikudest eeskätt selle poolest, et mitte ühelgi teisel aastal pole üksikväärtused Iseseisvus ja Konflikt niivõrd olulisel kohal. Juba nende kahe üksikväärtuse esiletõus sel aastal kirjeldab märkimisväärselt palju toonaseid ajaloolisi sündmuseid. Konflikti ja Iseseisvuse rõhutamine kõige olulisemate väärtustena peegeldab taasiseseisvumisele eelnenud ühiskondlikke meeleolusid.

Järgnevatel vaadeldud aastatel, mis sellesse aastakümnesse kuuluvad, püsivad olulistena üksikväärtused Käskiv võim, Poliitika, Riigi julgeolek, Sotsiaalne kord ja Raha. Kui 1990. aastal ei räägitud Rahast peaaegu üldse, siis hilisematel aastatel tõuseb selle üksikväärtuse tähtsus pidevalt. Fakt, et need üksikväärtused selle perioodi jooksul on pidevalt tematiseeritud, näitab, et ühiskond peab oluliseks võimusuhteid ja materiaalsel kindlustatust.

Käskiv võim, Poliitika, Riigi julgeolek, Sotsiaalne kord ja Raha on olulised ka pärast sajandivahetust, kusjuures sel ajajärgul tõuseb Raha tähtsus veelgi. Samal ajal kerkivad esile ka postmodernsed väärtused, näiteks Suutlikkus, Sotsiaalne õiglus, Füüsiline heaolu, Selgus, Ausus, Avatus ja Pädevus, ent kui võrrelda erinevaid valimisse võetud aastakäike, siis on nende väärtuste rõhutamine heitlik. 2008. aastal on üksikväärtuste, nagu ka väärtusklastrite esindatus Postimehes ja Eesti Päevalehes võrdlemisi erinev (kahe ajalehe võrdlust vt allpool), ent tuvastatav on, et postmodernsed väärtused on võrreldes uue sajandi esimeste vaadeldud aastakäikudega mõnevõrra taandunud. 2011. aastal on Eesti Päevalehes endiselt olulisim üksikväärtus Raha, Postimehes endiselt Sotsiaalne kord ja Käskiv võim, aga ka Füüsiline heaolu.

Viimane valimisse võetud ehk 2014. aasta näitab, et nii Postimehes kui ka Eesti Päevalehes on kõige olulisemad üksikväärtused Käsivõim ja Raha. Kui võrrelda seda tulemust 1990. aastate keskpaiga ja lõpuga, siis ei ole suurt muutust toimunud. Kuigi aja jooksul on esile kerkinud muid üksikväärtuseid ja ka 2014. aastal on näiteks Postimehes olulisel kohal Pädevus ning Eesti Päevalehes Tehnoloogia ja Suutlikkus, ei väära see tööka, et kaks aastakümnet on mõlema ajalehe juhtkirjades peetud oluliseks üksikväärtustest Raha ja Käsivõimu.

Kokkuvõttes on kõigist üksikväärtustest kõige olulisem mõlemas ajalehes Raha. Tegemist on defitsiidiväärtusega ning küllap ilmestab see tõsiasi, et Raha tunnetatakse väärtusena, millest on puudu. Ingleharti post-materialiseerumise protsessi teooria eeldab, et eneseväljenduslike väärtuste kasvu eeltingimuseks on piisava materiaalse heaolu tunnetamine. Kuna Raha on Turvalisuse tagamise instrument, siis on tulemus kooskõlas ka Sztompka (2004: 155-195) tähelepanekutega postkommunistlike riikide kohta, mille kohaselt endistes Nõukogude Liidu riikides on valdav elatusaseme langus ja pessimistlik suhtumine tulevikku. Ühtlasi on see kooskõlas ka Ingleharti ja Bakeri (2000: 49) järeldusega, et majanduse kokkukukkumine nii, nagu see juhtus pärast Nõukogude Liidu lagunemist, mõjutab ühiskonda eneseväljenduslikest väärtustest eemale liikuma. Teisisõnu: kui inimesed tunnetavad ohtu oma materiaalsele toimetulekule, siis väärtustavad nad seda rohkem ning seetõttu ei ole postmodernsed ehk eneseväljenduslikud väärtused Eestis võrreldes paljude teiste Lääneriikidega, sealhulgas Skandinaaviamaadega, niivõrd olulisel kohal.

Eesti Päevalehe ja Postimehe juhtkirjade järgi on Raha, täpsemalt selle puudus kui probleem, Eestis kõige pakilisem. Raha on juhtkirjades seotud enamasti teiste oluliste üksikväärtuste Käsivõimu ja Sotsiaalse korraga. Tihtipeale esinevad need ka omavahel arutlevas skeemis koos, kus Käsivõim kasutab Raha, mille ta on saanud maksumaksjalt (Sotsiaalne kord), kusjuures ajaleht annab hinnangu sellele, kas Raha on kasutatud ühiskonna (Sotsiaalne kord) seisukohalt otstarbekalt. Seda ajalehtedele ette heita oleks vää, sest nõnda toimides teostab ajakirjandus oma valvakoera rolli ühiskonnas. Küll aga tasub mainida, et ajakirjandus saab jälgida paljusid erinevaid arenguid ja tegusid. Tõik, et valvatakse just rahakasutust, näitab ilmekalt, kui oluline on Raha kui üksikväärtus kahe suure ajalehe toimetuse seisukohast.

5.1.2 Tugevaimalt esindatud väärtusklastrid

Ilmnes, et väärtusklastritest domineerisid Turvalisus ja Võim. Kuna käesoleva uurimistöö kontekstis ühtib Turvalisuse väärtusklastrer Ingleharti käsitlemise järgi defitsiidiväärtuste ning Võimu väärtusklastrer õiguslik-ratsionaalse domineerimise väärtustamisega, siis on tulemused kooskõlas maailma väärtusuuringute (WVS) tulemustega.

Seega, saab järeldada, et Postimehe ja Eesti Päevalehe juhtkirjad väljendavad hästi väärtuseid, mis ka WVS tulemuste järgi Eesti ühiskonnas olulisel kohal on. Küll aga teeb see raskemini tuvastatavaks, kas ajalehtede juhtkirjad toetuvad väärtustele, mida lehtede toimetused tunnetavad ühiskonnas olulistena või on ajalehtede toimetused tõepoolest ühiskondade väärtusorientatsioonide suunamises edukad. Ühest küljest on küll võimalik, et ajakirjandus suudab kõneainet kujundades ühiskonna väärtushinnanguid mõjutada. Teisalt, Eesti sarnaneb õiguslik-ratsionaalsete ja defitsiidiväärtuste ühiskonnas domineerimise poolest teistele endistele Nõukogude Liidu maadele. Tuleb järeldada, et pigem peegeldavad ajalehtede juhtkirjad pelgalt seda, mida elanikud ühiskondlike sündmuste ja olude tõttu väärtustavad.

Kõige tugevamalt esindatud väärtusklastrer on kogu vaadeldud ajaperioodi jooksul Turvalisus. Kuigi ka 1990. aastal oli see väärtusklastrer kõige tugevamalt esindatud, kasvas Turvalisuse olulisus 1990. aastatel veelgi. Turvalisuse väärtusklastreri esindatus vähenes 2000. aastatel, ent ka siis jäi just see klaster kõige olulisemaks. See on kooskõlas ka üksikväärtustest enim esindatud Raha olulisusega, sest Raha kui üksikväärtus kuulub käesoleva uurimistöö kontekstis Turvalisuse klastrisse. (Turvalisuse klastrisse paigutus üksikväärtus Raha sellepärast, et Ingleharti järgi kuulub Raha defitsiidiväärtuste hulka ning käesoleva uurimistöö raames kattuvad Ingleharti defitsiidiväärtused Schwartzi Turvalisuse klastriga.)

Kõige üldisemas plaanis võib Turvalisuse väärtustamisest lugeda välja, et inimesed tunnevad end ebaturvaliselt. Lisaks Rahale kuulusid antud uurimistöö kontekstis Turvalisuse klastrisse näiteks ka Sotsiaalne kord, Käskiv võim ja Riigi julgeolek. Kõik mainitud üksikväärtused olid pidevalt mõlema ajalehe juhtkirjades olulisel või väga olulisel kohal. Just 1990. aastatel pakkus Eesti riigi julgeolek ja suhted Venemaaga mõlemale lehele palju kõneainet. Selle põhjuseks on küllap Eesti kui vaba riigi tunnetatud habras positsioon ja

ühiskondlik ebakindlus. 1990. aastatel oli hilisema ajaga võrreldes enam kõneaineks ka kuritegevus.

Sellel on ilmselt mitmeid põhjuseid. Esiteks, värskest taasiseseisvunud riigis oli kuritegevuse määr kõrgem kui hilisematel aastatel. Kogumikus “Kuritegevus Eestis 1991-2002” nendib koostaja Jüri Saar et “Eesti on 1990. aastatel olnud olukorras, kus omariiklust ehitati üles ajal, mis oli tugeva riigi suhtes ebasoodus. See kehtib ka kriminaalpoliitikat teostava süsteemi suhtes, kus modernistlik (riikluse rajamine) ja postmodernistlik (riigi rolli vähenemine) faas kulgesid justkui üheaegselt” (2002: 231). Lisaks põhjustab kuritegevuse kõrge määr ka nende seas, kes ise selle ohvriks ei lange, suuremat hirmu oma elu, tervise ja üldise toimetuleku pärast, kusjuures ajakirjandusel on siin seda hirmu võimendav roll.

Ka pärast 1990. aastaid on juhtkirjades endiselt juttu Eesti julgeolekust, ent mitte enam varasema kümnendiga samal määral. Muretsemine kuritegevuse pärast on taandunud, ent selle asemel osutavad juhtkirjad murekohtadele majanduslikus toimetulekus. Kuigi kõneaine on mõnevõrra muutunud, ei ole muutunud üldisem väärtusorientatsioon: endiselt on olulised defitsiidiväärtused. Teisisõnu, tunnetatud ohtusid on siiani nõnda palju, et ühiskondlikult on pidevalt tematiseerunud vajadus olla kaitstud ja ellu jääda. See peegeldub ka Turvalisuse väärtusklastri tugevas domineerimises teiste väärtusklastrite üle kogu vaadeldud ajaperioodi vältel.

5.2 Hinnangulised kontekstid

5.2.1 Konsensuslikult positiivsed väärtused

Suurem osa üksikväärtustest esinevad konsensuslikult positiivsetena. Olulisemad üksikväärtused, mida konsensuslikult positiivsetena on kirjeldatud, on Sotsiaalne kord, Tervis, Selgus, Haridus, Distsipliin, Pädevus, Ausus, Avatus, Suutlikkus ja Iseseisvus. Viimane tõuseb tugevalt esile just 1990. aastal, mil Eesti oli taasiseseisvumise lävel. On huvitav, et ülaltoodud üksikväärtused iseloomustavad kalvinistlikku väärtuskomplekti. Kalvinistliku väärtuskomplekti all on siinkohal silmas peetud neid üksteist toetavaid väärtuseid, mis on iseloomulikud hoiakule, mida kirjeldab Max Weber oma teoses “Protestantlik eetika ja

kapitalismi vaim” (2007). Üldistavalt ja kokkuvõtlikult olgu märgitud, et Weber kirjeldab protestantlikku eetikat, mis tähendab pidevat töö tegemist ja inimese õilistumist läbi selle, kusjuures töö toob kaasa endaga ka varandusliku seisuga paranemise. Kuigi Töö tähtsust ja Rasket tööd ei ole nii palju rõhutatud kui ülaltoodud üksikväärtusi, esinevad ka need alati konsensuslikult positiivsete väärtustena. Eesti ei ole küll eriti religioosne ühiskond, ent nende konsensuslikult positiivsete väärtuste põhjal on võimalik aimata, et väärtuseid, mis iseloomustavad protestantlikku tööeetikat, kahtluse alla ei seata.

Eesti Inimarengu Aruande (2008) järgi on elanike jaoks kõigest eluvaldkondadest kõige olulisem perekond. Kummagi ajalehe juhtkirjad aga perekonna rolli või tähtsuse üle enamasti ei arutle, kui välja arvata paar põgusat põiget kooseluseaduse teemal. Pigem domineerivad arutlused selle üle, kuidas võimulolijad raha kasutavad. Võimalik on, et Eesti meediakultuuris on levinud vaikiv kokkulepe, et valgete lehtede ülesanne ei ole eraelu sfääri puudutatavatel teemadel liiga palju sõna võtta, vaid vahendada ja suunata arvamust, mis puudutab just ühiskondlikku elu. Võimalik on aga seegi, et kuna perekonna olulisus on Eestis väga konsensuslikult oluline väärtus, siis see ei tematiseerugi, sest arutleda ega vaielda millegi üle polegi. Võimalik, et näeme aga hiljem selle olukorra muutumist, sest vaidlused selle üle, milline on normaalne perekond või normaalne peremudel, alles koguvad hoogu.

5.2.2 Ambivalentesed väärtused

Väärtuseid, mis rohkem tematiseeruvad, esineb ka ambivalentes käsitluses. Ülaltoodud konsensuslikult positiivsetest üksikväärtustest on tugevalt esindatud vaid Sotsiaalne kord, teiste rõhutamise on aga pigem mõõdukas. Üksikväärtused, mis on kõige tugevamalt esindatud, pole aga alati konsensuslikult positiivsed.

Näiteks Riigi julgeolek, Raha, Käskiv võim, Kokkuvõid, Juriidiline autoriteet ja Võimu omamine on üksikväärtused, mis esinevad küll enamasti konsensuslikult positiivsetena, ent leidub juhtkirju, mis ka nende väärtuste osas on pilkavad või isegi kriitilised. Samasugust tendentsi saab täheldada väärtusklastrite lõikes: Turvalisuse ja Võimu klastrid, mis on tugevamalt esindatud, sisaldavad endas ka rohkem negatiivselt kirjeldatud väärtuseid.

Üks võimalik seletus on see, et konsensuslikult positiivsed väärtused ei tõuse niivõrd palju esile, sest - sarnaselt perekonna oluliseks pidamisele - diskussioonikoht, mille tõttu väärtus tematiseeruks, puudub. Riigi julgeolek, Raha, Käskiv võim, Kokkuhoid, Enesekontroll, Juriidiline autoriteet ja Võimu omamine kuuluvad küll ühest küljest Ingleharti järgi väärtustelgedele, mis ongi Eestile iseloomulikud, ent võimu ja raha kirjeldavad väärtused ei ole käesoleva uurimistöe tulemuste järgi pühad või kõigutamatud. Nende üle vaieldakse palju ning leidub ka juhtkirju, kus neid üksikväärtuseid seatakse kahtluse alla. Olgu aga ka öeldud, et Riigi julgeoleku kui väärtuse osas esines ambivalentset käsitlust vaid ühes valimisse võetud juhtkirjas (Eesti Päevaleht, 26.01.1999) ning muus osas on tegemist mõlema lehe käsitluses siiski konsensuslikult positiivse väärtusega.

Nii Postimehes kui ka Eesti Päevalehes esineb 1993. aastal üksikväärtuste negatiivseid või ambivalentseid kirjeldusi. 1996. aastal on mõlemas lehes ambivalentsete ja negatiivsete väärtuste rõhutamine kasvanud. Postimehe puhul esineb ambivalentseid kirjeldusi peaaegu igas väärtusklastris, Eesti Päevalehe puhul on iroonia, pilked jne suunatud pigem vaid Võimu suunas. Negatiivsed ja ambivalentset väärtuskäsitlused jätkuvad mõlemas lehes veel 1999. aastal.

Võimalik, et negatiivse värvinguga väärtuste rõhutamine taga on ühiskonna ohutunde suurenemine. Viimast võib välja lugeda Turvalisuse väärtuste tematiseerumise kasvust 1990. aastatel (vt ülal). Väärtuste negatiivset või ambivalentset käsitlust võib üldistavalt vaadelda hurjutamise ja hukkamõistuna. Fakt, et ajalehtede toimetused pidasid otstarbekaks hurjutada, kõneleb sellest, et otsiti süüdlast või vastutajat.

Pärast sajandivahetust ambivalentsete väärtuskirjelduste hulk väheneb, kusjuures Eesti Päevalehes algab kahanemine varem. 2008. aastal toimub aga huvitav pööre. Sel aastal pole Eesti Päevalehes ambivalentseid väärtuskäsitlusi peaaegu üldse, Postimehes on need aga võrreldes eelneva vaadeldud aastaga (2005) kasvanud. Kuna 2008. aasta on ka väärtusklastrite ja üksikväärtuste osas just see aasta, kus kahe ajalehe juhtkirjad kõige rohkem erinevad, pole erinevus ilmselt juhuslik. Üks võimalik selgitus on see, et pöördelised sündmused, mis nii 2007. kui ka 2008. aastal (majanduskriis, aprillirahutused 2007. aastal) Eesti ühiskondlikus elus tooni andsid, tekitasid ka mõlema ajalehe toimetustes vastukajasisid, ent reaktsioonid nendele olid erinevad.

Võimalik, et ambivalentsete käsitluste kasv Postimehes on seotud eelneva aasta aprillikuus toimunud rahutustega ning viitab vajadusele leida süüdlane. Samal ajal on seda oletust raske eksplitsiitselt tõestada, sest temaatiliselt on 2008. aasta Postimehes palju kirjum kui Eesti Päevalehes, kus domineerib tugevalt majanduskriisi teema. Eesti Päevalehes sel aastal kellegi üle nalja ei tehta, küll aga rõhutatakse Kokkuhoiu, Enesekontrolli ja Distipliini vajadust ning räägitakse jätkuvalt Rahast. Eesti Päevaleht rõhutab nendes majanduskriisi käsitlevates juhtkirjades omavastutuse osa majanduslikesse raskustesse sattumisel. Seega, saab väita, et Postimees ja Eesti Päevaleht erinesid 2008. aastal ka selle poolest, et Eesti Päevaleht rõhutas inimeste endi agentsuse tähtsust, Postimees proovis aga pigem osutada süüdlase olemasolule.

2011. aastal on ka Postimehes ambivalentsete väärtuskäsitluste hulk taas vähenenud ning viimasel vaadeldud aastal (2014) on negatiivsete väärtuskäsitluste hulk mõlema ajalehe juhtkirjades võrreldes konsensuslikult positiivsetega peaaegu olematu. Ka lehtede väärtusorientatsioonid muutuvad sarnasemaks, mis näitab, et 2008. aasta juhtkirjade põhjal tuvastatud lehtede erinevad väärtusorientatsioonid, sealhulgas erinevus ambivalentsete väärtuste käsitlemisel, on taandunud.

Kõige ambivalentsemalt on üksikväärtustest käsitletud Poliitikat. Valimisse võetud aastate seas on ka selliseid, kus Poliitikat on käsitletud negatiivselt rohkem kui konsensuslikult positiivselt. Kuigi ambivalentsetest esineb ka näiteks Kaskiva võimu ja Raha suhtes, on just sõna “poliitiline” omandanud negatiivse värvingu. Mõlema ajalehe juhtkirjades esineb hukkamõistu parteipoliitika, parteistumise, poliitiliste huvide jne suunas. “Poliitika” tähistab juhtkirjades käsitluses enamasti võimumänge ja huvide konfliktide lahendamist (*politics*) ning vähemal määral riiklikku tegevust (*policy*).

Kui juhtkirjades on juttu valitsusest, kohalikest omavalitsustest jms ehk Kaskivast võimust, siis nende institutsioonide olemasolu on enamasti käsitletud normina isegi siis, kui konkreetsetele inimestele, kes institutsiooni raames tegutsevad, on etteheiteid. Kui aga inimesed tegutsevad poliitikutena, esineb mõlema ajalehe juhtkirjades hukkamõistvat hinnangut palju enam.

Ambivalentne suhtumine Poliitikasse näitab küllap usaldamatust või tüdimust poliitilise süsteemi ja poliitikute suhtes. Inimeste võõrandumine Poliitikast on kooskõlas ka Sztompka (2004: 155-195) postkommunistlike riikide kirjeldusega, mille kohaselt

iseloomustab endiseid sotsialismimaid poliitiline apaatia. Kuigi usaldusnäitajad on pärast 1990. aastate keskpaika Eestis tõusnud (Heinsar 2013: 112-118), ei laiene see usaldus poliitikutele.

5.3 Eesti Päevalehe ja Postimehe väärtusorientatsioonide võrdlus

5.3.1 Üksikväärtuste võrdlus

Kaht ajalehte saab võrrelda alates 1993. aastast, mil juhtkirjad on tuvastatavad ka Eesti Päevalehes. 1990. aastatel on mõlemas ajalehes olulised üksikväärtused need, mis on seotud võimu ja rahaga, ent esineb ka mõningaid erinevusi. Võrreldes Postimehega on Eesti Päevalehes olulisem üksikväärtus Sotsiaalne õiglus. Lisaks rõhutab Eesti Päevaleht Raha olulisust rohkem kui Postimees. Samal ajal rõhutab Postimees võrreldes Eesti Päevalehega enam Riigi julgeoleku ja Poliitika olulisust.

2002. aastal ja 2011. aastal on Postimehes olulisel kohal ka konsensuslikult positiivsena kirjeldatud üksikväärtus Füüsiline heaolu, mis lõhub mõnevõrra ülal kirjeldatud kalvinistliku väärtuskomplekti rõhutamist. Eesti Päevaleht aga Füüsilist heaolu niivõrd olulise väärtusena ei tõstata.

Kuigi 2002. ja 2005. aastal on Postimehes ja Eesti Päevalehes üksikväärtuste rõhutamine mõnevõrra erinev, on mõlemas lehes endiselt olulisel kohal Käskiv võim ja Raha, kusjuures nendel aastatel ei erine ka nende väärtuste rõhutamine kahe lehe võrdluses kuigi suurel määral. Postimehes on nendel aastatel olulised ka Haridus, Juriidiline autoriteet, Rikkus ja Suutlikkus, mis on kõik õiguslik-ratsionaalsed väärtused. Eesti Päevalehes on samuti oluline õiguslik-ratsionaalne väärtus Mõjukus, kuid ka postmodernsed väärtused Enesekontroll ja Selgus ning traditsiooniline väärtus Distsipliin. Üldistavalt võib võita, et kahe lehe üksikväärtuste rõhutamises esineb nendel aastatel küll erinevusi, kuid suuremas plaanis (vt ka väärtusklastrite võrdlus allpool) on ajalehtede väärtusorientatsioonid sarnased.

2008. ja 2011. aastal on mõlemas lehes olulised üksikväärtused endiselt Raha ja Käskiv võim, ent Eesti Päevaleht rõhutab enam Raha ja Kokkuhoiu olulisust ning Postimees rõhub enam Sotsiaalsele korrale. Nagu ka ülal kirjeldatud, erinevad 2008. aastal lehtede

väärtusorientatsioonid enim. On ühemõtteliselt tuvastatav, et Eesti Päevalehe juhtkirjades on sel ajal olulisimateks üksikväärtusteks Raha, Kokkuhoid ja Distipliin ning tugevalt on tematiseeritud majanduskriis. Postimehes on samal aastal olulisimad üksikväärtused Sotsiaalne kord ja Käskiv võim. Kuigi aasta varem toimunud aprillikuistest rahutustest juttu ei ole, on võimalik, et selle järelkajad on lehe teemavalikut ja tooni mõjutanud, seda enam, et majanduskriisist erinevalt Eesti Päevalehest Postimehes valimisse võetud juhtkirjades juttu pole.

Kui 2002. ja 2005. aastal olid kahe lehe väärtusorientatsioonid pigem sarnased, siis 2008. aastal väljendavad juhtkirjad eri lehtedes erinevate üksikväärtuste olulisust. Erinevus üksikväärtuste rõhutamises jätkub ka 2011. aastal, ehkki väärtusklastrite võrdluses (vt allpool) on lehed muutunud sarnasemaks. Kui 2011. aastal domineerib Eesti Päevalehes üksikväärtus Raha, siis Postimehes hoopis Sotsiaalne kord, Käskiv võim ja Füüsiline heaolu.

Ka 2014. aastal rõhutavad lehed mõnevõrra erinevaid üksikväärtuseid. Postimehes on endiselt olulisimad Sotsiaalne kord ja Käskiv võim, nende kõrval ka Raha ja Pädevus. Ka Eesti Päevalehes on endiselt Raha üks olulisemaid üksikväärtuseid, ent selle tähtsus on pisut taandunud. Lisaks on olulised üksikväärtused Tehnoloogia, Käskiv võim, Suutlikkus ja Vastutav olemine.

Kokkuvõtlikult võib öelda, et Eesti Päevalehte iseloomustab Raha kui väärtuse rõhutamine ning rahasummade kasutamine argumenteerimisel. Postimeest iseloomustab aga võimul olevate inimeste tegevuse jälgimine (Käskiv võim) ja neile hinnangu andmine. Toodud võrdlus ei tähenda, et kumbki leht ainult üht laadi retoorikat kasutaks. Mõlemad lehed jälgivad võimul olevate inimeste tegemisi ja räägivat Rahast, ent kui kaht lehte võrrelda, siis torkab silma see erinevus.

5.3.2 Väärtusklastrite võrdlus

Nii Eesti Päevalehes kui ka Postimehes esinevad enamasti väärtusklastrid Turvalisus ja Võim. Nende väärtusklastrite omavaheline suhe on aga kahe lehe puhul erinev. Eesti Päevalehe puhul domineerib kindlalt Turvalisuse olulisus ning Võimust olulisemgi on näiteks 2008. aastal Saavutus.

Saavutuse väärtusklastri on Postimehega võrreldes Eesti Päevalehes tugevamalt esindatud, ent mõlema lehe puhul ilmneb, et antud väärtusklastri olulisus on heitlik. Näiteks 2008. aastal langeb see Postimehes, ent tõuseb Eesti Päevalehe juhtkirjades. Nagu ka ülal kirjeldatud, on 2008. aasta see aeg, mil kahe lehe väärtusorientatsioonid kõige rohkem erinesid. Eriti ilmekas on see erinevus just väärtusklastrite võrdluses.

Võimu väärtusklastri on Postimehes tugevamini esindatud. Postimehe juhtkirjades esineb aastakäike, mil Võim on Turvalisusest olulisem või sama oluline (näiteks 1993. ja 2002. aasta). Eesti Päevalehes on Postimehega võrreldes olulisem Turvalisuse väärtusklastri, nagu on Eesti Päevalehes Postimehest enam rõhutatud üksikväärtust Raha (üksikväärtus Raha kuulub Turvalisuse väärtusklastri. Võimu väärtusklastri, mis on Postimehes Eesti Päevalehest tugevamalt esindatud, tõuseb olulisemaks aga mitme üksikväärtuse (näiteks Poliitika, Tunnustus, Suutlikkus) toel.

Läbi aastate torkab silma ka, et kuigi nii Konformismi kui ka Traditsiooni väärtusklastrid on pidevalt ühed vähem olulisemad mõlemas lehes, siis Eesti Päevalehes on pea alati tugevamini esindatud Konformismi ja Postimehes Traditsiooni väärtusklastri. Ilmekalt tuleb see erinevus välja taaskord 2008. aasta näitel, mil Eesti Päevaleht rõhutas üksikväärtustest Konformismi väärtusklastri kuuluva Distsipliini olulisust, Postimehes aga Traditsiooni väärtusklastri kuuluva Rahvusliku uhkuse olulisust. Distsipliinist on Eesti Päevalehes sel aastal juttu eelkõige seoses Rahaga ja majanduskriisiga. Postimehe puhul jäid aga valimisse juhtkirjad, kus oli juttu emakeelepäeva tähtsusest, presidendi aumärkidest ja eestlaste üldisest võimekusest. Taaskord tuleb tõdeda, et 2007. aasta aprillirahutustega on neid teemavalikuid üheselt mõistetavalt raske siduda, ent kuna rahutused toimusid suuresti rahvusliku konflikti pinnalt, siis on võimalik, et tegemist on reaktsiooniga tunnetatud ohule eestlaste kui rahvuse suhtes.

Universalismi väärtusklastri on kogu vaadeldud aja jooksul üks nõrgemini esindatuid ning klastri esindatuses aja jooksul märkimisväärseid muutuseid kummaski lehes ei ole. Ka heatahtlikkuse väärtusklastri on üks nõrgemini esindatuid, ent selle esindatuses on muutusi rohkem. Eesti Päevalehes ja Postimehes muutub heatahtlikkuse esindusmäär sarnaselt: 1993. aastal on see mõõdukalt tugev, kahaneb aga samal kümnendil, tõuseb siis veidi jälle 2002. aastal ning jääb edaspidi ligikaudu samale tasemele. Mõlema lehe puhul on kõigist väärtusklastritest vähim oluline Stimulatsioon. See on ka mõistetav, sest

Stimulatsiooni väärtustamine tähendab muutuste väärtustamist, ent Turvalisuse väärtustamise tingimustes ihaletakse pigem stabiilsust.

Mõlemas lehes toimus 2002. ka üks teine muutus. Nimelt oli tolle aastani Enesesuunamise väärtustamine tugevamini esindatud Eesti Päevalehes. Alates 2002. aastast kuni 2011. aastani on aga Eesti Päevalehes Enesesuunamise olulisus madal ja Postimehes kõrgem. 2011. aastal ja 2014. aastal on lehed Enesesuunamise väärtustamise osas sarnased. See tulemus langeb kokku ka muude ülaltoodutega, mida võib kokkuvõtlikult üldistada järgnevalt.

1990. aastatel toimus ühiskonnas nihe Turvalisuse väärtustamise suunas, sest tajuti ohtu nii rahvuse kui ka indiviidi tasandil. 2000. aastate esimesel poolel on küll Turvalisus endiselt olulisim väärtusklastrite, ent on märke ka postmodernsete väärtuste ja väärtusklastrite tõusust. 2008. aastal valitseb aga kahe lehe juhtkirjade väärtusorientatsioonides segadus või reageeritakse erinevalt hilistele sündmustele. Hiljem on aga väärtusorientatsioonid klastrite osas kahes lehes taas sarnasemaks muutunud.

On huvitav märkida, et Schwartzi, Cieciuchi, Vecchione et al (2012) välja pakutud idee järgi, et Schwartzi väärtusklastrite puhul saab kõnelda individualistlikust-kollektivistlikust skaalast ning kasvu-enesekaitse skaalast, paistab Postimehe ja Eesti Päevalehe pingeväli asetsevat just viimasel. Nii individualistlikud (Hedonism, Stimulatsioon) kui ka kollektivistlikud (Heatahtlikkus, Traditsioon, Turvalisus) väärtused ei ole võrreldes kasvu (Enesesuunamine, Universalism) ja enesekaitse (Võim, Turvalisus) väärtuste käsitleste ja arutlustega niivõrd agendas. Üldisemalt võib öelda, et Postimehe ja Eesti Päevalehe juhtkirjades ei murta eriti pead selle üle, kas ühiskondlikud hoiakud peaksid olema pigem individualistlikud või kollektivistlikud, küll aga selle üle, kas peaksime tegelema enesekaitsega või kasvuga.

5.4 Väärtusorientatsioonide muutumine ajavahemikus 1990-2014

Üldises plaanis ei ole vaadeldud aja jooksul kummaski uuritud ajalehes märkimisväärset väärtusnihet toimunud. Nagu on ka kirjeldatud WVS-s, on Eestis esikohal defitsiidi- ja õiguslik-ratsionaalsed väärtused. Käesoleva töö raames indikeerib seda Turvalisuse ja Võimu väärtusklastrite pidev domineerimine teiste väärtusklastrite üle.

Turvalisuse ja Võimu osatähtsus on küll mõnevõrra kõikunud ning Eesti Päevaleht väärtustab pigem Turvalisust ja Postimees teise väljaandega võrreldes rohkem Võimu. Ent ei saa väita, et isegi viimase valimisse võetud aasta (2014) juhtkirjad näitaksid juurdunud suunamuutust näiteks Saavutuse väärtustamise poole.

1990. aastatel suurenes Turvalisuse osatähtsus. Uue sajandi hakul see küll pisut vähenes, ent Turvalisus jäi endiselt kõige olulisemaks väärtusklastriks. 2008. aastal toimunud muutused väärtuste esindatuses on tingitud arvatavasti ühiskondlikest sündmustest - kindel on see, et vähemasti Eesti Päevalehes annab tooni majanduskriis ja on võimalik, et Postimehes (aga ka Eesti Päevalehes) on muutused tingitud eelnenud aasta aprillirahutustest ja sellele järgnenud ühiskondlikust debatist, ohutunde suurenemisest jne. Võimalik, et kui neid sündmusi poleks olnud, oleks Turvalisuse väärtusklastri esindatus jätkanud stabiilset vähenemist, ent 2008. aastal on väärtusorientatsioonid piltlikult öeldes segi paisatud. Hiljem on need aga taas stabiliseerunud, ent lõppkokkuvõttes ei ole võrreldes 1990. aastatega siiski suurt muutust toimunud. Üksikväärtuste puhul saab küll mõningasest väärtusnihkkest rääkida (näiteks Raha tähtsuse suurenemine, eriti Eesti Päevalehes, sajandivahetuse ajal ja ka pärast seda), kuid õiguslik-ratsionaalsed ja defitsiidiväärtused on mõlemas lehes domineerinud kogu vaadeldud perioodi vältel.

Küllap on Turvalisuse väärtustamisega seotud ka Eesti inimeste kahetine suhtumine tolerantsusesse. Nagu ülal (vt ptk Empiiriline kontekst: väärtushinnangud Eestis) kirjeldatud, on tolerantsus arenenud Eestis kahes suunas, kusjuures vähem tolerantsemateks on ühiskond muutunud immigrantide ja võõrtöajõu suhtes. Leian, et seda suunda ei saa selgitada pelgalt sellega, et inimesed on mures oma sissetuleku (Raha) pärast ning pelgavad seetõttu konkurentsi tööturul ega taha ka võõrastele sotsiaalabi pakkuda. Inimesed väärtustavad Turvalisust siiski kõige üldisemalt siis, kui nad tunnevad end ebakindlalt, ei oska tulevikult

midagi oodata ning iga muutust nähakse pigem ohtlikuna. Tuletagem meelde ka, et Stimulatsiooni väärtusklaster on käesoleva uurimistöö tulemuste järgi kõige vähem esindatud. Stimulatsioon tähendab põnevust ja vaheldust, ent siinsed elanikud igatsevad pigem seda, et neil oleks kindel pind jalge all. Inimesed on hirmul - ja mitte vaid immigrantide pärast, vaid kartus ja muretsemine on suuresti kogu eluhoiakut kirjeldavad sõnad. Umbusk immigrantide ja võõrtööjõu suhtes on vaid üks selle hoiaku ilminguid.

Ka samasooliste kooselu vastasust saab - kui ehk mõned religioossed rühmitused välja arvata - suuresti põhjendada küllap hirmu ja vastumeelsusega kõige suhtes, mis ähvardab hävitada status quo'd. Inimesed, kes tunnevad end ebakindlalt, tahaksid end paremini tunda ja tahaksid ehk ka (materiaalsete) olude paranemist, aga kiired muutused ärritavad, hirmutavad ja tekitavad erinevaid negatiivseid reaktsioone apaatiast agressiivsuseni. Selle põhjal võib väita, et parim poliitika, kuidas suurendada sallivust nii seksuaalvähemuste kui ka sisserännanute vastu, oleks tõsta inimeste üldist elatustaset ja pakkuda stabiilset elukeskkonda. Kuidas seda teha, on iseasi.

Kui Eestis oli ebakindlus 1990. aastatel tingitud suuresti taasiseseisvunud riigi haprusest ja majanduslikust kitsikusest, siis hiljem, materiaalsete olude paranedes, on endiselt Turvalisuse väärtusklaster Eestis üks olulisemaid. Selle põhjused võivad aga nüüdseks olla pisut muutunud. Kuigi näiteks uute tehnoloogiliste lahenduste kasutamiselevõttu võib kirjeldada kui positiivset innovatsiooni, hirmutab inimesi ka liiga kiire progress, eriti kui progressi maht ja ulatus ületab inimtaju võimet neid hoomata. Kõigele lisaks on inimesed tänu uutele tehnoloogiatele järjest enam teadlikud kõigist ohtudest, mis neid, nende kodusid ja riike, aga ka kogu planeeti ohustavad.

Eeltoodut, aga ka majanduse ja poliitika vahekordade, isiklike suhete ja peremudelite muutuseid ning kõige üldisemalt inimese võimetust end ümbritsevat keskkonda kontrollida on kirjeldanud Ulrich Beck oma teoses "Riskihiskond" (2005). Eesti ei ole kirjeldatud tendentside ilmnemise osas erilises seisus, samalaadseid arenguid võib leida pea kõigist teistest riikidest. Ka sotsioloog Judy Wajcman kirjeldab oma värskes raamatus "Pressed for Time. The Acceleration of Life in Digital Capitalism" ärevust ja psühholoogilist survet, mida tingib ajapuuduse tunnetamine. Wajcmani järgi on läänelikes riikides levinud arusaam, et vooruslik inimene on see, kellel on pidevalt kiire ja kes teeb pidevalt tööd. See ühtib

kalvinistliku väärtuskomplekti kirjeldusega, mida saab tuvastada ka Eesti Päevalehe ja Postimehe juhtkirjades.

Nagu eelnevalt (vt ptk Teoreetiline ja empiiriline kontekst) mainitud, on peab inimväärtuste hierarhia rangelt paika vaid USA-s. See tähendab, et vaid sealne keskkond on tinginud seda, et inimesed hoolitsevad kõigepealt oma materiaalsete vajaduste eest ehk teisisõnu rõhutavad defitsiidiväärtuseid, ning kui need materiaalsed vajadused on rahuldatud, on ka defitsiidiväärtused n-õ ületatud, andes teed eneseväljenduslikele. Olgu ka märgitud, et USA-s ei ole kuigi tugevalt esindatud ei traditsiooniline ega õiguslik-ratsionaalne domineerimine, mis võib olla üheks selgituseks, miks Maslow seda dimensiooni oma teoorias eiras.

Eestis aga ei ole väärtused väga otseselt Maslow kirjelduste järgi arenenud. Veelgi enam, peame endalt küsima, kas on võimalik, et Eesti ühiskond on üldse kunagi võimeline üle saama ohutundest oma rahvusliku kehandi ehk eesti keelt kõnelevate inimeste säilimise üle. On võimalik, et väikestes ühiskondades, mille jätkumine on pidevalt kahtluse all, ei saagi eneseväljenduslikud väärtused niivõrd tugevalt välja areneda nagu näiteks meie naabermaades Soomes ja Rootsis. Kui nii, siis ei aitaks eneseväljenduslikkuse poole liikuda ka materiaalse heaolu tasemete täielik ühtlustumine nende riikidega. Praeguse seisuga on aga ka tunnetatud materiaalne puudus, eriti võrreldes nimetatud naaberriikidega, kindlasti üheks Eestis väärtusorientatsioone mõjutavaks jõuks.

Võimalik, et oleks vajalik Maslow inimvajaduste hierarhia teooriat oluliselt täiendada, kusjuures toetuda saaks seejuures ka Beckile. Peaksime küsima: mida tahavad ja vajavad inimesed, kes elavad pidevas infomüras? Mida nad väärtustavad? Kuidas mõjutab tehnoloogiline progress eneseväljenduslike väärtuste arengut? Kuidas mõjutab inimele hoomamatult lai ja kiire progress Turvalisuse väärtustamist? Ja, arvestades sellega, et Raha tähistab ka väärtuste vahendamise meetodit - mis on see, mida me selle Raha eest tahame tulevikus osta? Kas järgmisi tehnikaimesid või ehk hoopis puhast vett?

Nimelt tuleb ka silmas pidada, et aja jooksul võivad muutuda nii väärtusorientatsioonid kui ka neid selgitavad mudelid. Kui Schwartz väärtusklastrite omavahelisi suhteid kirjeldas, siis tugines ta inimeste isiklikele kirjeldustele selle kohta, mida nad oluliseks peavad ning tuvastas üksikväärtuste vahel korrelatsioonid. Võimalik on aga, et näiteks Keskkonnahoid, mis kuulub praegu Schwartzi järgi Universalismi klastrisse ja

korreleerub seega positiivselt näiteks Võrdsuse ja Sotsiaalse õigluse väärtustamisega, muutub veel käesoleva sajandi või isegi lähemate kümnendite jooksul palju olulisemaks väärtuseks ning esmatähtsaks. Isegi kui kõik inimesed on tolerantsed, sallivad ja aktsepteerivad üksteise põhiõigusi, ei tähenda see siiski lõplikku vabadust, mida individualismi ülistajad soovivad.

Vähemalt praeguse seisuga ei ole inimkond oma koduplaneedist ja selle ammenduvatest ressurssidest sõltumatuks (vabaks) saanud. Planeedi ressursside ammendumist ennustas Rooma Klubi raport 1972. aastal. 2008. aastal tegi raportist ülevaate Turner, kes leidis, et ennustused kattuvad ka tegelike arengutega. Praeguse üleilmse majandussüsteemi kokkuvarisemist on oodata seega käesoleva sajandi keskpaigas. Seda, et kapitalism ei suuda looduslikust keskkonnast sõltumatuks püsida, rõhutab ka Jason W. Moore (2000). Moore tõdeb, et looduskeskkonna kaubastamine on kapitalistliku süsteemi arenguloogikasse sisse kirjutatud ning prognoosib, et lähemal ajal on paratamatu maailmamajanduse süsteemi põhjalik ümberstruktureerimine. Küllap võime siis näha ka väärtusorientatsioonide muutumist nii Eestis kui ka maailmas tervikuna.

6. MEETODIKRIITIKA

Käesolevas uurimistöös on kasutatud summeerivat kvalitatiivset sisuanalüüsi. Kvalitatiivse meetodi puhul on üldjuhul ohuks ja raskendavaks teguriks uurija enda subjektiivsus. Kvalitatiivset sisuanalüüsi viib siiski läbi inimene, mitte masin, ja see ongi kvalitatiivse sisuanalüüsi tugevus, ent siiski samal ajal ka nõrkus. Tegemist ei ole sajaprotsendiliselt kontrollitava ja tõestatava teadmise, mille tõsikindlus oleks võrreldav näiteks matemaatilise tõega. Samal ajal on aga võimalik, et tegemist on *uue* teadmise, mida mitmete objektiivsemate meetoditega ehk ei olegi võimalik saavutada.

Taolisi uusi teadmisi on võimalik tuletada eeskätt uurimistöös käigus saadud andmeid tõlgendades, samal ajal on aga just andmete saamise, st kodeerimise protsess see, mille puhul varitsevad uurija subjektiivsusest tulenevad ohud. Selleks, et neid ohtusid elimineerida, küsisin ka teistelt inimestelt, kuidas nemad üht või teist sõna, lauset, väljendit tõlgendasid - kas on tegemist näiteks üksikväärtuse Viisakuse või Eetikaga. Lisaks, et omaenda sõnadele omistatud konnotatsioonidest mitte liigselt mõjutatud olla, kasutasin ka eesti keele seletavat sõnaraamatut, et kontrollida, milline on kodeeritava kirje kõige laiemalt levinud tähendusväli.

Tuleb silmas pidada ka, et ka kõik lehelugejad, kes on uuritud juhtkirju lugenud, on neid küllap tõlgendanud omal viisil. Nende kõigi tõlgendusmustrid on isiklikud ja unikaalsed ning siinkirjutaja omast erinevad. See kehtib ka juhtkirja kirjutaja kohta. Seega, on väga raske hõlmata kõiki väärtusi, mida juhtkiri pidi kirjutaja teadlike ja ebateadlike otsuste järgi sisaldama, ning ka neid väärtusi, mida leheauditoorium teadlikult või vähem teadlikult juhtkirjas tõlgendas sisalduvat.

Käesolevas töös kasutatud meetodi puhul olid lihtsustamise huvides erineva mahuga kirjed ühes juhtkirjas kodeeritud samakaalulistena. Kui väärtus esines, oli see kodeeritud numbriliselt vahemikus (-2 - +2). See vahemik oleks võinud olla ka laiem, näiteks (1-10), ent see on ka tingitud uurija seatud eesmärkidest.

Käesoleva töö üheks eesmärgiks oli tuvastada konsensuslikult positiivsete ja negatiivselt või ambivalentset (st enamasti irooniliselt) esitatud väärtuseid ja nende omavahelist suhet uurida. Kui aga eesmärgiks oleks näiteks tuvastada, kui palju kordi ühes

juhtkirjas mõnda väärtust on rõhutatud, siis peaks skaala ilmselt olema laiem. Eraldi küsimuseks on sellisel juhul aga see, kuidas saab siiski kirjalikku teksti või selle osasid mõõta ning mis on need osad, mida mõõta. Üks võimalus oleks kodeerida iga üksikut sõna, ent siinkirjutaja leidis, et juhtkirjad ei allu sellisele loogikale. Näiteks Eesti Päevalehe 2005. aasta 22. septembri juhtkiri on kirjutatud läbinisti iroonilises võtmes, n-ö läbi lilled, ning üksikute sõnade kodeerimine ei oleks mitte kuidagi võimaldanud tegelikku tähendust tuvastada. Sama juhtkiri näitab ka ilmekalt, miks ei saa juhtkirjade puhul mõõta sedagi, kuivõrd tugevalt on üksikväärtused omavahel võrrelduna ühe teksti sees rõhutatud.

Juhtkirjad on äärmiselt keerulised ja mitmetasandilised tekstid, kus esineb nii selgelt rõhutatud väärtusi kui ka vihjeid, ironiat, ridade vahele kirjutatud eeldusi, viiteid muudele sündmustele jne. Seepärast on vajalik ka, et uurija teaks kirjeldatud sündmuste konteksti. Näiteks teisest kultuuriruumist pärit inimene kodeerinuks küllap mõningaid üksikväärtusi teistmoodi või oleksid need jäänud tal hoopis märkamata. Ent samamoodi on ka võimalik, et ka siinkirjutaja mentaalne kaart Eesti päevapoliitilistest sündmustest ja lähiajaloost on lünklik.

Ideaaljuhul oleks olnud vajalik ka teise uurija olemasolu. Teine uurija võinuks samasugustel alustel tekstid kodeerida ning seejärel oleks saanud esialgseid tulemusi võrrelda ja konsensuse leida. Magistritöö puhul pole aga kahasse töötamine võimalik. Praegusel juhul oli tegu aga ühe uurija jaoks väga suure väljakutsega.

KOKKUVÕTE

Käesoleva uurimistöö eesmärk oli uurida kahe Eesti suurema valge ajalehe Postimehe ja Eesti Päevalehe juhtkirjades ajavahemikus 1990-2014 esindatud väärtuseid. Selleks on kasutatud summeeriva kvalitatiivse sisuanalüüsi meetodit. Kodeerimissüsteemi väljatöötamiseks ja uurimuse teoreetiliseks raamistuseks tuginesin Lasswellile, Rokeachile, Schwartzile ja Inglehartile. Nende teoreetikute väärtussüsteeme integreerides lõin üksikväärtuste nimekirja, mis omakorda jagunevad klastriteks.

Uurimistöö tulemuste järgi ei ole vaadeldud ajaperioodil Eestis olulist väärtusnihet toimunud, kuigi mõningaid muutuseid on olnud. Ingleharti postmaterialiseerumisteooria näeb ette, et ühiskonnad liiguvad aja jooksul eneseväljenduslike väärtuste poole, ent selle eelduseks on tunnetatud materiaalne kindlustatus. Eesti ühiskond liikus aga 1990. aastatel eneseväljenduslikest väärtustest eemale, mida illustreerib ka Turvalisuse väärtusklastri esindatuse tõus selle aja jooksul.

Hiljem, pärast sajandivahetust, on küll aimata ühiskondlikku rahunemist (näiteks ei tematiseeru enam nii tugevalt kuritegevus või suhted Venemaaga), millele saabub aga lõpp 2008. aastal. Sel aastal erinevad kahe lehe juhtkirjade väärtusorientatsioonid enim. Võimalik, et see indikeerib lehtede erinevaid hoiakuid ühiskondlike sündmuste suhtes. Hiljem on väärtusorientatsioonid sarnasemaks muutunud. Üldises plaanis aga võrreldes 1990. aastatega suurt muutust märgata ei ole.

Antud uurimistöö tulemused langevad kokku WVS-i, Ingleharti ja Bakeri (2000) ja Sztompka (2004) järeldustega Eesti ning ka teiste Eestiga sarnast lähiminevikku omavate riikide suhtes. Fakt, et tulemused langevad kokku ka teiste uurimustega, kõneleb tõenäoliselt sellest, et lehtede juhtkirjad peegeldavad ühiskonnas levinud väärtusi. Eestis on nendeks Ingleharti järgi õiguslik-ratsionaalsed ja defitsiidiväärtused ja Schwartzi järgi Turvalisus ja Võim. Üksikväärtustest on Eestis olulisimal kohal Raha ja Käskiv võim. Kokkuvõtlikult võib öelda, et Nõukogude Liidu lagunemine ja sellest tingitud ühiskondlikud kiired muutused mõjutavad siiani Eesti elanike väärtusorientatsioone.

Values in Eesti Päevaleht and Postimees 1990-2014

SUMMARY

The aim of this study was to identify the values represented in the editorials of two influential Estonian newspapers, to compare the newspapers, but also ascertain if there has been any major value shift.

The method used was summative qualitative content analysis. The theoretical framework was drawn on the works of Lasswell (1950), Rokeach (1973), Schwartz (2004, 2012) and Inglehart (1990, 2000).

Estonia has taken part of the World Values Survey (WVS) since 1990. The WVS has presented the results using Inglehart's value dimensions. According to WVS, Secular-rational Values (as opposed to Traditional values) and Survival values (as opposed to Self-Expression Values) dominate in Estonia. Furthermore, in the 1990s, Estonia moved further away from Self-Expression Values. In the later years, Estonia has somewhat moved closer to Self-Expression Values, but no major shift has occurred.

This is corroborated by the results of my study. The results show higher Self-Expression values dominating in the year of 1990, but decline in the following years of the same decade. As the results of this study are mainly presented using Schwartz's value clusters, the results are also in unison with the domination of Security cluster throughout all of the studied years. The Security cluster which includes singular values that also characterize Survival values reached its peak in the 1990s.

Although some singular values that characterize Self-Expression have temporarily increased after the 1990s, there has been no major steady shift towards Self-Expression. Furthermore, the value clusters in the year of 2008 show very different reactions to wide social and economic changes that occurred in that very same and previous year (the economic crisis, also possibly rioting and conflict between Estonians and local Russians in April 2007). Later, the value cluster of two newspapers have grown to be more similar. Yet, they still show the domination of Security and Power cluster, which is in comport with the domination of Secular-rational and Survival Values.

Keywords: values, editorials, Estonia, Lasswell, Rokeach, Schwartz, Inglehart

KASUTATUD KIRJANDUS

Beck, U. (2005). *Riskiühiskond. Teel uue modernsuse poole*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.

Chadwick, R. W. (1991). Social Justice and the Politics of Democracy. Hsiung, J. & Cheng, C. (toim.). *Distribution of Power and Rewards* (lk 63-80). Lanham: University Press of America.

Gerbner, G. (1969). Toward "Cultural Indicators": the Analysis of Mass Mediated Public Message Systems. Krippendorff, K., Gerbner, G., Holsti, O. R., Paisley, W. J. & Stone, P. J. (toim.). *The Analysis of Communication Content: Developments in Scientific Theories and Computer Techniques* (lk 123-132). New York, Sydney, Toronto: John Wiley.

Habermas, J. (2001). *Avalikkuse struktuurimuutus: uurimused ühest kodanikuühiskonna kategooriast*. Tallinn: Avatud Eesti Fond.

Heinsar, J. (2013). Vaba aeg ja sotsiaalsed suhted elukvaliteedi näitajatenä. *Sotsiaaltrendid* (lk 106-125). Tallinn: Statistikaamet.

Hess, B. B., Markson, E. W. & Stein, P. J. (2000). *Sotsioloogia*. Tallinn: Külim.

Inglehart, R. (1990). *Culture Shift in Advanced Industrial Society*. New Jersey: Princeton University Press.

Inglehart, R. (1997). *Modernization and Postmodernization: Cultural, Economic, and Political Change in 43 Societies*. New Jersey: Princeton University Press.

Inglehart, R. & Baker, W. E. (2000). Modernization, Cultural Change, and the Persistence of Traditional Values. *American Sociological Review* , 65: 1, 19-51.

Kalmus, V. (1999). Väärtused Eesti aabitsais käesoleval sajandil. J. Mikk (toim.). *Väärtuskasvatus õppekirjanduses* (lk 23-37). Tartu: Tartu Ülikooli pedagoogika osakonna väljaanne nr 8.

Kalmus, V. & Vihalemm, T. (2004). Eesti siirdekultuuri väärtused. Kalmus, V., Lauristin, M. & Pruulmann-Vengerfeldt (toim.). *Eesti elavik 21. sajandi algul: ülevaade uurimuse Mina. Maailm Meedia tulemustest* (lk 31-43). Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.

Kalmus, V., Saar, A., Lauristin, M. Lõhmus, M., Sutrop, M., Kraav, I., & Siibak, A. (2009). Vaimne keskkond. Kalmus, V. (toim.). *Eesti Inimarengu Aruanne 2009* (lk 107-131). Tallinn: Eesti Koostöökogu.

Kuczynski, L. (2001). Values, Development of. Smelser, N. J. & Baltes, P. B. (toim.). *International Encyclopedia Of The Social & Behavioral Sciences* (lk 16148-16150). Oxford: Elsevier Science Ltd.

Laherand, M.-L. (2008). *Kvalitatiivne uurimisviis*. Tallinn: Meri-Liis Laherand.

Lasswell, H. D. & Kaplan, A. (1950). *Power and Society. A Framework for Political Inquiry*. Yale: Yale University Press.

McCombs, M. E. & Shaw, D. L. (1977). The Agenda-Setting Function of the Press. Shaw, D. L. & McCombs, M. E. (toim.). *The Emergence of American Political Issues: The Agenda-Setting Function of the Press* (lk 1-18). St Paul: West Publishing Co.

McQuail, D. (2000). *McQuaili massikommunikatsiooni teooria*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.

Moore, J. W. (2000). Environmental Crises and the Metabolic Rift in World-Historical Perspective. *Organization and Environment*, 13, 123-157.

Namenwirth, Z. & Weber, R. (1987). *Dynamics of Culture*. Boston: Allen & Unwin.

Pullerits, P. (1997). *Ajakirjanduse põhižanrid. Uudis, olemuslugu, juhtkiri*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.

Realo, A. (2013). Väärtused. Heidmets, M. (toim.). *Eesti Inimarengu Aruanne 2012-2013. Eesti maailmas* (lk 43-53). Tallinn: Eesti Koostöökoogu.

Rezsóhazy, R. (2001). Values, Sociology of. Smelser, N. J. & Baltes, P. B. (toim.), *International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences* (lk 16153-16158). Oxford: Elsevier Science Ltd.

Rokeach, M. (1973). *The Nature of Human Values*. New York: The Free Press.

Gaskell, G. & Tsirogianni, S. (2011). The Role of Plurality and Context in Social Values. *Journal for the Theory of Social Behaviour*, 41: 4, 441-465.

Saar, J., Markina, A., Ahven, A., Annist, A. & Ginter, J. (2002). *Kuritegevus Eestis 1991-2001*. Kasutatud mai 2015 <http://www.andmemasin.eu/reports/failid/235-kuritegevus-eestis-1991-2001.pdf>

Schwartz, S. H. (2004). Mapping and interpreting cultural differences around the world. Vinken, H. Soeters, J. & Ester, P. (toim.), *Comparing cultures, Dimensions of culture in a comparative perspective* (lk 43-73). Leiden: Brill.

Schwartz, S. H. (2012). An Overview of the Schwartz Theory of Basic Values. *Online Readings in Psychology and Culture*, 2(1). Kasutatud märts, aprill, mai 2015 <http://scholarworks.gvsu.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1116&context=orpc>

Schwartz, S. H., Cieciuch, J., Vecchione, M., Davidov, E., Fischer, R., Beierlein, C., Ramos, A., Verkasalo, M., Lönnqvist, J.-E., Demirutku, K., Dirilen-Gumus, O. & Konty, M. (2012).

Refining the Theory of Basic Individual Values. *Journal of Personal and Social Psychology*, 104: 4, 663-688.

Smith, P. B., Fischer, R., Vignoles, V. & Bond, M. H. (2013). *Understanding Social Psychology across Cultures. Engaging with others in a changing world*. London: Sage.

Sztompka, P. (2004). The Trauma of Social Change: A Case of Postcommunist Societies. Alexander, J. C., Eyerman, R., Giesen, B., Smelser, N. J. & Sztompka, P. (toim.). *Cultural Trauma and Collective Identity* (lk 155-195). Berkeley, Los Angeles, London: University of California Press.

Tartu Ülikooli Televisioon (2007). *Geert Hofstede "Psychology Across Borders"*. Kasutatud mai 2015 <http://www.uttv.ee/naita?id=493>

Turner, G. M. (2008). A comparison of The Limits to Growth with 30 Years of Reality. *Global Environmental Change*, 18, 397-411.

Van Dijk, T. A. (1996). *Opinions and Ideologies in Editorials*. Kasutatud mai 2015 <http://www.discursos.org/unpublished%20articles/Opinions%20and%20ideologies%20in%20editorials.htm>

Van Dijk, T. A. (1998). Opinions and Ideologies in the Press. Bell, A. & Garrett, P. (toim.). *Approaches to Media Discourse* (lk 21-63). Oxford: Blackwell.

Van Dijk, T. A. (2005). *Ideoloogia. Multidistsiplinaarne käsitus* Tartu: Tartu Ülikooli kirjastus.

Vihalemm, P. & Kõuts, R. (2004). Trükisõna ja lugejaskond Eestis 1965-2004. Vihalemm, P. (toim.). *Meediasüsteem ja meediakasutus Eestis 1965-2004* (lk 61-90). Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.

Wajcman, J. (2015). *Pressed for Time. The Acceleration of Life in Digital Capitalism*. London, Chicago: The University of Chicago Press.

Weber, M. (2007). *Protestantlik eetika ja kapitalismi vaim*. Tallinn: Varrak.

The World Values Survey Association. *World Values Survey* kasutatud märts, aprill, mai 2015
<http://www.worldvaluessurvey.org/wvs.jsp>

LISAD

Lisa 1. Valimisse kuuluvad juhtkirjad

LISA 1. Valimisse kuuluvad juhtkirjad						
Aasta	Kuu	Nädal	Nädala- päev	Kuupäev	Pealkiri	Autor
1990	jaanuar	IV	E	22.01.1990 (Postimehes (PM)/Edasis ei ilmunud juhtkirja, asendatud 24.01.1990)	PM/Edasi: Tähelepanu, 2. veebruari	Vahur Kalmre
	veebruari	I	T	06.02.1990 (PM-s/Edasis ei ilmunud juhtkirja, asendatud 28.02.1990)	PM/Edasi: Kust leiamme nüüd uue Poska?	Vahur Kalmre
	märts	II	K	14.03.1990	PM/Edasi: Kolmekesi präänikutemaalt	Tiit Pruuli
	aprill	III	N	19.04.1990	PM/Edasi: Kellele vabadus, kellele vorst	Ivar Kostabi

LISA 1. Valimisse kuuluvad juhtkirjad

Aasta	Kuu	Nädal	Nädala- päev	Kuupäev	Pealkiri	Autor
	mai	IV	R	25.05.1990	PM/Edasi: Teisitimõtlemisses t ja teisiti kirjutamisest	Ivar Kostabi
	juuni	I	E	04.06.1990 (PM-s/Edasis ei ilmunud juhtkirja, asendatud 06.06.1990)	PM/Edasi: Õige aeg julgust näidata	Lauri Vahtre
	juuli	II	T	10.07.1990 (PM-s/Edasis ei ilmunud juhtkirja, asendatud 25.07.1990)	PM/Edasi: Läbirääkimiste eel	Vahur Kalmre
	august	III	K	15.08.1990	PM/Edasi: Enesemääramatu se teel	Vahur Kalmre
	september	IV	N	27.09.1990 (PM-s/Edasis ei ilmunud juhtkirja, asendatud 30.09.1990)	PM/Edasi: Erakonnad on ühinenud, kuid kelle vastu?	Ivar Kostabi

LISA 1. Valimisse kuuluvad juhtkirjad

Aasta	Kuu	Nädal	Nädala- päev	Kuupäev	Pealkiri	Autor
	oktoober	I	R	05.10.1990	PM/Edasi: Kuidas taastada põhiseaduslikku riigivõimu?	Kalle Muuli
	november	II	E	12.11.1990	PM/Edasi: Jutt käib, elu seisab	Ivar Kostabi
	detsember	III	T	18.12.1990	PM/Edasi: Haukuv koer ei hammusta	Kalle Muuli
1993	jaanuar	IV	K	27.01.1993 (PM-s ei ilmunud juhtkirja, asendatud 01.02.1993)	Eesti Päevaleht (EPL): [pealkiri puudub] PM: 100 päeva	Aivar Jarne
	veebruari	I	N	04.02.1993 (PM-s ei ilmunud juhtkirja, asendatud 13.02.1993)	EPL: [pealkiri puudub] PM: Kaitseminister piiramisrõngas	Kalle Muuli

LISA 1. Valimisse kuuluvad juhtkirjad

Aasta	Kuu	Nädal	Nädala- päev	Kuupäev	Pealkiri	Autor
	märts	II	R	12.03.1993	EPL: [pealkiri puudub] PM: Poliitikute vastutus ja valulävi on erinev	Hannes Rumm
	aprill	III	E	19.04.1993	EPL: [pealkiri puudub] PM: Enesessesulgunud Keskerakond	Aivar Jarne
	mai	IV	T	25.05.1993 (PM-s ei ilmunud juhtkirja, asendatud 26.05.1993)	EPL: [pealkiri puudub] PM: Presidendile tahetakse hakata survet avaldama	Ivar Kostabi
	juuni	I	K	02.06.1993 (PM-s ei ilmunud juhtkirja, asendatud 10.06.1993)	EPL: [pealkiri puudub] PM: Öövel ei pidanud piiri	Aivar Jarne

LISA 1. Valimisse kuuluvad juhtkirjad

Aasta	Kuu	Nädal	Nädala- päev	Kuupäev	Pealkiri	Autor
	juuli	II	N	08.07.1993	EPL: [pealkiri puudub] PM: Riigikogu käik	Ivar Kostabi
	august	III	R	20.08.1993 (PM-s ei ilmunud juhtkirja, asendatud 21.08.1993)	EPL: [pealkiri puudub] PM: Luige laul	Aivar Jarne
	september	IV	E	27.09.1993	EPL: [pealkiri puudub] PM: Byrdi parandus lekitab	Aivar Jarne
	oktoober	I	T	05.10.1993	EPL: [pealkiri puudub] PM: Eesti on kriisiriigi sõnakehv naaber	Aivar Jarne
	november	II	K	10.11.1993	EPL: [pealkiri puudub] PM: Käsi peseb kätt	Vahur Kalmre

LISA 1. Valimisse kuuluvad juhtkirjad

Aasta	Kuu	Nädal	Nädala- päev	Kuupäev	Pealkiri	Autor
	detsember	III	N	16.12.1993	EPL: [pealkiri puudub] PM: Kadriorus on igav või kitsas	Allan Alaküla
1996	jaanuar	IV	R	26.01.1996	EPL: Ettevõtja kõige suurem sõber PM: Poola häbi	
	veebruar	I	E	05.02.1996	EPL: Rektor sikutab suukorvi PM: Sõnavabadus Tartu Ülikooli moodi	
	märts	II	T	12.03.1996	EPL: Nigeeria vari Eesti kohal PM: Savisaare revanš	
	aprill	III	K	17.04.1996	EPL: NATO vastust pole veel loota PM: Madalrõhkkond Eesti õhus	

LISA 1. Valimisse kuuluvad juhtkirjad

Aasta	Kuu	Nädal	Nädala- päev	Kuupäev	Pealkiri	Autor
	mai	IV	N	23.05.1996	EPL: Hea nõu militaarturismi asemel PM: Eesti andis järele	
	juuni	I	R	07.06.1996	EPL: Haigla jätab patsiendid ukse taha PM: Suur kollane sõber	
	juuli	II	E	08.07.1996	EPL: Loosungite unustamine maksab kätte PM: Esimese leedi valimiskampaani a	
	august	III	T	20.08.1996	EPL: Nead ja meie PM: Relvakandja raske koorem	
	september	IV	K	25.09.1996	EPL: Põgenike sõnum Euroopale PM: Vähi ja Krafti duett-duell	

LISA 1. Valimisse kuuluvad juhtkirjad

Aasta	Kuu	Nädal	Nädala- päev	Kuupäev	Pealkiri	Autor
	oktoober	I	N	03.10.1996	EPL: Ringkonnakohtu leebus või õiglus PM: Liivale rajatud lootused	
	november	II	R	08.11.1996	EPL: Sirgeselgsust kroonis võit PM: Kuuekroonine bensiin ei kõida	
	detsember	III	E	16.12.1996	EPL: Linnavalitsus mattus lumme PM: Usalduse asemel asjalikkus	
1999	jaanuar	IV	T	26.01.1999	EPL: Riik vintsutab vigastatud sõdureid PM: Memorandum XXI sajandisse	

LISA 1. Valimisse kuuluvad juhtkirjad

Aasta	Kuu	Nädal	Nädala- päev	Kuupäev	Pealkiri	Autor
	veebruar	I	K	03.02.1999	EPL: Igale eestlasele oma vabamajandustsoon PM: Euroopa avaneb	
	märts	II	N	11.03.1999	EPL: Mart Siimanni põrgumasinad PM: Mõrad vene müüdis	
	aprill	III	R	16.04.1999	EPL: Tulumaksuvaba miinimum tõuseb, millal? PM: Hariduse eest maksab maksta	
	mai	IV	E	24.05.1999	EPL: Sõda püha rahalehma pärast PM: Suurus ja selgus	

LISA 1. Valimisse kuuluvad juhtkirjad

Aasta	Kuu	Nädal	Nädala- päev	Kuupäev	Pealkiri	Autor
	juuni	I	T	01.06.1999	EPL: Vaesemate ja jõukamate valdade vastuolu PM: Ajukäábikud ja ärimehed	
	juuli	II	K	14.07.1999	EPL: Reamees Bryan PM: Edevuse laat	
	august	III	N	19.08.1999	EPL: Tulumaksuvabastus kaitsetollide eest PM: Koalitsioon jäi kokku	
	september	IV	R	24.09.1999	EPL: Húvasti, admiral Kõuts PM: Üldsus ootab lahendust	
	oktoober	I	E	04.10.1999	EPL: Eesti õpetaja pole Euroopa kollegist laisem PM: Äraproovitud ummiktee	

LISA 1. Valimisse kuuluvad juhtkirjad

Aasta	Kuu	Nädal	Nädala- päev	Kuupäev	Pealkiri	Autor
	november	II	T	09.11.1999	EPL: Müür ei ole veel langenud PM: Tuline tulevik	
	detsember	III	K	15.12.1999	EPL: Väikese riigi väike luure PM: Rahapesulad avalikuks	
2002	jaanuar	IV	N	24.01.2002	EPL: Valdmann alati jääb PM: Huvasti, olümpia!	
	veebruar	I	R	01.02.2002	EPL: Šmigun vaba kahtlustest PM: Puhtana põrgust	
	märts	II	E	11.03.2002	EPL: Varimajanduse süüdlased PM: Tubli kolm	
	aprill	III	T	16.04.2002	EPL: Käib töö ja vile koos PM: Klantspilt ja mädamuna	

LISA 1. Valimisse kuuluvad juhtkirjad

Aasta	Kuu	Nädal	Nädala- päev	Kuupäev	Pealkiri	Autor
	mai	IV	K	22.05.2002	EPL: Notaritega ikka häda PM: Vara veel	
	juuni	I	N	06.06.2002	EPL: Savisaarele ka kang PM: Läänemere tiiger	
	juuli	II	R	12.07.2002	EPL: Kunst kipub vangikongi PM: Rohkem avatust	
	august	III	E	19.08.2002	EPL: Sinikraede roll PM: Surmaring	
	september	IV	T	24.09.2002	EPL: Kes kaitseks tudengit? PM: Paratamatu tulevik	
	oktoober	I	K	02.10.2002	EPL: Euroteabe raha PM: Saadikud isemajandamisele	

LISA 1. Valimisse kuuluvad juhtkirjad

Aasta	Kuu	Nädal	Nädala- päev	Kuupäev	Pealkiri	Autor
	november	II	N	14.11.2002	EPL: Järjekorrata arstiabi poole PM: Parteistumisvähk	
	detsember	III	R	20.12.2002	EPL: Teistmoodi valimised PM: Mõnitav suhtumine	
2005	jaanuar	IV	E	24.01.2005	EPL: Oleviste kirik Harjumäele PM: Poliitkarussell haiglates	
	veebruar	I	T	08.02.2005	EPL: Sõnasõda tuleb lõpetada PM: Välisminister ummikus	
	märts	II	K	09.03.2005	EPL: Kiviaegne raamatupidamine PM: Üheksa korda mõõda	

LISA 1. Valimisse kuuluvad juhtkirjad

Aasta	Kuu	Nädal	Nädala- päev	Kuupäev	Pealkiri	Autor
	aprill	III	N	21.04.2005	EPL: Valitsuse tagantjärele tarkus PM: Kultuur ja kapital	
	mai	IV	R	27.05.2005	EPL: Eesti kulukaim valitsusviga PM: Vaese mehe kampaania	
	juuni	I	E	06.06.2005	EPL: Res Publica nihkus paremale PM: Afganistani armid	
	juuli	II	T	12.07.2005	EPL: Sadam tuleb ja jutul lõpp PM: Kätesaamatu keeleoskus	
	august	III	K	17.08.2005	EPL: Venemaa ei muutu PM: Linnugriip koputab uksele	

LISA 1. Valimisse kuuluvad juhtkirjad

Aasta	Kuu	Nädal	Nädala- päev	Kuupäev	Pealkiri	Autor
	september	IV	N	22.09.2005	EPL: Kinnisvaramulli pole PM: Ministri kõhupete	
	oktoober	I	R	07.10.2005	EPL: Eesti jätkaku Michael Parkiga PM: Ühed hasartmängud kõik	
	november	II	E	14.11.2005	EPL: Markko Märtini suured küsimärgid PM: Ühinemine või...?	
	detsember	III	T	20.12.2005	EPL: Emakeele agoonia PM: Liiga ilus lubadus	
2008	jaanuar	IV	K	23.01.2008	EPL: Ärevust pildunud miinipildujad PM: Osutus idaohule	EPL: Ardo Kaljuvee

LISA 1. Valimisse kuuluvad juhtkirjad

Aasta	Kuu	Nädal	Nädala- päev	Kuupäev	Pealkiri	Autor
	veebruar	I	N	07.02.2008	EPL: Karistus laste eest? PM: Tänu ajaloo eest	EPL: Ardo Kaljuvee
	märts	II	R	14.03.2008	EPL: Ma ei ütle, sa ei küsi PM: Prestiizne emakeel	EPL: Ardo Kaljuvee
	aprill	III	E	21.04.2008	EPL: Ai, valus on! PM: Vaikiv Eesti	EPL: Ardo Kaljuvee
	mai	IV	T	27.05.2008	EPL: Propagandasõda tuleb "venestada" PM: Plekist Nokia	EPL: Ardo Kaljuvee
	juuni	I	K	04.06.2008	EPL: Inflatsioonikeeris e järellainetus PM: Kultuurikärped	EPL: Erik Aru
	juuli	II	N	10.07.2008	EPL: Riigikaitse, seisak ja hädavale PM: Eurokingad	EPL: Ardo Kaljuvee

LISA 1. Valimisse kuuluvad juhtkirjad

Aasta	Kuu	Nädal	Nädala- päev	Kuupäev	Pealkiri	Autor
	august	III	R	15.08.2008	EPL: Populismi õppetund PM: Lootuskiir hädalistele	EPL: Ardo Kaljuvee
	september	IV	E	22.09.2008	EPL: Kui turg ütleb üles PM: Absurdne olukord	EPL: Ardo Kaljuvee
	oktoober	I	T	07.10.2008	EPL: Riik on pankade närvirohi PM: Kust saab raha?	EPL: Ardo Kaljuvee
	november	II	K	12.11.2008	EPL: Odavamaid ja kallimaid pileteid! PM: Sõltumatu kohus	EPL: Ardo Kaljuvee
	detsember	III	N	18.12.2008	EPL: Resigneerunud vaikus PM: Kallis tervis	EPL: Ardo Kaljuvee

LISA 1. Valimisse kuuluvad juhtkirjad

Aasta	Kuu	Nädal	Nädala- päev	Kuupäev	Pealkiri	Autor
2011	jaanuar	IV	R	28.01.2011	EPL: Kas diktaator on kõige hullem? PM: Lambipirnide rent ja munakoorte üürimine	EPL: Ardo Kaljuvee
	veebruar	I	E	07.02.2011	EPL: Teistmoodi Euroopa PM: Kassikuldsed tabletid välismaa ajakirjast	EPL: Ardo Kaljuvee
	märts	II	T	08.03.2011	EPL: Mida me ootame PM: Valimiskomisjoni patsiga poltergeist	EPL: Ardo Kaljuvee
	aprill	III	K	20.04.2011	EPL: Läti pöördub itta PM: Odav või tervislik	EPL: Ardo Kaljuvee

LISA 1. Valimisse kuuluvad juhtkirjad

Aasta	Kuu	Nädal	Nädala- päev	Kuupäev	Pealkiri	Autor
	mai	IV	N	26.05.2011	EPL: Tööd, eluruumi ja head riigijuhtimist! PM: Loomaaiale kriitika asemel püsiv toetus!	EPL: Ardo Kaljuvee
	juuni	I	R	03.06.2011	EPL: Kui sööd, pese käsi, pese käsi! PM: “Musta hobuse” tõus Läti riigipeaks	EPL: Ardo Kaljuvee
	juuli	II	E	11.07.2011	EPL: Kahju küll, aga seaduspärane õnnetus PM: Mida peaksid erakonnad häbenema?	EPL: Jaanus Piirsalu
	august	III	T	16.08.2011	EPL: Avatust ja läbipaistvust, riigijuhid! PM: Kui püss on laval...	EPL: Jan Jõgis- Laats

LISA 1. Valimisse kuuluvad juhtkirjad

Aasta	Kuu	Nädal	Nädala- päev	Kuupäev	Pealkiri	Autor
	september	IV	K	28.09.2011	EPL: Kuhu kaob liha? PM: Kes kaitseb last, kui seadus seda ei tee?	EPL: Priit Simson
	oktoober	I	N	06.10.2011	EPL: Eestlased Soomes - jumal tänatud PM: Kahel pool rindejoont	EPL: Holger Roonema a
	november	II	R	11.11.2011	EPL: Eesti diplomaatia häbiplekid PM: Rohkem terveid või rohkem ravimitarbijaid	EPL: Erik Rand
	detsember	III	E	19.12.2011	EPL: Skandaali ravi skandaaliga PM: Bussiga üle maakonna piiri	EPL: Priit Simson
2014	jaanuar	IV	T	28.01.2014	EPL: Laenulapsepõlv PM: Eestlane, maailma parim	

LISA 1. Valimisse kuuluvad juhtkirjad

Aasta	Kuu	Nädal	Nädala- päev	Kuupäev	Pealkiri	Autor
	veebruar	I	K	05.02.2014	EPL: Vastutuseta puutumatus PM: Kes hoiab jalga piduril?	
	märts	II	N	13.03.2014	EPL: Tule taevas appi! PM: Põgenev peaminister	
	aprill	III	R	18.04.2014 (kumbki leht ei ilmunud, asendatud: 21.04.2014	EPL: Esimesed sammud talendipoliitikas PM: Nagu kollane rätik Hispaania härjale	
	mai	IV	E	26.05.2014	EPL: Juhtiva panga eksperiment PM: Euroopa valis, Eesti valis	
	juuni	I	T	03.06.2014	EPL: Igaüks võib olnud muuta PM: Läänemere seisund - kas nutta või rõõmustada?	

LISA 1. Valimisse kuuluvad juhtkirjad

Aasta	Kuu	Nädal	Nädala- päev	Kuupäev	Pealkiri	Autor
	juuli	II	K	09.07.2014	EPL: Kaasakõnelemise kiituseks PM: Usalduskriis saab nüüd ehk leevendust	
	august	III	N	21.08.2014	EPL: Merkelit ei pea maha kandma PM: Mul on minu oma Eesti vabariik	
	september	IV	R	26.09.2014	EPL: Estonia huku tekitatud armid PM: Soss- seppade tegutsemine tee- ehituses tuleb lõpetada	
	oktoober	I	E	06.10.2014	EPL: Savisaarega ei võida. Aitab? PM: Mõistetamatu viha	

LISA 1. Valimisse kuuluvad juhtkirjad

Aasta	Kuu	Nädal	Nädala- päev	Kuupäev	Pealkiri	Autor
	november	II	T	11.11.2014	EPL: Kindralid hädas poliitikaga PM: Hädas langeva rublaga	
	detsember	III	K	17.12.2014	EPL: Maksuvältijate kõrgliiga vastu PM: Kärakapopulism	

Lisa 2. Väärtussüsteemide integreerimist seletav tabel

LISA 2. Väärtussüsteemide integreerimist seletav tabel										
				Inglehart		Schwartz		Lasswell		Rokeach
								Suhteid kirjeldavad väärtused (deference values / lugupidamise väärtused)		
			Traditsioonilised väärtused	Traditsiooniline domineerimine		Traditsioon		Eksimatus/õige käitumine		
jumala tähtsus				jumala tähtsus						
T lunastus										T lunastus
religiooni tähtsus	religioossus			religiooni tähtsus					religioossus	
eetika									eetika	
vaga							vaga			
tagasihoidlik, alandlik							tagasihoidlik, alandlik			
traditsioonide austamine							traditsioonide austamine			
rahvuslik uhkus					rahvuslik uhkus					
perekonna tähtsus					perekonna tähtsus					
palju lapsi					palju lapsi					
oma osa aktsepteerimine elus							oma osa aktsepteerimine elus			
töö tähtsus					töö tähtsus					

LISA 2. Väärtussüsteemide integreerimist seletav tabel

				Inglehart		Schwartz		Lasswell		Rokeach
möödukas							möödukas			
erapooletus							erapooletus			
						Konformsus				
kuulekus	kuulekas	I kuulekus			kuulekus		kuulekas			I kuulekus
vanemate austamine	vanemate ja eakate austamine				vanemate austamine		vanemate ja eakate austamine			
respekt autoriteedi suhtes					respekt autoriteedi suhtes					
viisakus	I viisakus						viisakus			I viisakus
enesedistsipliin							enesedistsipliin			
			Modernistlikud väärtused	Defitsiidi väärtused		Turvalisus				
sotsiaalne kord							sotsiaalne kord			
								Võim		
autoritaarne võim									autoritaarne võim	
konflikt									konflikt	
doktriin									doktriin	
rahvuslik julgeolek	T rahvuslik julgeolek (riigi julgeolek)						rahvuslik julgeolek			T rahvuslik julgeolek (riigi julgeolek)
koostöö solidaarus									koostöö solidaarus	
T perekonna julgeolek (tugev perekond)										T perekonna julgeolek (tugev perekond)

LISA 2. Väärtussüsteemide integreerimist seletav tabel

				Inglehart		Schwartz		Lasswell		Rokeach
perekonna turvalisus							perekonna turvalisus			
ühtekuulumistunne							ühtekuulumistunne			
terve	tervis						terve			tervis
puhas	I puhtus						puhas			I puhtus
vastastikused teened							vastastikused teened			
raske töö					raske töö					
raha					raha					
tehnoloogia					tehnoloogia					
teadus					teadus					
				Õiguslik-ratsionaalne domineerimine						
						Võim				
tehnika areng										tehnika areng
autoriteet							autoriteet			
vastutus, vastutav	I vastutus				vastutus					I vastutus
								Austus		
staatus								staatus		
au								au		
tunnustus								tunnustus		
prestiiz								prestiiz		
sotsiaalne võim							sotsiaalne võim			
oma avaliku imidži säilitamine							oma avaliku imidži säilitamine			

LISA 2. Väärtussüsteemide integreerimist seletav tabel

				Inglehart		Schwartz		Lasswell		Rokeach
sotsiaalne tunnustus	T sotsiaalne tunnustus						sotsiaalne tunnustus			T sotsiaalne tunnustus
võimu omamine										võimu omamine
poliitika					poliitika					
								Tunnuste/omaduste väärtused (welfare values/heaolu väärtused)		
rikkus	jõukus						rikkus	Jõukus, rikkus		jõukus
						Saavutus				
kokkuhoid					kokkuhoid					
ambitsioonikas	I ambitsioon						ambitsioonikas			I ambitsioon
suutlik							suutlik			
I enesekontroll										I enesekontroll
sihikindlus					sihikindlus					
T saavutustunne (eneseteostus)										T saavutustunne (eneseteostus)
edukas							edukas			
mõjukas							mõjukas			
intelligentne							intelligentne			

LISA 2. Väärtussüsteemide integreerimist seletav tabel

				Inglehart		Schwartz		Lasswell		Rokeach
			Postmodernistlikud väärtused	Postmodernistlikud väärtused						
						Hedonism		Heaolu		
füüsiline heaolu									füüsiline heaolu	
vaba aeg					vaba aeg					
psühholoogiline heaolu									psühholoogiline heaolu	
T nauding (meeldiv elu)										T nauding (meeldiv elu)
T mugav elu										T mugav elu
lõbu, mõnu							lõbu, mõnu			
elust röömutundmine							elust röömutundmine			
I rõõmsameelsus										I rõõmsameelsus
T õnnelikkus (õnn)										T õnnelikkus (õnn)
sõbrad					sõbrad					
						Stimulatsioon				
huvitav elu	T huvitav elu						huvitav elu			T huvitav elu
vaheldusrikas elu							vaheldusrikas elu			
julge	I julgus						julge			I julgus
sõltumatus, iseseisvus					sõltumatus, iseseisvus					

LISA 2. Väärtussüsteemide integreerimist seletav tabel

				Inglehart		Schwartz		Lasswell		Rokeach
kujutlusvõime					kujutlusvõime					
						Enesesuunamine, iseseisvus		Oskus(ed)		
I võimekus, suutlikkus										I võimekus, suutlikkus
naiste eneseostus					naiste eneseostus					
oma eesmärkide valimine						oma eesmärkide valimine				
vabadus					vabadus	vabadus				T vabadus
sõltumatu, iseseisev	I iseseisvus					sõltumatu, iseseisev				I iseseisvus
eneseastus	T eneseastus					eneseastus				T eneseastus
loomingulisus						loomingulisus				
I ettekujutusvõime										I ettekujutusvõime
uudishimulik						uudishimulik				
I intellekt										I intellekt
						Universalism		Valgustus, teadmine		
I loogika										I loogika
ökoloogia					ökoloogia					
puhas keskkond										puhas keskkond
keskkonnakaitse						keskkonnakaitse				

LISA 2. Väärtussüsteemide integreerimist seletav tabel

				Inglehart		Schwartz		Lasswell		Rokeach
ühtekuulumine loodusega							ühtekuulumine loodusega			
esteetika									esteetika	
maailm täis ilu	T maailm täis ilu (kaunis maailm)						maailm täis ilu			T maailm täis ilu (kaunis maailm)
T rahu maailmas										T rahu maailmas
sisemine harmoonia	T sisemine harmoonia						sisemine harmoonia			T sisemine harmoonia
elu(tarkus)							elu(tarkus)			
T tarkus										T tarkus
võrdsus	T võrdsus						võrdsus			T võrdsus
õiglus										õiglus
sotsiaalne õiglus							sotsiaalne õiglus			
I avarapilguline, salliv										I avarapilguline, salliv
sallivus	salliv, tolerantne				sallivus		salliv, tolerantne			
						Heatahtlikkus		Kiindumus, armastus		
I abivalmis	abivalmis						abivalmis			I abivalmis
USALDUS										
avatus										
I ausus	aus						aus			I ausus
I andestus	andestav						andestav			I andestus
lojaalne							lojaalne			
vastutustundlik							vastutustundlik			
spirituaalne elu							spirituaalne elu			

LISA 2. Väärtussüsteemide integreerimist seletav tabel

LISA 2. Väärtussüsteemide integreerimist seletav tabel										
				Inglehart		Schwartz		Lasswell		Rokeach
T tõeline sõprus	tõeline sõprus						tõeline sõprus			T tõeline sõprus
T küps armastus (armastus)	küps armastus						küps armastus			T küps armastus (armastus)
I armastus										I armastus

Lisa 3. Üksikväärtuste nimekiri

LISA 3. Üksikväärtuste nimekiri	
TRADITSIOONILISED VÄÄRTUSED	
Jumala tähtsus	Traditsioon
T Lunastus	
<i>Õiglane karistus</i>	
Religiooni tähtsus	
Eetika	
Vagadus	
Tagasihoidlikkus, alandlikkus	
Traditsioonide austamine	
Rahvuslik uhkus	
Perekonna tähtsus	
Lapsed	
Oma osa aktsepteerimine elus	
Töö tähtsus	
Möödukus	
Erapooletus	
I Kuulekus	
Vanemate ja eakate austamine	
Respekt autoriteedi suhtes	
I Viisakus	

LISA 3. Üksikväärtuste nimekiri

Distsipliin	
MODERNISTLIKUD VÄÄRTUSED	
Defitsiidiväärtused	
Sotsiaalne kord	Turvalisus
Käskiv võim	
Konflikt	
Doktriin	
T Riigi julgeolek	
Koostöö solidaarsus	
Üksikisiku turvalisus	
T Perekonna julgeolek	
Ühtekuulumistunne	
Tervis	
I Puhtus	
Vastastikused teened	
Raske töö	
Raha	
Tehnoloogia	
Õiguslik-ratsionaalne domineerimine	
Haridus	Võim
Teadus	
Tehnika areng	

LISA 3. Üksikväärtuste nimekiri

Autoriteet	
Juriidiline autoriteet	
Vastutav olemine	
Staatust	
Au	
Tunnustus	
Prestiiž	
Sotsiaalne võim	
Oma avaliku imidži säilitamine	
T Sotsiaalne tunnustus	
Võimu omamine	
Poliitika	
Rikkus, jõukus	Saavutus
Kokkuhoid	
I Ambitsioon	
Suutlikkus	
I Enesekontroll	
Sihikindlus	
T Saavutustunne, eneseteostus	
Edukus	
Mõjukus	
Intelligentsus	

LISA 3. Üksikväärtuste nimekiri

Postmodernsed väärtused	
Füüsiline heaolu	Hedonism
Vaba aeg	
Psühholoogiline heaolu	
T Nauding, meeldiv elu	
T Mugav elu	
Lõbu, mõnu	
Elust rõõmutundmine	
I Rõõmsameelsus	
T Õnnelikkus, õnn	
Sõbrad	
T Huvitav elu	Stimulatsioon
Vaheldusrikas elu	
I Julgus	
I Pädevus, oskus	Enesesuunamine
Naiste eneseteostus	
Oma eesmärkide valimine	
Vabadus	
I Iseseisvus	
T Eneseaustus	
Loomingulisus	
I Ettekujutusvõime	

LISA 3. Üksikväärtuste nimekiri

Uudishimu	
I Intellekt	
I Loogika	Universalism
Ökoloogia	
Puhas keskkond	
Keskkonnakaitse	
Ühtekuulumine loodusega	
Esteetika	
T Maailm täis ilu, kaunis maailm	
T Rahu maailmas	
T Sisemine harmoonia	
T Elutarkus	
<i>Tasakaal</i>	
T Võrdsus	
Õiglus	
Sotsiaalne õiglus	
I Avarapilgulisus	
Sallivus, tolerantsus	
I Abivalmidus	Heatahtlikkus
<i>Usaldus</i>	
<i>Avatus</i>	
<i>Selgus</i>	

LISA 3. Üksikväärtuste nimekiri

I Ausus	
I Andustus	
Lojaalsus	
Vastutustunne	
Spirituaalne elu	
T Tõeline sõprus	
T Armastus	
Elu mõte	
Postmaterialistlikud väärtused	

Lisa 4. Postimees 1990

LISA 4. POSTIMEES 1990															
	J	V	M	A	M	J	J	A	S	O	N	D	KOKKU	POS	NE G
TRADITSIOONILISE D VÄÄRTUSED															
Jumala tähtsus															
T Lunastus															
Õiglane karistus															
Religiooni tähtsus															
Eetika						1							1	1	
Vagadus															
Tagasihoidlikkus, alandlikkus		0											1	1	
Traditsioonide austamine					1			0	0	1			4	4	
Rahvuslik uhkus								1	2				2	2	
Perekonna tähtsus															
Lapsed															
TRADITSIOON														8	8
Oma osa aktsepteerimine elus															
Töö tähtsus															
Mõõdukus		1										0	2	2	
Erapooletus															
I Kuulekus															
Vanemate ja eakate austamine															

LISA 4. POSTIMEES 1990

	J	V	M	A	M	J	J	A	S	O	N	D	KOKKU	POS	NEG
Respekt autoriteedi suhtes				0	-1	1							3	2	1
I Viisakus				1									1	1	
Distsipliin	1					1				1			3	3	
KONFORMISM													9	8	
MODERNISTLIKUD VÄÄRTUSED															
Defitsiidiväärtused															
Sotsiaalne kord			1	1				2		1	1		5	5	
Käskiv võim	1	0	0	1			1	1	0	1		1	9	9	
Konflikt	1	0		0	1	1	-2	2	-2	0	1	-2	11	7	4
Doktriin	1	0			2			0	1	1	1	0	8	8	
T Riigi julgeolek								0	1		1	1	4	4	
Koostöö solidaarsus		1	1	-1					1	0			5	4	1
Üksikisiku turvalisus															
T Perekonna julgeolek															
Ühtekuulumistunne			1	0	-1	-1			2		1	0	7	5	2
Tervis															
I Puhtus															
Vastastikused teened							1						1	2	
Raske töö				0		1							2	2	
Raha				1									1	1	
Tehnoloogia			1										1	1	
TURVALISUS													54	48	
Õiguslik-ratsionaalne domineerimine															

LISA 4. POSTIMEES 1990

	J	V	M	A	M	J	J	A	S	O	N	D	KOKKU	POS	NEG
Haridus															
Teadus															
Tehnika areng															
Autoriteet			2			1			1				3	3	
Juriidiline autoriteet		1	0			0	1	1		1		1	7	7	
Vastutav olemine				1		1						1	3	3	
Staatust												1	1	1	
Au						1							1	1	
Tunnustus		0						1				1	3	3	
Prestiiž															
Sotsiaalne võim	-1	1	1				1				2		5	4	1
Oma avaliku imidži säilitamine	1		1	-1		1							4	3	1
T Sotsiaalne tunnustus															
Võimu omamine	1	1	2	-1		0	2		0	1		0	9	8	1
Poliitika	1	0	1		1	1	0		1		0	0	9	9	
VÕIM													45	42	
Rikkus, jõukus				1									1	1	
Kokkuhoid				0									1	1	
I Ambitsioon						0							1	1	
Suutlikkus	1	1	1			1	1					1	6	6	
I Enesekontroll	1							1					2	2	
Sihikindlus	1	1				1							3	3	
T Saavutustunne, eneseteostus															

LISA 4. POSTIMEES 1990

	J	V	M	A	M	J	J	A	S	O	N	D	KOKKU	POS	NEG
Edukus															
Mõjukus		1	1									0	3	3	
Intelligentsus		2				1							2	2	
SAAVUTUS													19	19	
Postmodernsed väärtused															
Füüsiline heaolu				1									1	1	
Vaba aeg															
Psühholoogiline heaolu		1		1	1	1							4	4	
T Nauding, meeldiv elu															
T Mugav elu				1									1	1	
Lõbu, mõnu						1							1	1	
Elust rõõmutundmine															
I Rõõmsameelsus			1										1	1	
T Õnnelikkus, õnn															
Sõbrad												1	1	1	
HEDONISM													9	9	
T Huvitav elu															
Vaheldusrikas elu					1								1	1	
I Julgus	2	2	2			1						1	5	5	
STIMULATSIOON													6	6	
I Pädevus, oskus	1	2	1			1	1					1	6	6	
Naiste eneseteostus			-2			-1							2	0	2
Oma eesmärkide valimine	1			0	1		1	2					5	5	

LISA 4. POSTIMEES 1990

	J	V	M	A	M	J	J	A	S	O	N	D	KOKKU	POS	NE G
Vabadus	2			2	2	1			1				5	5	
I Iseseisvus	2	2		1	1	1	1	1	2	1	1	2	11	11	
T Eneseaustus															
Loomingulisus															
I Ettekujutusvõime															
Uudishimu															
I Intellekt		1			1	1		1	1				5	5	
ENESESUUNAMINE													34	32	
I Loogika															
Ökoloogia															
Puhas keskkond															
Keskkonnakaitse															
Ühtekuulumine loodusega															
Esteetika	-1												1	0	1
T Maailm täis ilu, kaunis maailm															
T Rahu maailmas				0		1						1	3	3	
T Sisemine harmoonia															
T Elutarkus		1				1				-1			3	2	1
Tasakaal					2								1	1	
T Võrdsus															
Õiglus															
Sotsiaalne õiglus															
I Avarapilgulisus					2								1	1	
Sallivus, tolerantsus					2					-1			2	1	1

LISA 4. POSTIMEES 1990

	J	V	M	A	M	J	J	A	S	O	N	D	KOKKU	POS	NEG
UNIVERSALISM													11	8	
I Abivalmidus												1	1	1	
Usaldus								1	1				2	2	
Avatus															
Selgus		1			1				2		1		4	4	
I Ausus			1	0					2				3	3	
I Andestus															
Lojaalsus												0	1	1	
Vastutustunne															
Spirituaalne elu															
T Tõeline sõprus															
T Armastus															
Elu mõte															
Postmaterialistlikud väärtused															
HEATAHTLIKKUS													11	11	
	1	2	1	2	1	2	1	1	1	1	1	1	206		
	7	2	8	2	6	5	3	3	7	2	2	9			

Lisa 5. Postimees 1993

LISA 5. POSTIMEES 1993															
	J	V	M	A	M	J	J	A	S	O	N	D	KOKKU	POS	NEG
TRADITSIOONILISE D VÄÄRTUSED													23		
Jumala tähtsus															
T Lunastus															
Õiglane karistus															
Religiooni tähtsus															
Eetika			2										1	1	
Vagadus															
Tagasihoidlikkus, alandlikkus	1					-1	-1						3	1	2
Traditsioonide austamine	0		-1	0	0		-2						5	3	2
Rahvuslik uhkus							2	2	2				3	3	
Perekonna tähtsus															
Lapsed															
TRADITSIOON													12	8	4
Oma osa aktsepteerimine elus															
Töö tähtsus			0		2							0	3	3	
Möödukus	1												1	1	
Erapooletus						1				1			2	2	
I Kuulekus															
Vanemate ja eakate austamine															

LISA 5. POSTIMEES 1993

	J	V	M	A	M	J	J	A	S	O	N	D	KOKKU	POS	NEG
Respekt autoriteedi suhtes															
I Viisakus										-1			1	0	1
Distsipliin		2	1			1						1	4	4	
KONFORMISM													11	10	
MODERNISTLIKUD VÄÄRTUSED															
Defitsiidiväärtused															
Sotsiaalne kord		1			1	1					0	0	5	5	
Käskiv võim	0	1	0		1	0	1	0		1		0	9	9	
Konflikt	-2	-2			-2		0					1	5	2	3
Doktriin	0		2		1		0		0	0			6	6	
T Riigi julgeolek		2			0	2	1		2	2			6	6	
Koostöö solidaarsus	1														
Üksikisiku turvalisus															
T Perekonna julgeolek															
Ühtekuulumistunne	1						1						1	1	
Tervis															
I Puhtus															
Vastastikused teened										1	-1		2	1	1
Raske töö	2					1							2	2	
Raha			1						0		-1		3	2	1
Tehnoloogia		0											1		
TURVALISUS													40	34	
Õiguslik-ratsionaalne domineerimine															

LISA 5. POSTIMEES 1993

	J	V	M	A	M	J	J	A	S	O	N	D	KOKKU	POS	NEG
Haridus															
Teadus															
Tehnika areng															
Autoriteet	1	2						1					3	3	
Juriidiline autoriteet	2	2	2		2		1				0		6	6	
Vastutav olemine	2	1	2			2	2						5	5	
Staatus		1	0		1	0		2				1	6	6	
Au												1	1	1	
Tunnustus								2				1	2	2	
Prestiiž								1				1	2	2	
Sotsiaalne võim	2		2		1						0		4	4	
Oma avaliku imidži säilitamine	2		2					1				1	4	4	
T Sotsiaalne tunnustus												1	1	1	
Võimu omamine	0						1	0				-1	4	3	1
Poliitika	1		0	1		2			0		-1	-1	7	5	2
VÕIM													45	42	
Rikkus, jõukus			0									0	2	2	
Kokkuhoid															
I Ambitsioon															
Suutlikkus	1	2				1			0	1			5	5	
I Enesekontroll	1	2	1			1							4	4	
Sihikindlus										1			1	1	
T Saavutustunne, eneseteostus															
Edukus															

LISA 5. POSTIMEES 1993

	J	V	M	A	M	J	J	A	S	O	N	D	KOKKU	POS	NEG
Mõjukus								0			0		2	2	
Intelligentsus	1												1	1	
SAAVUTUS													15	15	
Postmodernsed väärtused															
Füüsiline heaolu															
Vaba aeg			0										1	1	
Psühholoogiline heaolu	1						1	1	0			1	5	5	
T Nauding, meeldiv elu															
T Mugav elu															
Lõbu, mõnu															
Elust rõõmutundmine															
I Rõõmsameelsus	1												1	1	
T Õnnelikkus, õnn															
Sõbrad															
HEDONISM													7	7	
T Huvitav elu												0	1	1	
Vaheldusrikas elu															
I Julgus							2	1					2	2	
STIMULATSIOON													3	3	
I Pädevus, oskus		2					0			1			3	3	
Naiste eneseteostus															
Oma eesmärkide valimine															
Vabadus															

LISA 5. POSTIMEES 1993

	J	V	M	A	M	J	J	A	S	O	N	D	KOKKU	POS	NEG
I Iseseisvus															
T Eneseaustus			1					2					2	2	
Loomingulisus															
I Ettekujutusvõime															
Uudishimu															
I Intellekt	1											1	2	2	
ENESESUUNAMINE													7	7	
I Loogika															
Ökoloogia															
Puhas keskkond															
Keskkonnakaitse															
Ühtekuulumine loodusega															
Esteetika															
T Maailm täis ilu, kaunis maailm															
T Rahu maailmas										0			1	1	
T Sisemine harmoonia															
T Elutarkus															
Tasakaal															
T Võrdsus															
Õigus	1										1		2	2	
Sotsiaalne õigus	2				-1								2	1	1
I Avarapilgulisus															
Sallivus, tolerantsus										-2			1	0	1
UNIVERSALISM													6	4	

LISA 5. POSTIMEES 1993

	J	V	M	A	M	J	J	A	S	O	N	D	KOKKU	POS	NEG
I Abivalmidus										-1			1	0	1
Usaldus				1								1	2	2	
Avatus				2	0						2		3	3	
Selgus		2	2	1	1	1					1	1	7	7	
I Ausus		2	2	1		1		1					5	5	
I Andustus															
Lojaalsus															
Vastutustunne															
Spirituaalne elu															
T Tõeline sõprus															
T Armastus															
Elu mõte															
Postmaterialistlikud väärtused															
HEATAHTLIKKUS													18	17	
	2	1	1		1	1	1	1	1	1	1	1			
	4	5	8	6	1	5	1	3	0	2	2	9	166		

Lisa 6. Eesti Päevaleht 1993

LISA 6. EESTI PÄEVALEHT 1993															
	J	V	M	A	M	J	J	A	S	O	N	D	KOKKU	POS	NEG
TRADITSIOONILISE D VÄÄRTUSED															
Jumala tähtsus															
T Lunastus															
Õiglane karistus									1				1	1	
Religiooni tähtsus															
Eetika	1												1	1	
Vagadus															
Tagasihoidlikkus, alandlikkus															
Traditsioonide austamine									2				1	1	
Rahvuslik uhkus			0			-1			2				3	2	1
Perekonna tähtsus	1												1	1	
Lapsed															
TRADITSIOON													7	6	
Oma osa aktsepteerimine elus										1			1	1	
Töö tähtsus		1				1							2	2	
Mõõdukus			1										1	1	
Erapooletus	2						1						2	2	
I Kuulekus											1		1	1	
Vanemate ja eakate austamine															

LISA 6. EESTI PÄEVALEHT 1993

	J	V	M	A	M	J	J	A	S	O	N	D	KOKKU	POS	NEG
Respekt autoriteedi suhtes											1		1	1	
I Viisakus							1						1	1	
Distsipliin		2					2		2				3	3	
KONFORMISM													12	12	
MODERNISTLIKUD VÄÄRTUSED															
Defitsiidiväärtused															
Sotsiaalne kord		1	0	0	1		1			1	1		7	7	
Käskiv võim		0	0	1	0			0	0	1	0	1	9	9	
Konflikt			-2			0				0			3	3	
Doktriin		1	1				1			-2			4	3	1
T Riigi julgeolek		1	1	2	1					2	1	2	7	7	
Koostöö solidaarsus		1	1					1				-1	4	3	1
Üksikisiku turvalisus	1										1		2	2	
T Perekonna julgeolek															
Ühtekuulumistunne			-1								1		2	1	1
Tervis	1		1								1		3	3	
I Puhtus															
Vastastikused teened						1					-1		2	1	1
Raske töö								2					1	1	
Raha	0				1	1	1		1		1		6	6	
Tehnoloogia					0								1	1	
TURVALISUS													51	47	

LISA 6. EESTI PÄEVALEHT 1993

J V M A M J J A S O N D KOKKU POS NEG

	J	V	M	A	M	J	J	A	S	O	N	D	KOKKU	POS	NEG
Õiguslik-ratsionaalne domineerimine															
Haridus	1					2							2	2	
Teadus						0							1	1	
Tehnika areng					0								1	1	
Autoriteet			1							2			2	2	
Juriidiline autoriteet		1		1	1	2							4	4	
Vastutav olemine		1		1	1								3	3	
Staatus				1		0				1			3	3	
Au							2			1			2	2	
Tunnustus															
Prestiiž															
Sotsiaalne võim												2	1	1	
Oma avaliku imidži säilitamine					1	1				-1	-2		4	2	2
T Sotsiaalne tunnustus															
Võimu omamine			1							1	-1		3	2	1
Poliitika	0			1		1	0	0	0	0	0	0	6	6	
VÕIM													32	29	
Rikkus, jõukus						1							1	1	
Kokkuhoid					1			0					2	2	
I Ambitsioon						1	-1						2	1	1
Suutlikkus		1	2		1		2			1	2		6	6	
I Enesekontroll							2		2		2		3	3	

LISA 6. EESTI PÄEVALEHT 1993

	J	V	M	A	M	J	J	A	S	O	N	D	KOKKU	POS	NEG
Sihikindlus										2		2	2	2	
T Saavutustunne, eneseteostus								2					1	1	
Edukus															
Mõjukus	1		0									1	3	3	
Intelligentsus												2	1	1	
SAAVUTUS													21	20	
Postmodernsed väärtused															
Füüsiline heaolu	1	2	1									1	4	4	
Vaba aeg															
Psühholoogiline heaolu			1				1						2	2	
T Nauding, meeldiv elu															
T Mugav elu															
Lõbu, mõnu															
Elust rõõmutundmine															
I Rõõmsameelsus															
T Õnnelikkus, õnn															
Sõbrad															
HEDONISM													6	6	
T Huvitav elu															
Vaheldusrikas elu															
I Julgus										0			1	1	

LISA 6. EESTI PÄEVALEHT 1993

	J	V	M	A	M	J	J	A	S	O	N	D	KOKKU	POS	NEG
STIMULATSIOON													1	1	
I Pädevus, oskus								2	1	2		2	4	4	
Naiste eneseteostus															
Oma eesmärkide valimine						0	1						2	2	
Vabadus		1											1	1	
I Iseseisvus						1					1	2	3	3	
T Eneseaustus															
Loomingulisus															
I Ettekujutusvõime									0			1	2	2	
Uudishimu	1		1										2	2	
I Intellekt	2		1						1	1	1	2	6	6	
ENESESUUNAMINE													20	20	
I Loogika	2		1									2	3	3	
Ökoloogia															
Puhas keskkond															
Keskkonnakaitse															
Ühtekuulumine loodusega															
Esteetika															
T Maailm täis ilu, kaunis maailm															
T Rahu maailmas			2										1	1	
T Sisemine harmoonia			2										1	1	
T Elutarkus	2						1			1			3	3	

LISA 6. EESTI PÄEVALEHT 1993

	J	V	M	A	M	J	J	A	S	O	N	D	KOKKU	POS	NEG
Tasakaal															
T Võrdsus															
Õiglus															
Sotsiaalne õiglus															
I Avarapilgulisus															
Sallivus, tolerantsus															
UNIVERSALISM													8	8	
I Abivalmidus	1					1							2	2	
Usaldus				1		1							2	2	
Avatus	1			2									2	2	
Selgus				2	1						1	1	4	4	
I Ausus	1				1						1	1	3	3	
I Andestus															
Lojaalsus															
Vastutustunne								2					1	1	
Spirituaalne elu															
T Tõeline sõprus															
T Armastus				-1									1	0	1
Elu mõte															
Postmaterialistlikud väärtused								-1					1	0	1
HEATAHTLIKKUS													16	14	
	1	1	2	1	1	1	1	1	7	1	2	1			
	7	2	2	1	3	1	3	3		8	1	7	175		

Lisa 7. Postimees 1996

LISA 7. POSTIMEES 1996															
	J	V	M	A	M	J	J	A	S	O	N	D	KOKKU	POS	NEG
TRADITSIOONILISED VÄÄRTUSED													24		
Jumala tähtsus															
T Lunastus															
Õiglane karistus				0				0					2	2	
Religiooni tähtsus															
Eetika						-1		2					2	1	1
Vagadus															
Tagasihoidlikkus, alandlikkus				1		-2							2	1	1
Traditsioonide austamine											-1		1	0	1
Rahvuslik uhkus	1				1								2	2	
Perekonna tähtsus															
Lapsed															
TRADITSIOON													9	6	
Oma osa aktsepteerimine elus	1				-1			-1	2				4	2	2
Töö tähtsus															
Möödukus				1									1	1	
Erapooletus	0	1							2				3	3	
I Kuulekus				-1				-2		-1	-1		4	0	4
Vanemate ja eakate austamine															

LISA 7. POSTIMEES 1996															
	J	V	M	A	M	J	J	A	S	O	N	D	KOKKU	POS	NEG
Respekt autoriteedi suhtes									1				1	1	
I Viisakus															
Distsipliin						1		2				-1	3	2	1
KONFORMISM													16	19	
MODERNISTLIKUD VÄÄRTUSED															
Defitsiidiväärtused													58		
Sotsiaalne kord	1		1	1									1	4	4
Käskiv võim	1	0	1	1	1			1	-1	-1			8	6	2
Konflikt			-1	0					0	1	1		5	4	1
Doktriin		2					2	-2					3	2	1
T Riigi julgeolek	1		1	1	1	2		1				1	7	7	
Koostöö solidaarsus			1	-1	-1	2						1	5	3	2
Üksikisiku turvalisus															
T Perekonna julgeolek								1		2		1	3	3	
Ühtekuulumistunne	1		1									-1	3	2	1
Tervis			0					2		2			3	3	
I Puhtus												1	1	1	
Vastastikused teened					-1	2					1	1	4	3	1
Raske töö											2		1	1	
Raha		1		1	1	2			0	2	1		7	7	
Tehnoloogia				2		0		1				-1	4	3	1
TURVALISUS													58	52	
Õiguslik-ratsionaalne domineerimine															

LISA 7. POSTIMEES 1996

	J	V	M	A	M	J	J	A	S	O	N	D	KOKKU	POS	NEG
Haridus		1						0					2	2	
Teadus		2											1	1	
Tehnika areng				2								-1	2	1	1
Autoriteet	1	0			1				2				4	4	
Juriidiline autoriteet	0			0				-1					3	2	1
Vastutav olemine	1		1	1	1			2		1			6	6	
Staatus	1			1			2						3	3	
Au															
Tunnustus															
Prestiiž	1												1	1	
Sotsiaalne võim	1		1										2	2	
Oma avaliku imidži säilitamine	1			1	1		2						4	4	
T Sotsiaalne tunnustus															
Võimu omamine	1		1		1		1		-1				5	4	1
Poliitika	-1	0	0		1		2		-1				6	4	2
VÕIM													39	34	
Rikkus, jõukus									-1	-1			2	0	2
Kokkuhoid										1			1	1	
I Ambitsioon			-2				2						2	1	1
Suutlikkus			0										1	1	
I Enesekontroll								2		2			2	2	
Sihikindlus												2	1	1	
T Saavutustunne, eneseteostus	-1												1	0	1
Edukus			-1										1	0	1

LISA 7. POSTIMEES 1996															
	J	V	M	A	M	J	J	A	S	O	N	D	KOKKU	POS	NEG
Mõjukus	1			-1	1				0				4	3	1
Intelligentsus															
SAAVUTUS													15	9	
Postmodernsed väärtused															
Füüsiline heaolu			0										1	1	
Vaba aeg								2					1	1	
Psühholoogiline heaolu		-1									1		3	2	1
T Nauding, meeldiv elu						1							1	1	
T Mugav elu										-1		1	2	1	1
Lõbu, mõnu						2							1	1	
Elust rõõmutundmine															
I Rõõmsameelsus	-1												1	0	1
T Õnnelikkus, õnn															
Sõbrad						1							1	1	
HEDONISM													11	8	
T Huvitav elu															
Vaheldusrikas elu															
I Julgus															
STIMULATSIOON													0	0	
I Pädevus, oskus								2					1	1	
Naiste eneseteostus						2							1	1	
Oma eesmärkide valimine				-1					-1			-1	3	0	3

LISA 7. POSTIMEES 1996

	J	V	M	A	M	J	J	A	S	O	N	D	KOKKU	POS	NEG
Vabadus		2	1				2					2	4	4	
I Iseseisvus							2	1					2	2	
T Eneseaustus	1											2	2	2	
Loomingulisus															
I Ettekujutusvõime															
Uudishimu															
I Intellekt		2											1	1	
ENESESUUNAMIN													14	11	
E															
I Loogika															
Ökoloogia															
Puhas keskkond															
Keskkonnakaitse															
Ühtekuulumine loodusega															
Esteetika															
T Maailm täis ilu, kaunis maailm															
T Rahu maailmas					0								1	1	
T Sisemine harmoonia															
T Elutarkus			1										1	1	
Tasakaal															
T Võrdsus												2	1	1	
Õiglus															
Sotsiaalne õiglus									2				1	1	
I Avarapilgulisus			1			1						1	3	3	

LISA 7. POSTIMEES 1996

	J	V	M	A	M	J	J	A	S	O	N	D	KOKKU	POS	NEG
Sallivus, tolerantsus						2	1						2	2	
UNIVERSALISM													9	9	
I Abivalmidus															
Usaldus												2	1	1	
Avatus		1		1								2	3	3	
Selgus	1												1	1	
I Ausus				2		-1			1	2		1	5	4	1
I Andestus			-1										1	0	1
Lojaalsus	-1		-1										2	0	2
Vastutustunne															
Spirituaalne elu															
T Tõeline sõprus															
T Armastus															
Elu mõte															
Postmaterialistlikud väärtused								1				-1	2	1	1
HEATAHTLIKKUS													15	10	
	2	1	2	1	1	1	1	1	1	1	1	1			
	2	2	3	8	5	2	2	8	3	3	1	7	186		

Lisa 8. Eesti Päevaleht 1996

LISA 8. EESTI PÄEVALEHT 1996															
	J	V	M	A	M	J	J	A	S	O	N	D	KOKKU	POS	NEG
TRADITSIOONILISE D VÄÄRTUSED															
Jumala tähtsus															
T Lunastus															
Õiglane karistus						1		2	1				3	3	
Religiooni tähtsus															
Eetika															
Vagadus						-1							1	0	1
Tagasihoidlikkus, alandlikkus	1	-1											2	1	1
Traditsioonide austamine		-1													
Rahvuslik uhkus		1						1	1				3	3	
Perekonna tähtsus															
Lapsed															
TRADITSIOON													9	7	
Oma osa aktsepteerimine elus															
Töö tähtsus			1						2				2	2	
Mõõdukus						-1							1	0	1
Erapooletus				1			1	1					3	3	
I Kuulekus			2										1	1	
Vanemate ja eakate austamine															

LISA 8. EESTI PÄEVALEHT 1996

	J	V	M	A	M	J	J	A	S	O	N	D	KOKKU	POS	NEG
Respekt autoriteedi suhtes															
I Viisakus															
Distsipliin			1			1		0			2	1	5	5	
KONFORMISM													12	11	
MODERNISTLIKUD VÄÄRTUSED															
Defitsiidiväärtused															
Sotsiaalne kord	1		2			2		1	1	0			6	6	
Käskiv võim	0	0	2		1			0	0			-1	7	6	1
Konflikt		0		1	-2			-2	0	0	0		7	5	2
Doktriin	1	2	2					1	0	1			6	6	
T Riigi julgeolek	1		1	2	2			1	1				6	6	
Koostöö solidaarsus			1	2	2			2	1			0	6	6	
Üksikisiku turvalisus															
T Perekonna julgeolek					1				1				2	2	
Ühtekuulumistunne			2		1			1					3	3	
Tervis						2				1			2	2	
I Puhtus												1	1	1	
Vastastikused teened					2				-1				2	1	1
Raske töö						1				2		1	3	3	
Raha	1	1	1		1	1	1			1			7	7	
Tehnoloogia					1						0	0	3	3	
TURVALISUS													61	57	
Õiguslik-ratsionaalne domineerimine															

LISA 8. EESTI PÄEVALEHT 1996

	J	V	M	A	M	J	J	A	S	O	N	D	KOKKU	POS	NEG
Haridus		2											1	1	
Teadus		2											1	1	
Tehnika areng															
Autoriteet				1									1	1	
Juriidiline autoriteet			1							2			2	2	
Vastutav olemine			1	1		1					0	1	5	5	
Staatus		1		2	2	-1		1					5	4	1
Au							1						1	1	
Tunnustus	1											-2	2	1	1
Prestiiž															
Sotsiaalne võim		1		1		1							3	3	
Oma avaliku imidži säilitamine							-1				1	-1	3	1	2
T Sotsiaalne tunnustus								1					1	1	
Võimu omamine		0	1				-1	1					4	3	1
Poliitika	0	-2		0	0		-1	0				-1	7	4	3
VÕIM													36	28	
Rikkus, jõukus															
Kokkuhoid	0		1			2	2						4	4	
I Ambitsioon															
Suutlikkus	-1		1		1	1			1	1		1	7	6	1
I Enesekontroll			1			1	1					1	3	3	
Sihikindlus			1					1					2	2	
T Saavutustunne, eneseteostus															
Edukus				1	2								2	2	

LISA 8. EESTI PÄEVALEHT 1996

	J	V	M	A	M	J	J	A	S	O	N	D	KOKKU	POS	NEG
Mõjukus		1	1	1	0			2					5	5	
Intelligentsus		2			1		1						3	3	
SAAVUTUS													26	25	
Postmodernsed väärtused															
Füüsiline heaolu						1						2	2	2	
Vaba aeg															
Psühholoogiline heaolu				1		1	1				1		4	4	
T Nauding, meeldiv elu															
T Mugav elu								1				1	2	2	
Lõbu, mõnu												-1	1	0	1
Elust rõõmutundmine															
I Rõõmsameelsus															
T Õnnelikkus, õnn															
Sõbrad															
HEDONISM													9	8	
T Huvitav elu															
Vaheldusrikas elu															
I Julgus		1										2	2	2	
STIMULATSIOON													2	2	
I Pädevus, oskus	1				1			1				1	4	4	
Naiste eneseteostus															
Oma eesmärkide valimine			2										1	1	

LISA 8. EESTI PÄEVALEHT 1996

	J	V	M	A	M	J	J	A	S	O	N	D	KOKKU	POS	NEG
Vabadus	1	2											2	2	
I Iseseisvus															
T Eneseaustus		1									2		2	2	
Loomingulisus															
I Ettekujutusvõime	0											1	2	2	
Uudishimu															
I Intellekt			1	1	1						1		4	4	
ENESESUUNAMIN													15	15	
E															
I Loogika			2										1	1	
Ökoloogia															
Puhas keskkond															
Keskkonnakaitse															
Ühtekuulumine loodusega															
Esteetika															
T Maailm täis ilu, kaunis maailm															
T Rahu maailmas															
T Sisemine harmoonia															
T Elutarkus			1	1									2	2	
Tasakaal															
T Võrdsus															
Õiglus	1									1	2		3	3	
Sotsiaalne õiglus	1		2	1	2	1				1	-2		7	6	1
I Avarapilgulisus								2					1	1	

LISA 8. EESTI PÄEVALEHT 1996

	J	V	M	A	M	J	J	A	S	O	N	D	KOKKU	POS	NEG
Sallivus, tolerantsus								2	-1				2	1	1
UNIVERSALISM													16	14	
I Abivalmidus					-2								1	0	1
Usaldus															
Avatus		2	2		1				-1				4	3	1
Selgus			1										1	1	
I Ausus		1	1			1							3	3	
I Andestus															
Lojaalsus															
Vastutustunne												1	1	1	
Spirituaalne elu															
T Tõeline sõprus															
T Armastus															
Elu mõte															
Postmaterialistlikud väärtused			1					2	0				3	3	
HEATAHTLIKKUS													13	11	
	1	2	2	1	2	1	1	1	1	1	1	1			
	5	0	7	3	1	7	1	8	5	3	4	7	201		

Lisa 9. Postimees 1999

LISA 9. POSTIMEES 1999															
	J	V	M	A	M	J	J	A	S	O	N	D	KOKKU	POS	NEG
TRADITSIOONILISE D VÄÄRTUSED													17		
Jumala tähtsus															
T Lunastus															
Õiglane karistus						2		2				0	3	3	
Religiooni tähtsus															
Eetika						2			1				2	2	
Vagadus						2							1	1	
Tagasihoidlikkus, alandlikkus								2					1	1	
Traditsioonide austamine															
Rahvuslik uhkus													1		1
Perekonna tähtsus															
Lapsed															
Oma osa aktsepteerimine elus													1		1
TRADITSIOON													8	7	
Töö tähtsus						2							1	2	2
Möödukus													0	1	1
Erapooletus								1		1			2	2	
I Kuulekus															
Vanemate ja eakate austamine															

LISA 9. POSTIMEES 1999

	J	V	M	A	M	J	J	A	S	O	N	D	KOKKU	POS	NEG
Respekt autoriteedi suhtes															
I Viisakus						1							1	1	
Distsipliin			2						1				2	2	
KONFORMISM													9	8	
MODERNISTLIKUD VÄÄRTUSED															
Defitsiidiväärtused													41		
Sotsiaalne kord				2	2	1		1		1	1		6	6	
Käskiv võim									1	0			2	2	
Konflikt									0	-2			2	1	1
Doktriin	0			0					1				3	3	
T Riigi julgeolek			1		2		1	1	0			1	6	6	
Koostöö solidaarsus				1			0				1		3	3	
Üksikisiku turvalisus								1					1	1	
T Perekonna julgeolek								1	0				2	2	
Ühtekuulumistunne							1		1		1		3	3	
Tervis								1	1				2	2	
I Puhtus															
Vastastikused teened	0												1	1	
Raske töö	2		1			2					1		4	3	
Raha	1					-1		1			0	1	5	4	1
Tehnoloogia									1				1	1	
TURVALISUS													41	38	
Õiguslik-ratsionaalne domineerimine															

LISA 9. POSTIMEES 1999

	J	V	M	A	M	J	J	A	S	O	N	D	KOKKU	POS	NEG
Haridus				2		1							2	2	
Teadus				0									1	1	
Tehnika areng										0			1	1	
Autoriteet															
Juriidiline autoriteet		0							2				2	2	
Vastutav olemine								1	1	1	1		4	4	
Staatust	1						1					0	3	3	
Au												1	1	1	
Tunnustus		2										2	2	2	
Prestiiž															
Sotsiaalne võim	0						0						2	2	
Oma avaliku imidži säilitamine					-1			1				-1	3	1	2
T Sotsiaalne tunnustus															
Võimu omamine			-1	1		1					1		4	3	1
Poliitika	0		0	0			0		1	1			6	6	
VÕIM													31	28	
Rikkus, jõukus	-2			2	2							-1	4	2	2
Kokkuhoid	2							0					2	2	
I Ambitsioon					-1								1	0	1
Suutlikkus				2									1	1	
I Enesekontroll						2							1	1	
Sihikindlus				2				2					2	2	
T Saavutustunne, eneseteostus															
Edukus				2	1								2	2	

LISA 9. POSTIMEES 1999

	J	V	M	A	M	J	J	A	S	O	N	D	KOKKU	POS	NEG
Mõjukus	0				1			2				1	4	4	
Intelligentsus															
SAAVUTUS													17	14	
Postmodernsed väärtused															
Füüsiline heaolu	1								1	1			3	3	
Vaba aeg															
Psühholoogiline heaolu					1					2		1	3	3	
T Nauding, meeldiv elu						-1							1	0	1
T Mugav elu	1	2				-1							3	2	1
Lõbu, mõnu							-2						1	0	1
Elust rõõmutundmine															
I Rõõmsameelsus			0										1	1	
T Õnnelikkus, õnn															
Sõbrad					-2								1	0	1
HEDONISM													13	9	
T Huvitav elu															
Vaheldusrikas elu	1												1	1	
I Julgus			0					2					2	2	
STIMULATSIOON													3	3	
I Pädevus, oskus								2				1	2	2	
Naiste eneseteostus															
Oma eesmärkide valimine															

LISA 9. POSTIMEES 1999

	J	V	M	A	M	J	J	A	S	O	N	D	KOKKU	POS	NEG	
Vabadus																
I Iseseisvus										2			1	1		
T Eneseaustus																
Loomingulisus																
I Ettekujutusvõime																
Uudishimu																
I Intellekt				2		2							2	2		
ENESESUUNAMIN													5	5		
E																
I Loogika						2							1	1		
Ökoloogia																
Puhas keskkond																
Keskkonnakaitse																
Ühtekuulumine loodusega																
Esteetika													-1	1	0	1
T Maailm täis ilu, kaunis maailm																
T Rahu maailmas										1			1	1		
T Sisemine harmoonia					1								1	1		
T Elutarkus																
Tasakaal											1		1	1		
T Võrdsus							2						1	1		
Õiglus				-1	2		2		1			1	5	4	1	
Sotsiaalne õiglus				2			2		1		1		4	4		
I Avarapilgulisus																

LISA 9. POSTIMEES 1999

	J	V	M	A	M	J	J	A	S	O	N	D	KOKKU	POS	NEG
Sallivus, tolerantsus															
UNIVERSALISM													15	13	
I Abivalmidus		2											1	1	
Usaldus		1											1		
Avatus		2										2	2	2	
Selgus												2	1	1	
I Ausus						2				2		1	3	3	
I Andestus									-2				1	0	1
Lojaalsus															
Vastutustunne						1							1	1	
Spirituaalne elu															
T Tõeline sõprus															
T Armastus															
Elu mõte															
Postmaterialistlikud väärtused															
HEATAHTLIKKUS													10	8	
	1	1		1	1	1	1	1	1	1	1	1			
	0	0	7	2	3	5	2	2	3	9	2	6	151		

Lisa 10. Eesti Päevaleht 1999

LISA 10. EESTI PÄEVALEHT 1999															
	J	V	M	A	M	J	J	A	S	O	N	D	KOKKU	POS	NEG
TRADITSIOONILISE D VÄÄRTUSED															
Jumala tähtsus								0					1	1	
T Lunastus															
Õiglane karistus															
Religiooni tähtsus															
Eetika	1		1						1				3	3	
Vagadus															
Tagasihoidlikkus, alandlikkus															
Traditsioonide austamine										0			1	1	
Rahvuslik uhkus						2					1		2	2	
Perekonna tähtsus															
Lapsed										0			1	1	
TRADITSIOON													8	8	
Oma osa aktsepteerimine elus															
Töö tähtsus									1	2	2		3	3	
Möödukus			1					1					2	2	
Erapooletus															
I Kuulekus										1			1	1	
Vanemate ja eakate austamine															

LISA 10. EESTI PÄEVALEHT 1999

	J	V	M	A	M	J	J	A	S	O	N	D	KOKKU	POS	NEG
Respekt autoriteedi suhtes															
I Viisakus															
Distsipliin		2								1		2	3	3	
KONFORMISM													9	9	
MODERNISTLIKUD VÄÄRTUSED															
Defitsiidiväärtused															
Sotsiaalne kord		1	1			1				0			4	4	
Käskiv võim	-1	1	0	0	0	0		0	0	0	0	0	11	10	1
Konflikt				-2							-2	-1	3	0	3
Doktriin	2		1	0		1					-2	1	6	5	1
T Riigi julgeolek	-1				1			1				2	4	3	1
Koostöö solidaarsus	2				-1								2	1	1
Üksikisiku turvalisus	1												1		
T Perekonna julgeolek	1		1										2	2	
Ühtekuulumistunne											2		1	1	
Tervis	2					0					1		3	3	
I Puhtus															
Vastastikused teened											2		1	1	
Raske töö			1	0						1			3	3	
Raha	0	1	1	1	0	1	1	-1	1	1	1	-1	12	10	2
Tehnoloogia															
TURVALISUS													53	43	
Õiguslik-ratsionaalne domineerimine															

LISA 10. EESTI PÄEVALEHT 1999

	J	V	M	A	M	J	J	A	S	O	N	D	KOKKU	POS	NEG
Haridus										2			1	1	
Teadus															
Tehnika areng									1				1	1	
Autoriteet															
Juriidiline autoriteet	1												1	1	
Vastutav olemine	2		1									1	3	3	
Staatus	0	2					1					1	4	4	
Au				2								2	2	2	
Tunnustus		1											2	2	
Prestiiž							2						1	1	
Sotsiaalne võim					-1							1	2	1	1
Oma avaliku imidži säilitamine		2					-1	-1	1			2	5	3	2
T Sotsiaalne tunnustus							1	1					2	2	
Võimu omamine					1						1		2	2	
Poliitika			0	0				-1	0		1	-1	6	4	2
VÕIM													32	27	
Rikkus, jõukus			0	0	-1	0							4	3	1
Kokkuhoid	-1		2	2		0		1		0			6	5	1
I Ambitsioon															
Suutlikkus	1						1	1					3	3	
I Enesekontroll												1	1	1	
Sihikindlus															
T Saavutustunne, eneseteostus							1	-1					2	1	1
Edukus							1						1	1	

LISA 10. EESTI PÄEVALEHT 1999

	J	V	M	A	M	J	J	A	S	O	N	D	KOKKU	POS	NEG
Mõjukus				1	0	1			0		1	1	6	6	
Intelligentsus								0	2			1	3	3	
SAAVUTUS													26	23	
Postmodernsed väärtused															
Füüsiline heaolu	2					0							2	2	
Vaba aeg							0						1	1	
Psühholoogiline heaolu		1		1							1	1	4	4	
T Nauding, meeldiv elu															
T Mugav elu	1												1	1	
Lõbu, mõnu															
Elust rõõmutundmine															
I Rõõmsameelsus											1	-1	2	1	1
T Õnnelikkus, õnn			1										1	1	
Sõbrad					-1							1	2	1	1
HEDONISM													13	11	
T Huvitav elu												-1	1	0	1
Vaheldusrikas elu															
I Julgus			-2			1							2	1	1
STIMULATSIOON													3	1	
I Pädevus, oskus	1			0		1	1						4	4	
Naiste eneseteostus															
Oma eesmärkide valimine		1							1				2	2	
Vabadus									1	2			2	2	

LISA 10. EESTI PÄEVALEHT 1999

	J	V	M	A	M	J	J	A	S	O	N	D	KOKKU	POS	NEG
I Iseseisvus												1	1	1	
T Eneseaustus										1			1	1	
Loomingulisus						1							1	1	
I Ettekujutusvõime															
Uudishimu												-1	1	0	1
I Intellekt			1					1	1				3	3	
ENESESUUNAMIN													15	14	
E															
I Loogika								-1					1	0	1
Ökoloogia															
Puhas keskkond															
Keskkonnakaitse															
Ühtekuulumine loodusega															
Esteetika															
T Maailm täis ilu, kaunis maailm															
T Rahu maailmas											2		1	1	
T Sisemine harmoonia															
T Elutarkus								1	2				2	2	
Tasakaal								1					1	1	
T Võrdsus										0			1	1	
Õiglus				1		1							2	2	
Sotsiaalne õiglus	2	0	1	1		1							5	5	
I Avarapilgulisus															
Sallivus, tolerantsus															

LISA 10. EESTI PÄEVALEHT 1999

	J	V	M	A	M	J	J	A	S	O	N	D	KOKKU	POS	NEG
UNIVERSALISM													13	12	
I Abivalmidus	1												1	1	
Usaldus															
Avatus				1	1								2	2	
Selgus					1								1	1	
I Ausus			1		1							1	3	3	
I Andestus															
Lojaalsus		1							1				2	2	
Vastutustunne															
Spirituaalne elu															
T Tõeline sõprus															
T Armastus															
Elu mõte															
Postmaterialistlikud väärtused															
HEATAHTLIKKUS													9	9	
	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	2			
	9	1	7	5	2	1	3	6	5	4	6	1	180		

Lisa 11. Postimees 2002

LISA 11. POSTIMEES 2002															
	J	V	M	A	M	J	J	A	S	O	N	D	KOKKU	POS	NEG
TRADITSIOONILISED VÄÄRTUSED															
Jumala tähtsus															
T Lunastus			1										1	1	
Õiglane karistus															
Religiooni tähtsus															
Eetika	1	2		1				-1	2				5	4	1
Vagadus															
Tagasihoidlikkus, alandlikkus			1										1	1	
Traditsioonide austamine					1								1	1	
Rahvuslik uhkus	2	1				2							3	3	
Perekonna tähtsus								1					1	1	
Lapsed								0	0				2	2	
TRADITSIOON													14	13	
Oma osa aktsepteerimine elus															
Töö tähtsus			1	1		1			2				4	4	
Möödukus					1								1	1	
Erapooletus											2		1	1	
I Kuulekus															
Vanemate ja eakate austamine								1			2	2	2	2	

LISA 11. POSTIMEES 2002

	J	V	M	A	M	J	J	A	S	O	N	D	KOKKU	POS	NEG
Respekt autoriteedi suhtes															
I Viisakus		1											1	1	
Distsipliin	1	1	1							1			4	4	
KONFORMISM													13	13	
MODERNISTLIKUD VÄÄRTUSED															
Defitsiidiväärtused													49		
Sotsiaalne kord			1	1	1	2		1	1	2	2		8	8	
Käskiv võim			0	1	1	1				0	0	-1	7	6	1
Konflikt			-1										1	0	1
Doktriin			-1	0	1		1				1		5	4	1
T Riigi julgeolek							2						1	1	
Koostöö solidaarsus							1					1	2	2	
Üksikisiku turvalisus								0					1	1	
T Perekonna julgeolek															
Ühtekuulumistunne		2	1		1	1						-1	5	4	1
Tervis	0			2				2	1				4	4	
I Puhtus															
Vastastikused teened												-1	1	0	1
Raske töö	2		1	0						1			4	4	
Raha				1		1	1	0	1	1		1	6	6	
Tehnoloogia				0		2	0					0	4	4	
TURVALISUS													49	44	
Õiguslik-ratsionaalne domineerimine															

LISA 11. POSTIMEES 2002

	J	V	M	A	M	J	J	A	S	O	N	D	KOKKU	POS	NEG
Haridus						0	1	0	1		0	0	6	6	
Teadus		0											1	1	
Tehnika areng						2	1						2	2	
Autoriteet	0			1									2	2	
Juriidiline autoriteet		1		1	1	0			1	0		-1	7	6	1
Vastutav olemine				1	1					1		1	4	4	
Staatus	1	1				1				1	1		5	5	
Au	1					1							2	2	
Tunnustus	1				1	1							3	3	
Prestiiž															
Sotsiaalne võim									1		1		2	2	
Oma avaliku imidži säilitamine	2	1											2	2	
T Sotsiaalne tunnustus	1		1										2	2	
Võimu omamine			0		0					0	1		4	4	
Poliitika			-1		-1				0	0	-2	-1	6	2	4
VÕIM													48	43	
Rikkus, jõukus				1		1		1	1	1		0	5	5	
Kokkuhoid				0					1	1		-1	4	3	1
I Ambitsioon	1		-1								1		3	2	1
Suutlikkus	2			1	1	2	1		1		1		7	7	
I Enesekontroll	1					1				1			3	3	
Sihikindlus	1					1	1						3	3	
T Saavutustunne, eneseteostus	2	1					1		1				4	4	
Edukus	0	1				1							3	3	

LISA 11. POSTIMEES 2002															
	J	V	M	A	M	J	J	A	S	O	N	D	KOKKU	POS	NEG
Mõjukus	0											1	2	2	
Intelligentsus			1			2						-1	3	2	1
SAAVUTUS													37	34	
Postmodernsed väärtused															
Füüsiline heaolu	0		1	2			1	2			1	1	7	7	
Vaba aeg															
Psühholoogiline heaolu		2			1		1						3	3	
T Nauding, meeldiv elu															
T Mugav elu			1			1	1	1		-2		1	6	5	1
Lõbu, mõnu															
Elust rõõmutundmine								1					1	1	
I Rõõmsameelsus		1	-1										2	1	1
T Õnnelikkus, õnn															
Sõbrad		0											1	1	
HEDONISM													20	18	
T Huvitav elu			-1										1	0	1
Vaheldusrikas elu						1							1	1	
I Julgus	-1												1	0	1
STIMULATSIOON													3	1	
I Pädevus, oskus					1	1	1		1		1		5	5	
Naiste eneseteostus								0					1	1	
Oma eesmärkide valimine						1		1		1			3	3	

LISA 11. POSTIMEES 2002

	J	V	M	A	M	J	J	A	S	O	N	D	KOKKU	POS	NEG
Vabadus															
I Iseseisvus						1					1	0	3	3	
T Eneseaustus												2	1	1	
Loomingulisus															
I Ettekujutusvõime															
Uudishimu															
I Intellekt			1			1	1	2		1			5	5	
ENESESUUNAMIN													18	18	
E															
I Loogika															
Ökoloogia															
Puhas keskkond															
Keskkonnakaitse															
Ühtekuulumine loodusega															
Esteetika															
T Maailm täis ilu, kaunis maailm															
T Rahu maailmas															
T Sisemine harmoonia															
T Elutarkus			0					1					2	2	
Tasakaal											2		1	1	
T Võrdsus						2							1	1	
Õiglus	1									2			2	2	
Sotsiaalne õiglus				1		2			2				3	3	
I Avarapilgulisus						2	1						2	2	

LISA 11. POSTIMEES 2002

	J	V	M	A	M	J	J	A	S	O	N	D	KOKKU	POS	NEG
Sallivus, tolerantsus						2	1						2	2	
UNIVERSALISM													13	13	
I Abivalmidus				1			1						2	2	
Usaldus			2										1	1	
Avatus		1					2						2	2	
Selgus		1			2					2	0	1	5	5	
I Ausus	1	2	1							2			4	4	
I Andestus															
Lojaalsus															
Vastutustunne							1						1	1	
Spirituaalne elu															
T Tõeline sõprus															
T Armastus			0										1	1	
Elu mõte								1					1	1	
Postmaterialistlikud väärtused				1			2			1			3	3	
HEATAHTLIKKUS													20	20	
	2	1	2	1	1	2	2	1	1	2	1	1			
	2	7	4	9	5	1	7	8	6	2	9	7	237		

Lisa 12. Eesti Päevaleht 2002

LISA 12. EESTI PÄEVALEHT 2002															
	J	V	M	A	M	J	J	A	S	O	N	D	KOKKU	POS	NEG
TRADITSIOONILISE D VÄÄRTUSED															
Jumala tähtsus															
T Lunastus															
Õiglane karistus															
Religiooni tähtsus															
Eetika		1		1						1			3	3	
Vagadus															
Tagasihoidlikkus, alandlikkus															
Traditsioonide austamine						2					2		2	2	
Rahvuslik uhkus						1					2		2	2	
Perekonna tähtsus								0			-1		2	1	1
Lapsed															
TRADITSIOON													9	8	
Oma osa aktsepteerimine elus															
Töö tähtsus				0	1			2	2				4	4	
Möödukus						1							1	1	
Erapooletus				1						1			2	2	
I Kuulekus															
Vanemate ja eakate austamine															

LISA 12. EESTI PÄEVALEHT 2002

	J	V	M	A	M	J	J	A	S	O	N	D	KOKKU	POS	NEG
Respekt autoriteedi suhtes															
I Viisakus															
Distsipliin	1	2		2	1	2	1					2	7	7	
KONFORMISM													14	14	
MODERNISTLIKUD VÄÄRTUSED															
Defitsiidiväärtused															
Sotsiaalne kord			0	0					1				3	3	
Käskiv võim	-1		0	0		0			0	0	2	0	8	7	1
Konflikt				0								-1	2	1	1
Doktriin					0					0		2	3	3	
T Riigi julgeolek															
Koostöö solidaarsus			1									-1	2	1	1
Üksikisiku turvalisus															
T Perekonna julgeolek								1					1	1	
Ühtekuulumistunne															
Tervis		0	0						2		2		4	4	
I Puhtus	1												1	1	
Vastastikused teened	-1			-1									2	0	1
Raske töö					1						2		2	2	
Raha	1		0	0	0	1	1	2	1	1	1		10	10	
Tehnoloogia		0					0	2					3	3	
TURVALISUS													41	36	
Õiguslik-ratsionaalne domineerimine															

LISA 12. EESTI PÄEVALEHT 2002

	J	V	M	A	M	J	J	A	S	O	N	D	KOKKU	POS	NEG
Haridus						1	2	2					3	3	
Teadus		0						1					2	2	
Tehnika areng						0	2						2	2	
Autoriteet		1							0				2	2	
Juriidiline autoriteet					0								1	1	
Vastutav olemine	2					1		1					3	3	
Staatus				0									1	1	
Au		1											1	1	
Tunnustus															
Prestiiž															
Sotsiaalne võim			2							1	1		3	3	
Oma avaliku imidži säilitamine		1			1								2	2	
T Sotsiaalne tunnustus															
Võimu omamine	0			0		0							3	3	
Poliitika			1									0	2	2	
VÕIM													25	25	
Rikkus, jõukus															
Kokkuhoid			-1			2	1				1		4	3	1
I Ambitsioon															
Suutlikkus	-1	1	2		1					1			5	4	1
I Enesekontroll		1		2	1	2	1				2		6	6	
Sihikindlus			1										1	1	
T Saavutustunne, eneseteostus									1				1	1	
Edukus				2								1	2	2	

LISA 12. EESTI PÄEVALEHT 2002

	J	V	M	A	M	J	J	A	S	O	N	D	KOKKU	POS	NEG
Mõjukus			0									1	2	2	
Intelligentsus															
SAAVUTUS													21	19	
Postmodernsed väärtused															
Füüsiline heaolu	2		2									1	3	3	
Vaba aeg															
Psühholoogiline heaolu		1	1						2				3	3	
T Nauding, meeldiv elu			0										1	1	
T Mugav elu								1					1	1	
Lõbu, mõnu			0					1					2	2	
Elust rõõmutundmine															
I Rõõmsameelsus															
T Õnnelikkus, õnn															
Sõbrad												-1	1	0	1
HEDONISM													11	10	
T Huvitav elu															
Vaheldusrikas elu			0										1	1	
I Julgus															
STIMULATSIOON													1	1	
I Pädevus, oskus	-1		2	2					1				4	3	1
Naiste eneseteostus															
Oma eesmärkide valimine									1				1	1	

LISA 12. EESTI PÄEVALEHT 2002

	J	V	M	A	M	J	J	A	S	O	N	D	KOKKU	POS	NEG
Vabadus		1											1	1	
I Iseseisvus															
T Eneseaustus															
Loomingulisus							0						1	1	
I Ettekujutusvõime															
Uudishimu															
I Intellekt															
ENESESUUNAMIN E													7	6	
I Loogika	1		1										2	2	
Ökoloogia															
Puhas keskkond															
Keskkonnakaitse															
Ühtekuulumine loodusega															
Esteetika							0						1	1	
T Maailm täis ilu, kaunis maailm							-1	0					2	1	1
T Rahu maailmas															
T Sisemine harmoonia															
T Elutarkus															
Tasakaal						1							1	1	
T Võrdsus										1			1	1	
Õiglus															
Sotsiaalne õiglus				1						0			2	2	
I Avarapilgulisus															

LISA 12. EESTI PÄEVALEHT 2002

	J	V	M	A	M	J	J	A	S	O	N	D	KOKKU	POS	NEG
Sallivus, tolerantus															
UNIVERSALISM													9	8	
I Abivalmidus															
Usaldus		2											1	1	
Avatus						1	2						2	2	
Selgus	1	1		2	1		2				2		6	6	
I Ausus	1	1	1	1									4	4	
I Andustus															
Lojaalsus															
Vastutustunne															
Spirituaalne elu															
T Tõeline sõprus															
T Armastus															
Elu mõte															
Postmaterialistlikud väärtused		1											1	1	
HEATAHTLIKKUS													14	14	
	1	1	1	1	1	1	1	8	1	1	8	1			
	3	6	9	6	1	0	4		4	2		2	153		

Lisa 13. Postimees 2005

LISA 13. POSTIMEES 2005															
	J	V	M	A	M	J	J	A	S	O	N	D	KOKKU	POS	NEG
TRADITSIOONILISED VÄÄRTUSED															
Jumala tähtsus															
T Lunastus															
Õiglane karistus										1			1	1	
Religiooni tähtsus															
Eetika					1	2				1			3	3	
Vagadus															
Tagasihoidlikkus, alandlikkus				0								1	2	2	
Traditsioonide austamine				0		2							2	2	
Rahvuslik uhkus						1	2						2	2	
Perekonna tähtsus							2						1	1	
Lapsed							0	2				1	2	2	
TRADITSIOON													13	13	
Oma osa aktsepteerimine elus															
Töö tähtsus	0	2					0						3	3	
Möödukus				1		1			1	1			4	4	
Erapooletus	2			1					2				3	3	
I Kuulekus															
Vanemate ja eakate austamine															

LISA 13. POSTIMEES 2005

	J	V	M	A	M	J	J	A	S	O	N	D	KOKKU	POS	NEG
Respekt autoriteedi suhtes						1							1	1	
I Viisakus															
Distsipliin		2				2							2	2	
KONFORMISM													13	13	
MODERNISTLIKUD VÄÄRTUSED															
Defitsiidiväärtused															
Sotsiaalne kord	1					1	0						3	3	
Käskiv võim	-2	0	0		0	1			-1	0		0	8	6	2
Konflikt		-2										-2	2	0	2
Doktriin		0	2		0					0		1	5	5	
T Riigi julgeolek		2				2							2	2	
Koostöö solidaarsus					-1	1					0	0	4	3	1
Üksikisiku turvalisus								0	1				2	2	
T Perekonna julgeolek						1							1	1	
Ühtekuulumistunne		1			-1	0					0		4	3	1
Tervis	2					0		2	2	1			5	5	
I Puhtus					1								1	1	
Vastastikused teened						0							1	1	
Raske töö	1	1					2						3	3	
Raha	0			2	1	0			2	2		2	7	7	
Tehnoloogia		0			0	1	0			0			5	5	
TURVALISUS													53	47	
Õiguslik-ratsionaalne domineerimine															

LISA 13. POSTIMEES 2005

	J	V	M	A	M	J	J	A	S	O	N	D	KOKKU	POS	NEG
Haridus				0		0	1		1			1	5	5	
Teadus								1				0	2	2	
Tehnika areng						1	0						2	2	
Autoriteet			0				2	1			1		4	4	
Juriidiline autoriteet		2	0									1	3	3	
Vastutav olemine	-2	2										1	3	2	1
Staatus			0	1	-1			1					4	3	1
Au				1			1						2	2	
Tunnustus		0	1	1									3	3	
Prestiiž				1				1					2	2	
Sotsiaalne võim				1	2						1		3	3	
Oma avaliku imidži säilitamine		2		1	2	0					1		5	5	
T Sotsiaalne tunnustus				1									1	1	
Võimu omamine	-1		0		0						1		4	3	1
Poliitika	-2	0	-1		-1	0					1	1	7	4	3
VÕIM													50	44	
Rikkus, jõukus	0			2		0			1	1		0	6	6	
Kokkuhoid									-2			0	2	1	1
I Ambitsioon											1		1	1	
Suutlikkus	1	1				2	1	2					5	5	
I Enesekontroll	1	1					1			1			4	4	
Sihikindlus			-1				1				1		3	2	1
T Saavutustunne, eneseteostus									-1				1	0	1
Edukus		0		0	0	1							4	4	

LISA 13. POSTIMEES 2005

	J	V	M	A	M	J	J	A	S	O	N	D	KOKKU	POS	NEG
Mõjukus	0										1		2	2	
Intelligentsus			1				1						2	2	
SAAVUTUS													30	27	
Postmodernsed väärtused															
Füüsiline heaolu	2					1	2	2				1	5	5	
Vaba aeg															
Psühholoogiline heaolu				1			1		1				3	3	
T Nauding, meeldiv elu			1										1	1	
T Mugav elu															
Lõbu, mõnu										1			1	1	
Elust rõõmutundmine			1										1	1	
I Rõõmsameelsus	1			0									2	2	
T Õnnelikkus, õnn															
Sõbrad						1							1	1	
HEDONISM													14	14	
T Huvitav elu															
Vaheldusrikas elu	-2		1										2	1	1
I Julgus															
STIMULATSIOON													2	1	
I Pädevus, oskus	2		0		1	2	1	0					6	6	
Naiste eneseteostus															
Oma eesmärkide valimine	1														

LISA 13. POSTIMEES 2005

	J	V	M	A	M	J	J	A	S	O	N	D	KOKKU	POS	NEG
Vabadus															
I Iseseisvus						1							1	1	
T Eneseaustus															
Loomingulisus				1			1						2	2	
I Ettekujutusvõime															
Uudishimu				1									1	1	
I Intellekt						-1	1	1					3	2	1
ENESESUUNAMIN													13	12	
E															
I Loogika															
Ökoloogia								1					1	1	
Puhas keskkond					1								1	1	
Keskkonnakaitse															
Ühtekuulumine loodusega								0					1	1	
Esteetika															
T Maailm täis ilu, kaunis maailm				2									1	1	
T Rahu maailmas								1					1	1	
T Sisemine harmoonia															
T Elutarkus			1	1									2	2	
Tasakaal								1					1	1	
T Võrdsus										1			1	1	
Õiglus															
Sotsiaalne õiglus								1					1	1	
I Avarapilgulisus															

LISA 13. POSTIMEES 2005

	J	V	M	A	M	J	J	A	S	O	N	D	KOKKU	POS	NEG
Sallivus, tolerantsus										0			1	1	
UNIVERSALISM													11	11	
I Abivalmidus						2	1						2	2	
Usaldus		1											1	1	
Avatus										2			1	1	
Selgus			2					1					2	2	
I Ausus			2							1			2	2	
I Andestus															
Lojaalsus															
Vastutustunne		0								1			2	2	
Spirituaalne elu															
T Tõeline sõprus															
T Armastus															
Elu mõte															
Postmaterialistlikud väärtused															
HEATAHTLIKKUS													10	10	
	1	2	1	2	2	2	2	1	1	1	1	1			
	8	0	3	1	0	5	3	4	3	8	1	5	211		

Lisa 14. Eesti Päevaleht 2005

LISA 14. EESTI PÄEVALEHT 2005															
	J	V	M	A	M	J	J	A	S	O	N	D	KOKKU	POS	NEG
TRADITSIOONILISE D VÄÄRTUSED													19		
Jumala tähtsus															
T Lunastus			1										1	1	
Õiglane karistus															
Religiooni tähtsus	0								0				1	1	
Eetika															
Vagadus		1											1	1	
Tagasihoidlikkus, alandlikkus															
Traditsioonide austamine															
Rahvuslik uhkus	2								2		2		3	3	
Perekonna tähtsus															
Lapsed															
TRADITSIOON													6	6	
Oma osa aktsepteerimine elus															
Töö tähtsus			1			2				2	1		4	4	
Mõõdukus															
Erapooletus	1		1					2					3	3	
I Kuulekus			-1			1							2	1	1
Vanemate ja eakate austamine															

LISA 14. EESTI PÄEVALEHT 2005

	J	V	M	A	M	J	J	A	S	O	N	D	KOKKU	POS	NEG
Respekt autoriteedi suhtes										2			1	1	
I Viisakus															
Distsipliin			1		1	2							3	3	
KONFORMISM													13	12	
MODERNISTLIKUD VÄÄRTUSED															
Defitsiidiväärtused															
Sotsiaalne kord	1						1		2			1	3	3	
Käskiv võim	0	0	1	0		1	0	0				0	7	7	
Konflikt	-2	-2				1	-1	-2					5	1	4
Doktriin		0		0	0	1	2	0					6	6	
T Riigi julgeolek		2						2					2	2	
Koostöö solidaarsus		1	-1				2						3	2	1
Üksikisiku turvalisus						1		2					2	2	
T Perekonna julgeolek								2					1	1	
Ühtekuulumistunne	2	1								1			3	3	
Tervis			1					2		1			3	3	
I Puhtus						1			2				2	2	
Vastastikused teened															
Raske töö															
Raha			2	1	2				1		1	1	6	6	
Tehnoloogia			2							2	1		3	3	
TURVALISUS													46	41	
Õiguslik-ratsionaalne domineerimine															

LISA 14. EESTI PÄEVALEHT 2005

	J	V	M	A	M	J	J	A	S	O	N	D	KOKKU	POS	NEG
Haridus															
Teadus												2	1	1	
Tehnika areng	2		1				2			2	2		5	5	
Autoriteet								0					1	1	
Juriidiline autoriteet				1									1	1	
Vastutav olemine			2					1					2	2	
Staatus		1			0					1			3	3	
Au	0									2			2	2	
Tunnustus										1			1	1	
Prestiiž										2			1	1	
Sotsiaalne võim	1					1	1		-1				4	3	1
Oma avaliku imidži säilitamine		2			1			1					3	3	
T Sotsiaalne tunnustus						1	1						2	2	
Võimu omamine	1	0		1		1	0						5	5	
Poliitika	1	2				1	0						4	4	
VÕIM													35	34	
Rikkus, jõukus				-1			2	0					3	2	1
Kokkuhoid				0	2			1		1			4	4	
I Ambitsioon											2		1	1	
Suutlikkus	1	1		1		2			-1				5	4	1
I Enesekontroll				1									1	1	
Sihikindlus						2							1	1	
T Saavutustunne, eneseteostus						2					2		2	2	
Edukus						1			-1				2	1	1

LISA 14. EESTI PÄEVALEHT 2005

	J	V	M	A	M	J	J	A	S	O	N	D	KOKKU	POS	NEG
Mõjukus	1			1	1	2		1	-1	1			7	6	1
Intelligentsus			1		1			1					3	3	
SAAVUTUS													28	25	
Postmodernsed väärtused															
Füüsiline heaolu								2					1	1	
Vaba aeg															
Psühholoogiline heaolu			-1		0								2	1	1
T Nauding, meeldiv elu															
T Mugav elu															
Lõbu, mõnu															
Elust rõõmutundmine															
I Rõõmsameelsus															
T Õnnelikkus, õnn															
Sõbrad															
HEDONISM													3	2	
T Huvitav elu															
Vaheldusrikas elu															
I Julgus															
STIMULATSIOON													0	0	
I Pädevus, oskus					2							2	2	3	3
Naiste eneseteostus															
Oma eesmärkide valimine															

LISA 14. EESTI PÄEVALEHT 2005

	J	V	M	A	M	J	J	A	S	O	N	D	KOKKU	POS	NEG
Vabadus	0												1	1	
I Iseseisvus															
T Eneseaustus															
Loomingulisus															
I Ettekujutusvõime															
Uudishimu										1			1	1	
I Intellekt				1									1	1	
ENESESUUNAMIN													6	6	
E															
I Loogika															
Ökoloogia						0							1	1	
Puhas keskkond						0							1	1	
Keskkonnakaitse						0							1	1	
Ühtekuulumine loodusega						-1							1	0	1
Esteetika															
T Maailm täis ilu, kaunis maailm															
T Rahu maailmas															
T Sisemine harmoonia															
T Elutarkus					1								1	1	
Tasakaal				0				2					2	2	
T Võrdsus								2					1	1	
Õiglus															
Sotsiaalne õiglus								2					1	1	
I Avarapigulisus							2						1	1	

LISA 14. EESTI PÄEVALEHT 2005

	J	V	M	A	M	J	J	A	S	O	N	D	KOKKU	POS	NEG
Sallivus, tolerantsus							2						1	1	
UNIVERSALISM													11	10	
I Abivalmidus															
Usaldus						2							1	1	
Avatus							2	2					2	2	
Selgus				1	1	1							3	3	
I Ausus								2	2	1			3	3	
I Andestus															
Lojaalsus															
Vastutustunne															
Spirituaalne elu															
T Tõeline sõprus											1		1	1	
T Armastus															
Elu mõte															
Postmaterialistlikud väärtused															
HEATAHTLIKKUS													10	10	
	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	9	7			
	5	2	4	3	2	5	6	9	5	4			161		

Lisa 15. Postimees 2008

LISA 15. POSTIMEES 2008															
	J	V	M	A	M	J	J	A	S	O	N	D	KOKKU	POS	NEG
TRADITSIOONILISED VÄÄRTUSED															
Jumala tähtsus															
T Lunastus															
Õiglane karistus								0		1			2	2	
Religiooni tähtsus															
Eetika							2						1	1	
Vagadus			1										1	1	
Tagasihoidlikkus, alandlikkus															
Traditsioonide austamine		1	2			1					0		4	4	
Rahvuslik uhkus	2	2	2			1						0	5	5	
Perekonna tähtsus						2							1	1	
Lapsed												0	1	1	
TRADITSIOON													15	15	
Oma osa aktsepteerimine elus															
Töö tähtsus					0								1	1	
Möödukus		2		0			0	0					4	4	
Erapooletus										2			1	1	
I Kuulekus															
Vanemate ja eakate austamine															

LISA 15. POSTIMEES 2008

	J	V	M	A	M	J	J	A	S	O	N	D	KOKKU	POS	NEG
Respekt autoriteedi suhtes	-2												1	0	1
I Viisakus															
Distsipliin		1	1					2			1		4	4	
KONFORMISM													11	10	
MODERNISTLIKUD VÄÄRTUSED															
Defitsiidiväärtused															
Sotsiaalne kord	1		1	0	0	1	1		2		2		8	8	
Käskiv võim	0	1		2	0	-1		0		-2	0		8	6	2
Konflikt	2	-2		-1							0		4	2	2
Doktriin			1			1		1	2	1	2		6	6	
T Riigi julgeolek	2	2		2									3	3	
Koostöö solidaarsus				-2									1	0	1
Üksikisiku turvalisus		1		1									2	2	
T Perekonna julgeolek							2						1	1	
Ühtekuulumistunne				-1									1	0	1
Tervis	0	0										2	3	3	
I Puhtus												1	1	1	
Vastastikused teened	-2	2											2	1	1
Raske töö		2			1								2	2	
Raha	0				1	2	2	2		2		1	7	7	
Tehnoloogia	-1				1				2			-1	4	2	2
TURVALISUS													53	44	
Õiguslik-ratsionaalne domineerimine															

LISA 15. POSTIMEES 2008

	J	V	M	A	M	J	J	A	S	O	N	D	KOKKU	POS	NEG
Haridus									2				1	1	
Teadus		1											1	1	
Tehnika areng									0			0	2	2	
Autoriteet					1				1			1	3	3	
Juriidiline autoriteet			-1	1				1	-2		2		5	3	2
Vastutav olemine					2			0		0			3	3	
Staatus		1	1		1								3	3	
Au		2	1						1				3	3	
Tunnustus	1	2	2	2	2	2						1	6	6	
Prestiiž		2	2										2	2	
Sotsiaalne võim	1		-1					-1					3	1	2
Oma avaliku imidži säilitamine	2	2			2								3	3	
T Sotsiaalne tunnustus		2			2								2	2	
Võimu omamine	2	1	-1								0		4	3	1
Poliitika	1	-1	2			1					-2		5	3	2
VÕIM													46	39	
Rikkus, jõukus	1				2			1		2			3	3	
Kokkuhoid					0	-1	2					0	4	2	2
I Ambitsioon															
Suutlikkus		1				1		0		2			4	4	
I Enesekontroll	1					1	1				1		4	4	
Sihikindlus							1						1	1	
T Saavutustunne, eneseteostus															
Edukus															

LISA 15. POSTIMEES 2008

	J	V	M	A	M	J	J	A	S	O	N	D	KOKKU	POS	NEG
Mõjukus	-2		-1										2	0	2
Intelligentsus															
SAAVUTUS													18	14	
Postmodernsed väärtused															
Füüsiline heaolu	0	0					2	0				2	5	5	
Vaba aeg						1	0						2	2	
Psühholoogiline heaolu	1			1									2	2	
T Nauding, meeldiv elu															
T Mugav elu															
Lõbu, mõnu															
Elust rõõmutundmine															
I Rõõmsameelsus	-1			1	0							1	4	3	1
T Õnnelikkus, õnn															
Sõbrad	-1												1	0	1
HEDONISM													14	12	
T Huvitav elu															
Vaheldusrikas elu						2							1	1	
I Julgus			1	0						1			3	3	
STIMULATSIOON													4	4	
I Pädevus, oskus		1	1	0	1								4	4	
Naiste eneseteostus															
Oma eesmärkide valimine			2										1	1	
Vabadus	1										1		2	2	

LISA 15. POSTIMEES 2008

	J	V	M	A	M	J	J	A	S	O	N	D	KOKKU	POS	NEG
I Iseseisvus				1				0				1	3	3	
T Eneseaustus			2										1	1	
Loomingulisus						1							1	1	
I Ettekujutusvõime															
Uudishimu															
I Intellekt			2			2	1						3	3	
ENESESUUNAMIN													15	15	
E															
I Loogika															
Ökoloogia															
Puhas keskkond												1	1	1	
Keskkonnakaitse															
Ühtekuulumine loodusega															
Esteetika															
T Maailm täis ilu, kaunis maailm		0	1										2	2	
T Rahu maailmas	2												1	1	
T Sisemine harmoonia															
T Elutarkus						2		0		2	1		4	4	
Tasakaal															
T Võrdsus															
Õiglus									2				1	1	
Sotsiaalne õiglus								2					1	1	
I Avarapilgulisus						1							1	1	
Sallivus, tolerantsus	1												1	1	

LISA 15. POSTIMEES 2008

	J	V	M	A	M	J	J	A	S	O	N	D	KOKKU	POS	NEG
UNIVERSALISM													12	12	
I Abivalmidus				-1									1	0	1
Usaldus		1											1	1	
Avatus			1	2				1	2				4	4	
Selgus	1							1	0				3	3	
I Ausus										1			1	1	
I Andestus															
Lojaalsus															
Vastutustunne															
Spirituaalne elu															
T Tõeline sõprus															
T Armastus															
Elu mõte															
Postmaterialistlikud väärtused	1		1										2	2	
HEATAHTLIKKUS													12	11	
	2	2	2	1	1	1	1	1	1	1	1	1			
	7	5	3	4	8	8	1	5	2	1	4	4	202		

Lisa 16. Eesti Päevaleht 2008

LISA 16. EESTI PÄEVALEHT 2008															
	J	V	M	A	M	J	J	A	S	O	N	D	KOKKU	POS	NEG
TRADITSIOONILISE D VÄÄRTUSED															
Jumala tähtsus															
T Lunastus															
Õiglane karistus															
Religiooni tähtsus															
Eetika															
Vagadus															
Tagasihoidlikkus, alandlikkus								1					1	1	
Traditsioonide austamine		-2	-1										2	0	2
Rahvuslik uhkus	1												1	1	
Perekonna tähtsus		0											1	1	
Lapsed		-2											1	0	1
TRADITSIOON													6	3	
Oma osa aktsepteerimine elus															
Töö tähtsus	1											2	2	2	
Mõõdukus							1	1					2	2	
Erapooletus															
I Kuulekus															
Vanemate ja eakate austamine		1											1	1	

LISA 16. EESTI PÄEVALEHT 2008

	J	V	M	A	M	J	J	A	S	O	N	D	KOKKU	POS	NEG
Respekt autoriteedi suhtes															
I Viisakus					0								1	1	
Distsipliin	1			1		0	1	1	2	0			7	7	
KONFORMISM													13	13	
MODERNISTLIKUD VÄÄRTUSED															
Defitsiidiväärtused													36		
Sotsiaalne kord		0							1	1	1		4	4	
Käskiv võim			0				1	-1	0	0		0	6	6	
Konflikt	0							-1					2	1	1
Doktriin												0	1	1	
T Riigi julgeolek	0				2		2						3	3	
Koostöö solidaarsus	1		1										2	2	
Üksikisiku turvalisus															
T Perekonna julgeolek				1								1	2	2	
Ühtekuulumistunne					1					1			2	2	
Tervis	2	1		1									3	3	
I Puhtus															
Vastastikused teened			1										1	1	
Raske töö															
Raha		1	1			1	1	1	1	1	1	1	9	9	
Tehnoloogia				0									1	1	
TURVALISUS													36	35	
Õiguslik-ratsionaalne domineerimine															

LISA 16. EESTI PÄEVALEHT 2008

	J	V	M	A	M	J	J	A	S	O	N	D	KOKKU	POS	NEG
Haridus												1	1	1	
Teadus															
Tehnika areng				1									1	1	
Autoriteet	2											-1	2	1	1
Juriidiline autoriteet	0			2	2								3	3	
Vastutav olemine				1				1					2	2	
Staatus															
Au															
Tunnustus															
Prestiiž															
Sotsiaalne võim					1								1	1	
Oma avaliku imidži säilitamine					1			0					2	2	
T Sotsiaalne tunnustus			1	1									2	2	
Võimu omamine								0					1	1	
Poliitika			1				0	-1					2	1	1
VÕIM													17	15	
Rikkus, jõukus			0			2	1	1	1				5	5	
Kokkuhoid		1				1	2	1	1		2	0	7	7	
I Ambitsioon			1										1	1	
Suutlikkus	1			2					1				3	3	
I Enesekontroll	1				1	0	1	1	1				6	6	
Sihikindlus							2						1	1	
T Saavutustunne, eneseteostus															
Edukus			1										1	1	

LISA 16. EESTI PÄEVALEHT 2008

	J	V	M	A	M	J	J	A	S	O	N	D	KOKKU	POS	NEG
Mõjukus	1				1					0			3	3	
Intelligentsus								2	1				3	3	
SAAVUTUS													30	30	
Postmodernsed väärtused															
Füüsiline heaolu		1		1									2	2	
Vaba aeg										0			1	1	
Psühholoogiline heaolu										1			1	1	
T Nauding, meeldiv elu						1							1	1	
T Mugav elu		1			2								2	2	
Lõbu, mõnu															
Elust rõõmutundmine															
I Rõõmsameelsus															
T Õnnelikkus, õnn															
Sõbrad					2								1	1	
HEDONISM													8	8	
T Huvitav elu					-1								1	0	1
Vaheldusrikas elu															
I Julgus	1									-2			2	1	1
STIMULATSIION													3	1	
I Pädevus, oskus	1			2									2	2	
Naiste eneseteostus															
Oma eesmärkide valimine															

LISA 16. EESTI PÄEVALEHT 2008

	J	V	M	A	M	J	J	A	S	O	N	D	KOKKU	POS	NEG
Vabadus															
I Iseseisvus															
T Eneseaustus															
Loomingulisus			1								2		2	2	
I Ettekujutusvõime															
Uudishimu															
I Intellekt															
ENESESUUNAMIN E													4	4	
I Loogika							2						1	1	
Ökoloogia															
Puhas keskkond															
Keskkonnakaitse															
Ühtekuulumine loodusega															
Esteetika			1								1		2	2	
T Maailm täis ilu, kaunis maailm											1		1	1	
T Rahu maailmas						1							1	1	
T Sisemine harmoonia															
T Elutarkus											2		1	1	
Tasakaal								1					1	1	
T Võrdsus															
Õiglus															
Sotsiaalne õiglus		2										1	2	2	
I Avarapilgulisus				2									1	1	

LISA 16. EESTI PÄEVALEHT 2008

	J	V	M	A	M	J	J	A	S	O	N	D	KOKKU	POS	NEG
Sallivus, tolerantus															
UNIVERSALISM													10	10	
I Abivalmidus			1										1	1	
Usaldus										2			1	1	
Avatus															
Selgus	1			2		2							3	3	
I Ausus						2							1	1	
I Andestus															
Lojaalsus					2								1	1	
Vastutustunne						1	2						2	2	
Spirituaalne elu															
T Tõeline sõprus															
T Armastus															
Elu mõte															
Postmaterialistlikud väärtused		1											1	1	
HEATAHTLIKKUS													10	10	
	1	1	1	1	1	1	1	1	1						
	5	2	3	1	3	6	2	5	3	9	9	8	136		

Lisa 17. Postimees 2011

LISA 17. POSTIMEES 2011															
	J	V	M	A	M	J	J	A	S	O	N	D	KOKKU	POS	NEG
TRADITSIOONILISED VÄÄRTUSED															
Jumala tähtsus															
T Lunastus															
Õiglane karistus		1				0		2					3	3	
Religiooni tähtsus															
Eetika	1	2			0						1		4	4	
Vagadus															
Tagasihoidlikkus, alandlikkus															
Traditsioonide austamine															
Rahvuslik uhkus		1		0									2	2	
Perekonna tähtsus									1	-1			2	1	1
Lapsed					0				1	2			3	3	
TRADITSIOON													14	13	
Oma osa aktsepteerimine elus															
Töö tähtsus			0		1							1	3	3	
Möödukus						0							1	1	
Erapooletus															
I Kuulekus															
Vanemate ja eakate austamine															

LISA 17. POSTIMEES 2011

	J	V	M	A	M	J	J	A	S	O	N	D	KOKKU	POS	NEG
Respekt autoriteedi suhtes															
I Viisakus				0									1	1	
Distsipliin		1	1			0	1	1					5	5	
KONFORMISM													10	10	
MODERNISTLIKUD VÄÄRTUSED															
Defitsiidiväärtused															
Sotsiaalne kord	0		1	1	0	1	1	1		0		1	9	9	
Käskiv võim	-1	1	1		0	2	0	1	0			1	9	8	1
Konflikt			1		-2		0	2	2	0	0		7	6	1
Doktriin		1				0	1	2	2				5	5	
T Riigi julgeolek															
Koostöö solidaarsus						1			1			1	3	3	
Üksikisiku turvalisus		1						1	2	2			4	4	
T Perekonna julgeolek									1				1	1	
Ühtekuulumistunne							-2						1	0	1
Tervis		0		2				1	2	2	2		6	6	
I Puhtus															
Vastastikused teened	1			1									2	2	
Raske töö			1		1								2	2	
Raha	2	0		2	1		1				1	1	7	7	
Tehnoloogia	0		2					2			0	0	5	5	
TURVALISUS													61	58	
Õiguslik-ratsionaalne domineerimine															

LISA 17. POSTIMEES 2011

	J	V	M	A	M	J	J	A	S	O	N	D	KOKKU	POS	NEG
Haridus					1				1	0		0	4	4	
Teadus		2		0	1								3	3	
Tehnika areng			-1										1	0	1
Autoriteet	0		0	0									3	3	
Juriidiline autoriteet								2	2	2		0	4	4	
Vastutav olemine		1	1					2	0	2			5	5	
Staatus						1							1	1	
Au			1				1						2	2	
Tunnustus					2								1	1	
Prestiiž															
Sotsiaalne võim		1				1							2	2	
Oma avaliku imidži säilitamine		1	1				1						3	3	
T Sotsiaalne tunnustus						1							1	1	
Võimu omamine						0	1						2	2	
Poliitika					-1	-1	1				1	-1	5	3	2
VÕIM													38	35	
Rikkus, jõukus	1									1	1		3	3	
Kokkuhoid				1								2	2	2	
I Ambitsioon															
Suutlikkus			2	1					1		1		4	4	
I Enesekontroll		1					1	1					3	3	
Sihikindlus							1						1	1	
T Saavutustunne, eneseteostus															
Edukus	-1					1	2			1			4	3	1

LISA 17. POSTIMEES 2011

	J	V	M	A	M	J	J	A	S	O	N	D	KOKKU	POS	NEG
Mõjukus					0				1				2	2	
Intelligentsus															
SAAVUTUS													19	18	
Postmodernsed väärtused															
Füüsiline heaolu	0	1		2	2			1	2	2	2	1	9	9	
Vaba aeg						0							1	1	
Psühholoogiline heaolu		1						-1	2	2		2	5	4	1
T Nauding, meeldiv elu		1									1		2	2	
T Mugav elu			1										1	1	
Lõbu, mõnu					-1								1	0	1
Elust rõõmutundmine															
I Rõõmsameelsus				1	0								2	2	
T Õnnelikkus, õnn															
Sõbrad															
HEDONISM													22	19	
T Huvitav elu															
Vaheldusrikas elu							-1						1	0	1
I Julgus															
STIMULATSIOON													1	0	
I Pädevus, oskus		1		1				0		1			4	4	
Naiste eneseteostus															
Oma eesmärkide valimine		1		1									2	2	

LISA 17. POSTIMEES 2011

	J	V	M	A	M	J	J	A	S	O	N	D	KOKKU	POS	NEG
Vabadus															
I Iseseisvus		1											1	1	
T Eneseaustus															
Loomingulisus															
I Ettekujutusvõime	-1												1	0	1
Uudishimu						1							1	1	
I Intellekt			2	1	1	0		2					5	5	
ENESESUUNAMIN													14	13	
E															
I Loogika															
Ökoloogia				2	0								2	2	
Puhas keskkond															
Keskkonnakaitse					2								1	1	
Ühtekuulumine loodusega															
Esteetika															
T Maailm täis ilu, kaunis maailm								0					1	1	
T Rahu maailmas								1					1	1	
T Sisemine harmoonia															
T Elutarkus															
Tasakaal											1		1	1	
T Võrdsus															
Õiglus															
Sotsiaalne õiglus															
I Avarapilgulisus					1								1	1	

LISA 17. POSTIMEES 2011

	J	V	M	A	M	J	J	A	S	O	N	D	KOKKU	POS	NEG
Sallivus, tolerantsus															
UNIVERSALISM													7	7	
I Abivalmidus								0					1	1	
Usaldus	0												1	1	
Avatus						2							1	1	
Selgus		2			2	2	1					1	5	5	
I Ausus	1		1			2							3	3	
I Andestus															
Lojaalsus															
Vastutustunne					1								1	1	
Spirituaalne elu															
T Tõeline sõprus															
T Armastus															
Elu mõte															
Postmaterialistlikud väärtused															
HEATAHTLIKKUS													12	12	
	1	2	1	1	2	1	2	1	1	1	1	1			
	1	2	6	6	2	4	0	8	9	4	1	3	180		

Lisa 18. Eesti Päevaleht 2011

LISA 18. EESTI PÄEVALEHT 2011															
	J	V	M	A	M	J	J	A	S	O	N	D	KOKKU	POS	NEG
TRADITSIOONILISE D VÄÄRTUSED													16		
Jumala tähtsus															
T Lunastus															
Õiglane karistus												1	1	1	
Religiooni tähtsus															
Eetika												1	1	1	
Vagadus															
Tagasihoidlikkus, alandlikkus							1						1	1	
Traditsioonide austamine															
Rahvuslik uhkus										1	1		2	2	
Perekonna tähtsus															
Lapsed			1				1	0					3	3	
TRADITSIOON													8	8	
Oma osa aktsepteerimine elus															
Töö tähtsus			1	2						2			3	3	
Möödukus															
Erapooletus															
I Kuulekus															
Vanemate ja eakate austamine															

LISA 18. EESTI PÄEVALEHT 2011

	J	V	M	A	M	J	J	A	S	O	N	D	KOKKU	POS	NEG
Respekt autoriteedi suhtes	-2												1	0	1
I Viisakus															
Distsipliin						1	1	1		1			4	4	
KONFORMISM													8	8	
MODERNISTLIKUD VÄÄRTUSED															
Defitsiidiväärtused															
Sotsiaalne kord	1	0						1		1		1	5	5	
Käskiv võim	-2	0	1		1							0	5	4	1
Konflikt	-2											0	2	1	1
Doktriin	1	0	1						1		1		5	5	
T Riigi julgeolek				1								1	2	2	
Koostöö solidaarsus	0	1		1	1								4	4	
Üksikisiku turvalisus										1			1	1	
T Perekonna julgeolek						1							1	1	
Ühtekuulumistunne		1		1						1			3	3	
Tervis						2	1		1				3	3	
I Puhtus						2							1	1	
Vastastikused teened										1			1	1	
Raske töö										1			1	1	
Raha		0	0	1	1	1	-1	0	1	2	1	0	11	10	1
Tehnoloogia			1				2		-1				2	1	1
TURVALISUS													47	43	
Õiguslik-ratsionaalne domineerimine															

LISA 18. EESTI PÄEVALEHT 2011

	J	V	M	A	M	J	J	A	S	O	N	D	KOKKU	POS	NEG
Haridus			1	1				1					3	3	
Teadus															
Tehnika areng			1	0	1								3	3	
Autoriteet		1	1				0						3	3	
Juriidiline autoriteet							0						1	1	
Vastutav olemine			1			1	1					1	4	4	
Staatus			1										1	1	
Au															
Tunnustus															
Prestiiž															
Sotsiaalne võim			2								1		2	2	
Oma avaliku imidži säilitamine			1									-1	2	1	1
T Sotsiaalne tunnustus															
Võimu omamine	0		1										2	1	
Poliitika		1		1								-1	3	2	1
VÕIM													24	22	
Rikkus, jõukus	1									2			2	2	
Kokkuhoid			1					0			1		3	3	
I Ambitsioon															
Suutlikkus			1				0		1		-1		4	3	1
I Enesekontroll						1	1						2	2	
Sihikindlus															
T Saavutustunne, eneseteostus				1									1	1	
Edukus										1			1	1	

LISA 18. EESTI PÄEVALEHT 2011

	J	V	M	A	M	J	J	A	S	O	N	D	KOKKU	POS	NEG
Mõjukus	1			1		0						1	4	4	
Intelligentsus							1					1	2	2	
SAAVUTUS													19	18	
Postmodernsed väärtused															
Füüsiline heaolu						1		1					2	2	
Vaba aeg					1						1		2	2	
Psühholoogiline heaolu						1							1	1	
T Nauding, meeldiv elu								1					1	1	
T Mugav elu					2					1	2		3	3	
Lõbu, mõnu							-1						1	0	1
Elust rõõmutundmine															
I Rõõmsameelsus				1									1	1	
T Õnnelikkus, õnn				2									1	1	
Sõbrad															
HEDONISM													12	11	
T Huvitav elu								-1			2		2	1	1
Vaheldusrikas elu											2		1	1	
I Julgus			2										1	1	
STIMULATSIOON													4	3	
I Pädevus, oskus										2	1	-1	3	2	1
Naiste eneseteostus															
Oma eesmärkide valimine			2	2				0		1			4	4	
Vabadus	2										1		2	2	

LISA 18. EESTI PÄEVALEHT 2011

	J	V	M	A	M	J	J	A	S	O	N	D	KOKKU	POS	NEG
I Iseseisvus															
T Eneseaustus															
Loomingulisus															
I Ettekujutusvõime															
Uudishimu												1	1	1	
I Intellekt	1		1	1		2							4	4	
ENESESUUNAMIN													14	13	
E															
I Loogika		1											1	1	
Ökoloogia			1										1	1	
Puhas keskkond					1								1	1	
Keskkonnakaitse			1										1	1	
Ühtekuulumine loodusega															
Esteetika															
T Maailm täis ilu, kaunis maailm															
T Rahu maailmas	2												1	1	
T Sisemine harmoonia															
T Elutarkus															
Tasakaal				1	1								2	2	
T Võrdsus															
Õiglus															
Sotsiaalne õiglus									1				1	1	
I Avarapilgulisus															
Sallivus, tolerantsus															

LISA 18. EESTI PÄEVALEHT 2011

	J	V	M	A	M	J	J	A	S	O	N	D	KOKKU	POS	NEG
UNIVERSALISM													8	8	
I Abivalmidus															
Usaldus			1	1									2	2	
Avatus	1						2				1		3	3	
Selgus		1					1						2	2	
I Ausus							1					1	2	2	
I Andestus															
Lojaalsus	1												1	1	
Vastutustunne															
Spirituaalne elu															
T Tõeline sõprus															
T Armastus															
Elu mõte															
Postmaterialistlikud väärtused	1												1	1	
HEATAHTLIKKUS													11	11	
	1	1	1	1	1		1	1	1	1	1	1			
	5	0	7	4	3	9	1	3	1	3	5	5	156		

Lisa 19. Postimees 2014

LISA 19. POSTIMEES 2014															
	J	V	M	A	M	J	J	A	S	O	N	D	KOKKU	POS	NEG
TRADITSIOONILISED VÄÄRTUSED															
Jumala tähtsus															
T Lunastus															
Õiglane karistus			1			1		-2					3	2	1
Religiooni tähtsus									1				1	1	
Eetika						1							1	1	
Vagadus															
Tagasihoidlikkus, alandlikkus		1											1	1	
Traditsioonide austamine									1				1	1	
Rahvuslik uhkus	2	1		1				2					4	4	
Perekonna tähtsus									1		1		2	2	
Lapsed															
TRADITSIOON													13	12	
Oma osa aktsepteerimine elus															
Töö tähtsus	1	1						1	1				4	4	
Möödukus															
Erapooletus			1										1	1	
I Kuulekus															
Vanemate ja eakate austamine															

LISA 19. POSTIMEES 2014

	J	V	M	A	M	J	J	A	S	O	N	D	KOKKU	POS	NEG
Respekt autoriteedi suhtes															
I Viisakus				1									1	1	
Distsipliin	1					2	1				2		4	4	
KONFORMISM													10	10	
MODERNISTLIKUD VÄÄRTUSED															
Defitsiidiväärtused															
Sotsiaalne kord	0		1	1		2	1	2	1	0	2		9	9	
Käskiv võim			1	0	1			0		0	1		6	6	
Konflikt			0	0							0		3	3	
Doktriin				1		1				0			3	3	
T Riigi julgeolek								2					1	1	
Koostöö solidaarsus				1									1	1	
Üksikisiku turvalisus								2		1			2	2	
T Perekonna julgeolek															
Ühtekuulumistunne				1	1								2	2	
Tervis	2				1							2	3	3	
I Puhtus						2							1	1	
Vastastikused teened				1									1	1	
Raske töö									1				1	1	
Raha	1		1	0	1	0		1	1	2			8	8	
Tehnoloogia	0					0		2					3	3	
TURVALISUS													44	44	
Õiguslik-ratsionaalne domineerimine															

LISA 19. POSTIMEES 2014

	J	V	M	A	M	J	J	A	S	O	N	D	KOKKU	POS	NEG
Haridus								1					1	1	
Teadus	0												1	1	
Tehnika areng		1			1								2	2	
Autoriteet			1								0		2	2	
Juriidiline autoriteet				0	2	1	2	0					5	5	
Vastutav olemine		1					2	2					3	3	
Staatus	2	2	1				0						4	4	
Au	2						1					1	3	3	
Tunnustus	2						1						2	2	
Prestiiž	2						1						2	2	
Sotsiaalne võim															
Oma avaliku imidži säilitamine		1							1				2	2	
T Sotsiaalne tunnustus	1						1						2	2	
Võimu omamine			1										1	1	
Poliitika			1	0	0							-1	4	3	1
VÕIM													34	33	
Rikkus, jõukus				1				1	1				3	3	
Kokkuhoid		2				1		1				1	4	4	
I Ambitsioon	1												1	1	
Suutlikkus	2		2	0	1					1			5	5	
I Enesekontroll						1		1				2	3	3	
Sihikindlus															
T Saavutustunne, eneseteostus	2												1	1	
Edukus	2	1			1	1		1					5	5	

LISA 19. POSTIMEES 2014

	J	V	M	A	M	J	J	A	S	O	N	D	KOKKU	POS	NEG
Mõjukus			1							2	0	0	4	4	
Intelligentsus					0								1	1	
SAAVUTUS													27	27	
Postmodernsed väärtused															
Füüsiline heaolu									1			1	2	2	
Vaba aeg															
Psühholoogiline heaolu			1	1							2	1	4	4	
T Nauding, meeldiv elu															
T Mugav elu		1		0						1			3	3	
Lõbu, mõnu															
Elust rõõmutundmine															
I Rõõmsameelsus															
T Õnnelikkus, õnn															
Sõbrad												1	1	1	
HEDONISM													10	10	
T Huvitav elu															
Vaheldusrikas elu															
I Julgus															
STIMULATSIOON													0	0	
I Pädevus, oskus	2		2		1				2	1		2	6	6	
Naiste eneseteostus															
Oma eesmärkide valimine					1					1			2	2	

LISA 19. POSTIMEES 2014

	J	V	M	A	M	J	J	A	S	O	N	D	KOKKU	POS	NEG
Vabadus								1					1	1	
I Iseseisvus				2				2					2	2	
T Eneseaustus															
Loomingulisus	1												1	1	
I Ettekujutusvõime															
Uudishimu															
I Intellekt					1					1			2	2	
ENESESUUNAMIN													14	14	
E															
I Loogika															
Ökoloogia						2							1	1	
Puhas keskkond						2							1	1	
Keskkonnakaitse						2							1	1	
Ühtekuulumine loodusega															
Esteetika	1												1	1	
T Maailm täis ilu, kaunis maailm	1												1	1	
T Rahu maailmas								1					1	1	
T Sisemine harmoonia															
T Elutarkus			2										1	1	
Tasakaal															
T Võrdsus							1			1			2	2	
Õiglus							2						1	1	
Sotsiaalne õiglus							2			1			2	2	
I Avarapilgulisus										1			1	1	

LISA 19. POSTIMEES 2014

	J	V	M	A	M	J	J	A	S	O	N	D	KOKKU	POS	NEG
Sallivus, tolerantus										1			1	1	
UNIVERSALISM													14	14	
I Abivalmidus															
Usaldus			1				2						2	2	
Avatus		1	1						1		0		4	4	
Selgus		1	1	1									3	3	
I Ausus			2				2				1		3	3	
I Andestus															
Lojaalsus															
Vastutustunne							2	1					2	2	
Spirituaalne elu															
T Tõeline sõprus															
T Armastus															
Elu mõte															
Postmaterialistlikud väärtused					1			1					2	2	
HEATAHTLIKKUS													16	16	
	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1			
	6	7	8	8	5	1	9	3	7	7	9	5			

Lisa 20. Eesti Päevaleht 2014

LISA 20. EESTI PÄEVALEHT 2014															
	J	V	M	A	M	J	J	A	S	O	N	D	KOKKU	POS	NEG
TRADITSIOONILISED VÄÄRTUSED															
Jumala tähtsus							-1						1	0	1
T Lunastus															
Õiglane karistus		2				1						1	3	3	
Religiooni tähtsus															
Eetika			1										1	1	
Vagadus								1					1	1	
Tagasihoidlikkus, alandlikkus			1										1	1	
Traditsioonide austamine										1			1	1	
Rahvuslik uhkus				1	1								2	2	
Perekonna tähtsus															
Lapsed	2					0							2	2	
TRADITSIOON													12	11	
Oma osa aktsepteerimine elus															
Töö tähtsus				1	1								2	2	
Möödukus								1					1	1	
Erapooletus		1				1					2		3	3	
I Kuulekus															
Vanemate ja eakate austamine															

LISA 20. EESTI PÄEVALEHT 2014

	J	V	M	A	M	J	J	A	S	O	N	D	KOKKU	POS	NEG
Respekt autoriteedi suhtes															
I Viisakus						1							1	1	
Distsipliin	1					1				1			3	3	
KONFORMISM													10	10	
MODERNISTLIKUD VÄÄRTUSED															
Defitsiidiväärtused															
Sotsiaalne kord		1							1			1	3	3	
Käskiv võim	1	0	1					0		1		1	6	6	
Konflikt					0			-2					2	1	1
Doktriin		1					0	0			1		4	4	
T Riigi julgeolek			1					2		2			3	3	
Koostöö solidaarsus								1					1	1	
Üksikisiku turvalisus						1			1				2	2	
T Perekonna julgeolek	1								1				2	2	
Ühtekuulumistunne					1				1	1			3	3	
Tervis						1			2	1			3	3	
I Puhtus															
Vastastikused teened									1				1	1	
Raske töö												1	1	1	
Raha	2	1		1	2						1	1	6	6	
Tehnoloogia				1	1	0	0	0	0		0		7	7	
TURVALISUS													44	43	
Õiguslik-ratsionaalne domineerimine															

LISA 20. EESTI PÄEVALEHT 2014

	J	V	M	A	M	J	J	A	S	O	N	D	KOKKU	POS	NEG
Haridus															
Teadus															
Tehnika areng				1	0	0	0					2	5	5	
Autoriteet			1										1	1	
Juriidiline autoriteet	1	1				0	1	0					5	5	
Vastutav olemine	2	2	1				1	2		0			6	6	
Staatus		0													
Au							1						1	1	
Tunnustus															
Prestiiž															
Sotsiaalne võim								1					1	1	
Oma avaliku imidži säilitamine					2	0					1		3	3	
T Sotsiaalne tunnustus															
Võimu omamine			1			0	0		1		1		5	5	
Poliitika		2	-1			-1				1	-1		5	2	3
VÕIM													32	32	
Rikkus, jõukus				1								1	2	2	
Kokkuhoid				-2								-1	2	0	2
I Ambitsioon															
Suutlikkus	1					1	1		1	1	1		6	6	
I Enesekontroll	1										1		2	2	
Sihikindlus															
T Saavutustunne, eneseteostus										2			1	1	
Edukus										2	1		2	2	

LISA 20. EESTI PÄEVALEHT 2014

	J	V	M	A	M	J	J	A	S	O	N	D	KOKKU	POS	NEG
Mõjukus															
Intelligentsus	1			1	1								3	3	
SAAVUTUS													18	16	
Postmodernsed väärtused															
Füüsiline heaolu								1					1	1	
Vaba aeg															
Psühholoogiline heaolu						1		1	2				3	3	
T Nauding, meeldiv elu															
T Mugav elu				1	2								2	2	
Lõbu, mõnu															
Elust rõõmutundmine															
I Rõõmsameelsus												1	1	1	
T Õnnelikkus, õnn									1				1	1	
Sõbrad				0									1	1	
HEDONISM													9	9	
T Huvitav elu															
Vaheldusrikas elu															
I Julgus				2									1	1	
STIMULATSIOON													1	1	
I Pädevus, oskus	1							1				1	3	3	
Naiste eneseteostus											1		1	1	
Oma eesmärkide valimine	2					1							2	2	
Vabadus		2											1	1	

LISA 20. EESTI PÄEVALEHT 2014

	J	V	M	A	M	J	J	A	S	O	N	D	KOKKU	POS	NEG
I Iseseisvus	1					2			1				3	3	
T Eneseaustus															
Loomingulisus															
I Ettekujutusvõime															
Uudishimu								1					1	1	
I Intellekt	1				1								2	2	
ENESESUUNAMIN													13	13	
E															
I Loogika															
Ökoloogia															
Puhas keskkond															
Keskkonnakaitse															
Ühtekuulumine loodusega								1					1	1	
Esteetika															
T Maailm täis ilu, kaunis maailm															
T Rahu maailmas							1						1	1	
T Sisemine harmoonia															
T Elutarkus	1												1	1	
Tasakaal															
T Võrdsus		1											1	1	
Õiglus															
Sotsiaalne õiglus	1											2	2	2	
I Avarapilgulisus										1			1	1	
Sallivus, tolerantsus															

LISA 20. EESTI PÄEVALEHT 2014

	J	V	M	A	M	J	J	A	S	O	N	D	KOKKU	POS	NEG
UNIVERSALISM													7	7	
I Abivalmidus															
Usaldus	1														
Avatus					0		1			2			3	3	
Selgus		2	1		1			1	1				4	4	
I Ausus		1			1							1	3	3	
I Andestus					1								1	1	
Lojaalsus												1	1	1	
Vastutustunne	2												1	1	
Spirituaalne elu															
T Tõeline sõprus															
T Armastus															
Elu mõte															
Postmaterialistlikud väärtused		2											1	1	
HEATAHTLIKKUS													14	14	
	1	1		1	1	1		1	1	1	1	1			
	8	5	9	1	1	9	9	4	6	2	3	6	163		

Lisa 21. Kodeerimise näited

LISA 21. Kodeerimise näited			
Analüüsiühik	Tekstinäide	Tuvastatud üksikväärtused	Numbriline kodeerimine
Kogu juhtkirja läbiv teema	<p>Postimees 14.11. 2002</p> <p>Juhtkiri, mille pealkiri on <i>Parteistumisvähk</i>, kirjeldab negatiivsetes toonides <i>erakondade kosjasobitamist, erakondade kaalutlusi, võtmepositsioonide hõivamist</i> võimumängudes ning lõpeb tõdemusega, et <i>parteistumine ei pea imbuma kõikjale, kuni argitasandini välja.</i></p>	Poliitika	-2
Kogu juhtkirja läbiv teema	<p>Postimees 22.09.2005</p> <p>Kogu juhtkirja läbivaks teemaks on koolitoit ja sellele kuluv raha. Juhtkirja juhtlõik/alapealkiri on <i>Kümme krooni koolilõunaks on häbematult vähe.</i> *</p>	Raha	2
	<p>*Märkus: kogu juhtkiri tegeleb ka muude teemadega, näiteks on viiteid tervislikule toidule (Tervis) ja haridusküsimustele (Haridus), aga ka kooliõpilastele (Lapsed). Peategelaseks on juhtkirjas Mailis Reps ning juhtkiri kannab pealkirja <i>Ministri kõhupete</i>. Käskiva võimu üle Mailis Repsi isikus ironiseeritakse antud juhtkirjas palju.</p>		

LISA 21. Kodeerimise näited

Kogu juhtkirja läbiv teema	Postimees 18.12.2008	Tervis	2
	Juhtkiri kannab pealkirja <i>Kallis tervis</i> ning selle juhtlõik/ alapealkiri on <i>42 protsenti inimestest tegi midagi oma tervise heaks</i> . Läbivalt on teemaks inimeste tervisekäitumine.*		
	*Märkus: juttu on ka tervislike valikute ja tervisliku toidu kallidusest (Raha).		
Kogu juhtkirja läbiv teema	Eesti Päevaleht 16.04.1999	Haridus	2
	Kogu juhtkiri kirjeldab ülikoolihariduse olulisust, selle omandamist, sellega kaasnevaid majanduslikke kulusid jne.		

LISA 21. Kodeerimise näited

Kogu juhtkirja läbiv teema	<p>Eesti Päevaleht 11.11.2014</p> <p>Kogu juhtkiri, mille pealkirjaks on <i>Kindralid hädas poliitikaga</i>, käsitleb parteistumist ning see käsitus on tajutatav negatiivsena, näiteks <i>Kuid tema viide tekitab paratamatult tunde, nagu oleks kindralite parteistumine veel enne ametiaja lõppu midagi täiesti loomulikku. Tegelikult ei peaks olema. [...] Sõda pidada olema poliitika jätkamine teiste vahenditega. Paistab, et clausewitzlik “poliitika jätkamine” nende esimeste vahenditega kindralitel nii valutult välja ei tulegi.</i></p>	<p>Poliitika</p>	<p>-1</p>
Kogu juhtkirja läbiv teema	<p>Päevaleht (Eesti Päevaleht) 16.12.1993</p> <p>Juhtkiri, millel pealkiri puudub (nagu ka teistel selle aastakäigu Päevalehe juhtkirjadel), kirjeldab kogu ulatuses Eesti ja Venemaa suhteid ning rõhutab, et peame <i>maksimaalselt kindlustama meie riigi sõltumatust ja julgeolekut.*</i></p>	<p>Riigi julgeolek</p>	<p>2</p>
<p>*Märkus: toodud näites on rõhutatud ka Iseseisvuse olulisust.</p>			
Juhtkirja pealkiri	<p>Postimees 28.01.2014 <i>Eestlane, maailma parim</i></p>	<p>Rahvuslik uhkus</p>	<p>2</p>

LISA 21. Kodeerimise näited

Juhtkirja pealkiri	Postimees 09.07.2014 <i>Usalduskriis saab nüüd ehk leevendust</i>	Usaldus	2
Juhtkirja pealkiri	Postimees 20.04.2011 <i>Odav või tervislik</i>	Raha	2
		Tervis	2
Juhtkirja pealkiri	Eesti Päevaleht 03.10.1996 <i>Ringkonnakohtu leebus või õiglus</i>	Õiglane karistus	2
		Juriidiline autoriteet	2
Juhtkirja pealkiri	Eesti Päevaleht 08.02.2005 <i>Sõnasõda tuleb lõpetada</i>	Konflikt	-2
Juhtkirja pealkiri	Eesti Päevaleht 16.08.2011 <i>Avatust ja läbipaistvust, riigijuhid!</i>	Avatus	2
Lõik juhtkirjast	Edasi (Postimees) 25.05.1990 <i>Põhiküsimuses, milleks meile on iseseisvus, on üheksakümmend üheksa eesti verd inimest sajast ühtsed. Selle kontrollimiseks ei ole isegi enam rahvaküsitlust vaja, aitab, kui tuletame meelde mullust Balti ketti, kus seisid kõrvuti ülem ja alam, kommunist ja antikommunist, endine punaarmee ja endine saksa sõjaväelane, kõigil suus üksainus sõna - vabadus.*</i>	Vabadus	2
		Iseseisvus	1
*Märkus: samas lõigus on kirjeldatud ka üksikväärtust Ühtekuulumistunne, ent sellele väärtusele viidatakse ka mujal juhtkirjas.			

LISA 21. Kodeerimise näited

Lõik juhtkirjast	Postimees 19.04.1993 <i>Ükskõik kuidas asi ka ei oleks, võib kinnise kongressi otstarbekuses kahelda. Kongress ei saa olla mingi vandenõulaste selts ning kui seal peakski midagi intrigeerivat kõlama, tuleb see, arvestades sellesse pühendatud inimeste arvukust, nii või naa välja. Kui aga midagi salajast ei arutatudki, on otsus kinniste uste taga koosolemisest veelgi kummalisem ja võib mõjuda lihtlabase reklaamitrikina.</i>	Avatus	2
Lõik juhtkirjast	Postimees 12.03.1996 <i>“Meie ei kavatse Isamaa viga korrata,” deklareeris Savisaar Keskerakonna kolmandal kongressil 1994. aasta oktoobris, mõni kuu pärast Isamaa lõhenemist. Läks vaevalt poolteist aastat ning Isamaa viga korrati ikkagi.</i>	Elutarkus	1

LISA 21. Kodeerimise näited

Lõik juhtkirjast	Eesti Päevaleht 26.05.2011 <i>Üks Eesti suuremaid valukohti on tööhõive. Töö annab sissetuleku ja ühiskonna vajalikuks osaks oleku tunde ning võimaldab ennast teostada.* Paraku on tööhõive määr Eestis OECD keskmisest veidi madalam ja pikaajalise töötuse määr mitu korda kõrgem.</i>	Töö tähtsus	2
	*Märkus: samas lõigus sisaldub ka näiteks Eneseteostuse väärtustamine, see on toodud allpool rõhutatud sõna näitena.		
Lõik juhtkirjast	Eesti Päevaleht 24.09.1999	Õiglane karistus	2

LISA 21. Kodeerimise näited

	<p><i>Tegelikult ei muretsegi inimesed niivõrd Metsamaa põhjustatud liiklusavarii uurimise venimise kui selle tulemuse ja kohtulahendi pärast. Rasked liiklusavariid viivad igal aastal hauda sadu eestimaalasi ning siiani on õiguskaitseorganid roolijoodikuid karistanud leebelt. Just see põhjendamatu leebus paneb üldsuse muretsema. Kodanik ootab õiguskaitseorganitelt oma turvalisuse tagamist.</i></p> <p><i>Õigusemõistmise peentes nüanssides kiputakse sageli nägema seaduserikkujate soosimist.</i></p> <p><i>Ka Metsamaa loole on viimane aeg punkt panna ja kohulahendini jõuda.*</i></p>	Juriidiline autoriteet	2
<p>*Märkus: selles lõigus on rõhutatud ka väärtusi nagu Tervis. Sotsiaalne kord ja Üksikisiku turvalisus, ent nendest on juttu ka mujal juhtkirjas.</p>			

LISA 21. Kodeerimise näited

Lõik juhtkirjast	<p>Eesti Päevaleht 12.03.1996</p> <p><i>Uuring näitab, et Eesti riigil jääb varimajanduse pärast maksudena saamata 5-6 miljardit krooni aastas. Võrrelduna meie 13-miljardilise eelarvega on see number ebameeldivalt kainestav. Kuid kestnud vaidlused ettevõtete tulumaksust vabastamise teemal keerlesid ümber küsimuse - kas riik saab hakkama ilma maksuna seni laekunud 1 miljardi kroonita või mitte. Varimajanduse puhul on tegemist 5 korda suurema summaga, aga see Eestit suurt ei morjenda.*</i></p>	Raha	1
	<p>*Märkus: ka selles lõigus, ent mujalgi antud juhtkirjas rõhutatakse ka muude väärtuste olulisust, näiteks Ausus, Selgus, Avatus, Kokkuhoid.</p>		
Lause juhtkirjast	<p>Edasi (Postimees) 14.03.1990</p> <p><i>Naistest tüdinetakse ju ruttu.</i></p>	Naiste eneseteostus	-2
Lause juhtkirjast	<p>Postimees 19.04.1993</p> <p><i>Lõppkokkuvõttes süveneb hoopis ajakirjanduse umbusaldus selle erakonna vastu.</i></p>	Usaldus	1
Lause juhtkirjast	<p>Postimees 25.09.1996</p>	Poliitika	-1

LISA 21. Kodeerimise näited

	<i>Sest kui riigivõimult on üldse võimalik oodata poliitikast mõjutamata seisukohti ja otsuseid, siis keskpangalt, mitte valitsuselt. *</i>	Käskiv võim	-1
	*Märkus: selles lauses on puudutatud ka näiteks üksikväärtust Erapooletus, ent selle olulisusest on juttu ka mujal samas juhtkirjas.		
Lause juhtkirjast	Eesti Päevaleht 28.01.2014 <i>Igäüks vastutab oma tegude eest ise.</i>	Vastutav olemine	2
Lause juhtkirjast	Eesti Päevaleht 26.01.1999 <i>Ehk peitub lahenduste võti tõesti lihtsas tões, et viimane aeg on loobuda priiskavast ja eufoorilisest Euroopa imelapse elust. Et ees ootab ülimalt konservatiivse kokkuhoiupoliitika aeg.</i>	Kokkuhoid	2
Lause juhtkirjast	Eesti Päevaleht 24.05.1999 <i>Niisiis: suurus ei määra veel edu.</i>	Edukus	2
Rõhutatud sõna	Edasi (Postimees) 18.12.1990 <i>Kongressist osavõtt ei ole välispoliitika, vaid saadikute lojaalsust näitav käitumine.</i>	Lojaalsus	0
Rõhutatud sõna	Postimees 02.10.2002 Juhtkiri lõpeb lausega: <i>Eesmärk ei ole ju saadikute alaväärtustamine, vaid ausus ja eetilisus.</i>	Ausus	2
		Eetika	2

LISA 21. Kodeerimise näited

Rõhutatud sõna	Postimees 06.06.2002 <i>Ja last but not least - et koolituse finantseerijad oleksid rahvusvahelised organisatsioonid, tooks see Eestisse ka täiendavat raha.</i>	Raha	1
Rõhutatud sõna	Eesti Päevaleht 16.08.2011 <i>Kui riigi raha on huugama pandud, peame ka teadma, kuhu maksukroonide eest reisiti ja kui uhkete satsidega kleite osteti.*</i>	Tagasihoidlikkus	1
	*Märkus: sama lõik viitab ka teistele üksikväärtustele (nt Raha, Huvitav elu), ent nendele viitavad ka teised sõnad ja laused samas juhtkirjas.		
Rõhutatud sõna	Eesti Päevaleht 26.05.2011 <i>Töö annab sissetuleku ja ühiskonna vajalikuks osaks oleku tunde ning võimaldab ennast teostada.</i>	Saavutustunne, eneseteostus	1
Rõhutatud sõna	Eesti Päevaleht 17.12.2014 <i>Aga võib-olla poleks see suurepärase innovatsioon, mille Skype välja arendas, tuult tiibadesse saanud, kui ta oleks pidanud normaalselt makse maksuma?*</i>	Tehnika areng	2
	*Märkus: samas juhtkirjas on ka mujal juttu maksudest (Raha).		
Latentne või	Postimees 21.08.1993	Rahvuslik uhkus	2*

LISA 21. Kodeerimise näited

hägune rõhutus	<i>Niisamuti ei üllata asjaolu, et kogenud pagunikandjate vastas hakkab istuma noormees, kes pole läbi teinud armeeteenistust isegi Nõukogude sõjaväes. Kuid ehk polegi see miinuseks. Pigem plussiks. Täpselt samuti, kui venelastega läbirääkimisel mõjub paremini inimene, kes vene keelt ei valda.</i>		* Märkus: samas juhtkirjas on ambivalentseid viiteid Rahvuslikule uhkusele veel teisigi.
Latentne või hägune rõhutus	Postimees 03.10.1996 <i>Loodetavasti annab näiteks maksuametnikele uut tööhoogu uhiuus büroomööbel, mille soetamiseks on eelarvutajad neile lubanud 1,69 miljonit krooni.*</i>	Mugav elu	-1
	* Märkus: toodud lõigus on rõhutatud ka näiteks Raha ja Kokkuhoiu tähtsust, kuid need on toodud välja samas juhtkirjas ka selgemalt.		
Latentne või hägune rõhutus	Edasi (Postimees) 14.03.1990 <i>Moskva annab ühe kulbiga samast katlast. USA võtab selle sama moodi ka vastu.</i>	Mõjukus	1
Latentne või	Eesti Päevaleht 22.09.2005	Ausus	2

LISA 21. Kodeerimise näited

hägune rõhutus	<i>Alles see oli kui majandusminister Edgar Savisaar hoiatas inimesi kinnisvaramulli eest. [...] Ilmselt polnud aga [...] minister kas asjadega kursis või siis liialdas lootusetult. Tallinna-lähedastes kaunites kohtades saab nimelt kinnisvara osta ka 1997. aasta hinnaga või koguni odavamalt. Näiteks Edgar Savisaarel ja Kristiina Ojulandi elukaaslase Raimo Kägu firmal õnnestus eelmise aasta lõpus osta endale Keila-Joale suvila 500 000 krooni eest. [...] Nii et tuleb välja: hinnad on hoopis vahepeal langenud. [...] Inimesed, nõudke kauplustest saadaolevaid kaupu 1997. aasta hindadega!*</i>	Avatus	2
<i>* Märkus: selle juhtkirja teiste osade põhjal võib näha ka muude väärtuste (näiteks Kokkuhoid, Sotsiaalne õiglus) rõhutamist, millele näib olevat vihjatud ka selles näites.</i>			

LISA 21. Kodeerimise näited

<p>Latentne või hägune rõhutus</p>	<p>23.01.2008 Eesti Päevaleht</p> <p><i>Eile arenes Päevalehe ja kaitseväe vahel järgmine vestlus.</i></p> <p><i>EPL: Kuhu ja millal miinipildujate rühm saadetakse?</i></p> <p><i>KV: Seda ei ole veel otsustatud.</i></p> <p><i>EPL: Kui palju inimesi kuulub sinna rühma ja kust nad võetakse?</i></p> <p><i>KV: Seda ei ole veel otsustatud.</i></p> <p><i>Maaväe staap on saanud ülesande analüüsida olukorda ja leida lahendus.</i></p> <p><i>EPL: Kui suur on missioonist tulenev täiendav kulu?</i></p> <p><i>KV: See analüüs veel puudub.*</i></p>	<p>Selgus</p>	<p>1</p>
<p>* Märkus: selles näites on esindatud ka väärtused, millele rõhumist leidub ka mujal samas juhtkirjas, näiteks Riigi julgeolek, Raha, Pädevus.</p>			
<p>Latentne või hägune rõhutus</p>	<p>Eesti Päevaleht 15.12.1999</p> <p><i>Täna trumpässana varrukasse topitud poliitiline mängukaart võib homme osutada vaid risti soldatiks ja ülehomme tühipaljaks ruutu kuueks.*</i></p>	<p>Sotsiaalne võim</p>	<p>1</p>
<p>* Märkus: siin on otsesemalt juttu just poliitilisest mängukaardist, ent Poliitikat on rõhutatud ka mujal selles juhtkirjas.</p>			

AUTORI LIHTLITSENTS

Mina, Kärt Rebane (sünnikuupäev: 18.12.1986)

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose Väärtused Eesti Päevalehes ja Postimehes 1990-2014, mille juhendaja on prof. Veronika Kalmus,

1. reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
2. üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.
2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus, 26.05.2015